«ROSIDOR»

Alice Gabrielescu

Marşul femeilor

Roman

EDITURA NAŢIONALA-CIORNEI S. A.

LEI 25.–

MARȘUL FEMEILOR

ROMAN

DE

ALICE GABRIELESCU

EDITURA „NAȚIONALA-CIORNEI“ S. A.

I.

GRUPUL DE TREI

Grupul de trei era plăcut de privit, dispunând la exclamaţii admirative tot atâtea cât ironice: tânăra femeie cu trupul voinic şi ţanţos, strunit de croiala de casă mare a tailleurului negru, cu faţa fără fard sub cloche-ul care separa de lumina soarelui, lumina de zi însorită a pieliţei, — domnul de patruzeci de ani, pornit spre încărunţire şi luptând cu mijloace vizibile, prea feminine: ametistul brumat al hainelor, sprinteneala bruscată a gambelor, cravata de ultimă creaţie şi probabil cosmeticuri de ultimă inovaţie; — iar alături, cu aceeaşi îndreptăţire de a capta atenţia, automobilul elegant, animalul modern, docil, lucios şi costisitor, necesar ca să proclame şi uneori să tacă situaţia materială a posesorului.

Mâna tinerei femei, întârziată pe coasta maşinii

ca o mângâiere, indica pe proprietară. Doamna doctor Marta Vladimir, singură ca totdeauna la volan, virase prin mulțimea de șapte seara a Căii Victoriei, stopând la începutul străzii Rosetti, în fața unei clădiri noi, al cărei beton, turnat pe un teren îngust, strâmb, și fără fațadă, urcase spre cer cele nouă etaje ale unei cazărmi pentru civili, unde zeci de domni și doamne singure, sau asociații moderne fără copii, posedau, cu chiria caselor largi de periferie, una sau două încăperi — puțin spațiu, puțin aer, puțin soare, — dar cu obligatoria suită a unei vieți de astăzi: ascensor, telefon, calorifer, apoi lumina, apa, și muzica de la robinet.

Dintr'una din aceste cutioare de locuit, coborîse tot atunci Filip Tironi. Băiatul de la ascensor și fata din florăria de la parter îl urmăriseră cu privirea până la poartă, cu pleoapele strânse în jurul pupilelor ca atunci când lumina, sau perfecțiunea, sau ceeace apare ca o limită de perfecțiune, depășește puterea de a o cuprinde a ochiului.

Trecuse, bineînțeles, fără să-i vadă, preocupat să-și ferească mâneca de atingerea indivizilor ce intrau, și ochii de orice spectacol nevrednic: în curtea fără împrejmuire se adunau uneori, izvorîți de prin mansarde și subsoluri, câțiva copii, slabi timizi, buboși, veselindu-se în fața unei vitrine-

reclame a prăvăliei din colţul parterului, — un harap scoţând automatic, dintr'o geantă, indicaţia celor mai reputate maşini şi arătând-o cu priviri drăcos viclene şi cu îndemnuri spre uşa de intrare.

— Domnul Tironi! E o surpriză.

Tironi strânse mâna bărbată care se refuza sărutării, începu din obişnuinţă un compliment, dar simţindu-l sunând falş sub ochii limpezi ai doamnei Vladimir, trecu cealaltă parte asupra maşinii graţioase de lângă bordura trotuarului.

— Ţi-ai oferit şi d-ta giuvaerul la modă.

— De nevoe. Când voi fi prefect de poliţie, râse Marta cu o parură de pietricele albe, tari, şi plăcut neregulate, n'am să autoriz permise de circulaţie decât oamenilor foarte ocupaţi. Asta până voi lărgi de douăzeci de metri toate străzile Capitalei, îndată ce voi fi primar.

— Prefect, primar!

Tironi măsură cu privirea, ironic şi în acelaş timp jenat, pe femeia care-l întrecea la umăr cu două degete. Aşa-i... campania. Ţipă jurnalele. Am văzut, desigur.

Rări vorba.

— Aveţi şanse de data asta? Felicitările mele. De altfel, era şi timpul, adaose după o clipă, cu un suspin sincer şi obosit.

Un moment, Tironi nu mai avu masca pe care o imprimă miraculos simpla voință mondenă de a părea tânăr, semeț și fericit. Nu era prima oară când ochiul treaz și calm al Martei Vladimir îl străbătuse și-l despuiase astfel. Era atunci ca un fugar ce se crezuse asigurat în noaptea câmpului, prins deodată sub reflectorul urmăritorilor.

— Să vedem, tăie glumele feministei, doctora serioasă. Nu poate fi încă grav. Aș numi pedant începutul dumitale de neurastenie, dezechilibrul forțelor neîntrebuințate. Găsește ceva, Tironi. De cé te-ai retras din politică?... Desgustat... O călătorie mai lungă? Mulți bani... Atunci, mai simplu, o aventură de dragoste.

— Prea simplu. Aventurile, azi, nu mai acaparează timp. Faci primii pași spre o femeie și o auzi gândindu-se la ziua și ora ce-ar putea fixa fără să încurce.

— Dumneata auzi gândind?

— Pare greu? Deducțiile psihologice sunt pentru începători. Noi avem certitudini, ca d-voastră în medicina trupului.

— Ești un om periculos.

— Mai ales pentru mine. Nu mă mai pot înșela. Și aș voi, aș voi...

— Dacă ai scrie întâmplările de pe vremea când te puteai înșela?

— Nu mă hotărăsc să fiu atât de bătrân ca să-mi aduc aminte. Dar atunci, ghiceşti cu ce-aş începe? Cu idila demodată a unui tânăr student, îndopat de romantism şi iluzii, care se afla în fiecare dimineaţă şi seară în drumul a două scolăriţe de la Central, ezitând, dealtfel gratuit, între cea oacheşă, vioae şi aprinsă, devenită azi intimidanta doctoriţă Marta Vladimir şi cealaltă, suavă Gret chen cu cârlionţi, pe care mă îngrozesc la gândul că o voi revedea într'o zi perorând cu gravitate de pe o catedră, la adăpostul unei diplome universitare şi a unei perechi de ochelari rotunzi.

— Ana? Ana Măgură e aceeaşi suavă Gretchen, minus cârlionţii. E o întâmplare că-ţi pot da amănunte. De cinci ani ne pierdusem una de alta. Şi întâlnesc acum trei luni o biată Ană descurajată, neurastenizată. Îi murise de câteva săptămâni o soră mai mică, bolnavă din totdeauna de altfel, paralizată, nefolositoare decât Anei care făcuse din obositoarele îngrijiri de dat, menirea ei pe pământ. Acum, vezi stofa? Câtuşi de puţin a noastră. Feminismul nu sfătueşte decât devotamente bine plasate. Ana rămăsese liberă şi tânjea. Ai observat că oamenii care se plictisesc nu mai au acum acel cachet elegant de fiinţe interesante, plămădite dintr'un alt aluat decât vulgul? Viaţa de activitate modernă îi pedepseşte pe aceşti oameni cu o învăluire

de ridicol. Iartă-mă, Tironi. Buna mea Ana, păcat. Ea face parte din armata dezarmatelor în viaţă.

— Armele unei femei...

— Nu mai sunt cele de altădată. Frumuseţea, dibăcia, arta de a plăcea bărbaţilor. Sau oricum, nu mai sunt destule. Trebue complectate cu diploma de studii, o sănătate rezistând la opt ore de muncă şi mai ales cu voinţa dârză de a utiliza aceste adevărate arme.

Privirea ironică a lui Tironi se înăspri.

— De altădată sau de azi, viaţa femeii rămâne echilibrată pe cele trei eterne şi şubrede picioare ale tendinţei la iubire, lene şi lux.

— Vorbeşti cu răutate. N'aş avea decât un răspuns mic: eu?

— Dumneata? replică cu grabă Tironi. Dar nu m'am gândit o clipă să te număr pe dumneata printre...

Se opri, în elanul scuzei sincere al cărei înţeles dublu îi apărea tardiv

— ...femei? îi completă fraza, doamna Vladimir.

Cum zâmbea, cu capul pe spate, cu siguranţa întregii sale făpturi, părea mai înaltă şi mai viteză, soldat de avant-gardă al unei armate care se afla pe drum.

— Vor fi în curând multe femei ca mine, Tironi. Şi vă veţi obişnui să nu ne numiţi altfel.

— Sper că nu curând, că vor mai rămâne şi multe... Ane. Sau ai pus-o şi pe prietena dumitale în mişcarea feministă?

— Aproape.

— Dar dumneata eşti o conrupătoare. Vrei să distrugi tot ce-a mai rămas femeiesc pe ici pe colo. Imi vine poftă să te împiedic de data asta. Unde aş putea să văd pe domnişoara... doamna...?

— Primesc lupta, sfidă, sigură de sine, Marta Vladimir. Diseară, sau când vrei, vino să-ţi adaug amănunte. Vino şi pentru mine. Simt lipsa unei partide de şah după masă.

— Luca?

— Nu-ţi spun decât atât: a început al şaselea volum din Psihologia sexelor.

— Foarte bine. Sper că va merge până la douăzeci de volume.

— Să-l încurajezi. Uneori are remuşcări.

— Şi dumneata nu? Pentru că tot timpul îl laşi singur? Au să te sfâşie mai târziu.

Marta Vladimir râse fără nici o teamă şi se depărtă înspre magazinul cu pneuri, călcând apăsat pe tocurile comode, pe când Filip Tironi, scuturând învăluirea de jenă care-l apăsase tot timpul, traversă strada în dreptul unei vitrine mari a cărei apă neagră îi trimise în faţă, ca o încurajare, silueta sa sveltă, bine prinsă în haina la modă.

Trecând spre calea Victoriei începu să fredoneze o arie în măsură iute. Era o bucurie simplă, liberă de gânduri, presimţirea neconştientă pe care creerul său de intelectual n'o toleră decât prea puţin.

Indată, Tironi încetă cântecul, stătu să verifice, şi găsind destule probabilităţi presimţirilor, începu să se bucure conştient, adică chinuit, ca generalul care prepară victoria, obsedat de grija cea mare de a avea mai puţine pierderi ca inamicul.

II.

CĂMINUL

Paşi tineri suiau pe scări, în bătăi iuţi. Dida intră, împinse la loc uşa mai tare decât trebuia, şi căzu pe scaunul cel mai apropiat, exagerând o respiraţie dezordonată.

Ana, care prepara un ceai la fierbătorul electric, se întoarse pe sfert, neştiind dacă trebue să se îngrijoreze sau nu.

— Trei etaje! reproşă Dida, apăsând două degete pe inimă.

— Şi plăcerea ta de a-ţi pregăti intrări cât de cât senzaţionale, râse Ana, uşurată. De ce-ai urcat fugind?

— Eram grăbită.

Ana deveni serioasă.

— Aşa-i. Ai întârziat în oraş trei ceasuri, mustră ea. Cel puţin ai reuşit azi?

De două săptămâni, de când alerga, după indicaţiile Căminului, sau ale Micei Publicităţi, Dida răspunsese seara cu grabă şi cu un fel de satisfacţie: „Nu, nici azi. N'am noroc". De astădată ocoli răspunsul, tocmai fiindcă îl avea bun. Repetă, trecând fără să-şi scoată pălăria, spre oglindă.

— Treizeci şi opt de trepte. Le-am numărat.

Aşteptând să fie gata ceaiul, Ana se aşează, privind-o, cu aceeaşi, zilnic reînoită, mirare.

La optsprezece ani, atâta împlinire. De pe acum femeie care se cunoaşte şi care pretinde. Dar nu frumoasă, într'atât, figura ei în afară de combinaţiile clasice, cu ochi obicinuiţi cenuşii-verzi, dar cât de expresivi! — cu un nas strengar, adulmecând în vânt, sub care gura mică, rotundă, era prea degrabă tăiată, lăsând în jos loc prea mult bărbiei scurte, încăpăţinate. Era mai degrabă ceva care scăpa regulelor, farmecul viu care se dispensează de trăsături.

„Nu aşi voi, îşi zise Ana în gând, să am răspundere asupră-i.

In sine totuşi răspunderea se creiase, şi numai raţiunea căuta, slab de altfel, s'o scuture.

— Ţi-ar plăcea mai mult o casă singură, în cine ştie ce cartier?

— Mi-ar plăcea aici casa, şi să am...

— Ştiu, automobilul şi celelalte. Ajută-mi să torn ceaiul. E doamna Vladimir alături.

— Poate îi este mai rău Tiei?

— Nu. Vizita obişnuită a doctoriţei. Dar nu mi-ai răspuns. Te-a angajat la Maison Frank?

— Nu te îndoi. Doar mi-am scos pardesiul. Nici n'au mai încercat să-mi măsoare talia, se roti, păuniţă mândră, în faţa oglinzii.

Işi ridică brusc şi feutrul din cap, cu mâna desgolită de mănuşă, şi Ana înţelese, cu o neplăcere care era şi uşurare în acelaş timp, întârzierea Didei. Ondulările părului şi manicura, declarate indispensabile, fetele de sub grija ei şi le făceau singure, ajutându-se cum puteau, dar o **manechină** de magazin trebue să le aibă ireproşabile, aşa cum numai migala bine plătită a coaforilor le reuşeşte. Dida le avea acum astfel, cu preţul ultimilor săi bani, şi era fericită. Insă pentru Ana, părul acela schimbat, ondulele în salturi egale din creştet până pe umeri, închipuiră un moment scoborîşul rău unde după primul pas lunecat, urmează fatal şi ceilalţi.

— Dida. ai spus, nu-i aşa, că nu te anagajezi decât până după expoziţie?

— Din ordinul doamnei Ana, proclamă Dida, ascuţit. Şi dacă vreau să rămân mai departe la Maison Franck? Câştig bine şi am un post uşor.

— Manechină la magazin, asta nu înseamnă că ai un post. Până în zece zile trebue să găsim altceva.

Ochii Didei se făcură răi.

— Ca să ai un post, trebue numaidecât să te ingheboşezi opt ceasuri pe zi deasupra unei maşini de scris sau de lucru? Trebue numaidecât să sfârşeşti ziua moartă de oboseală?

— Trebue, zise Ana slab, printre clinchetele serviciului de ceai cu care garnisea tava.

Dida o privi lung, uimită şi acuzatoare.

— Atunci spune-mi de ce.

Fără să ridice ochii, Ana luă tava cu ceaşca plină auriu şi vru să treacă dincolo. Dida, simţind-o învinsă, îi ţinu calea.

— De ce?

— Lasă-mă să trec, o împinse Ana cu o mână moale pe care mica răsvrătită o prinse în trecere şi o strânse cu înduioşarea iute cu care descoperi neaşteptat o suferinţă sau o slăbiciune, — dar în înduioşarea ei era totuşi mai mult închinare decât compătimire.

Dincolo, doctoriţa Vladimir întârzia la patul bolnavei. Zece zile de febră doboriseră trupul de fetiţă anemică. De două zile, convalescenţa corija: obrajii reîncepeau gama trandafiriului, ochii îşi limpezeau apele albastre, părul sburda uscat în jurul tâmplelor. Lângă ea, Ana, şi chiar Marta, căpătau un zâmbet nou şi bun, de mame. Amândouă

îi erau străine şi abia aveau una opt, cealaltă zece ani peste cei douăzeci ai Tiei.

— A! astăzi sunt lalele roşii?

Dida avea totdeauna o luare-aminte de cunoscător pentru florile — patima Tiei — zilnic împrospătate în vasul de lângă geam.

— Imi plac mai ales în sezonul acesta. Douăzeci de lei firul.

Tia se roşi, ridicându-se pe perne.

— Vezi, doamnă Măgură!

— Pentru un bolnav, florile sunt medicamente, se scuză Ana, căutând din ochi aprobarea doctoriţei.

— Sunt medicamente, conveni doamna Vladimir. Dar Tia s'a făcut sănătoasă.

Dida rămăsese admirând şi, fără voe, prin graţia naturală, imitând ţinuta graţioasă a fiecărui lujer din buchet.

— Şi dacă domnul acela misterios trimite mereu?

Tachinăria gratuită a Didei care ştia tot atât de sigur că florile sunt darul Anei, lăsă un aer de jenă, ca apăsarea pe o durere. Marta, gata să facă o observaţie, se stăpâni şi se ridică să plece. Soseau la masă şi celelalte două protejate ale Anei, Natalia şi Lavinia, studente, una la Drept. cealaltă la Litere. Doctoriţa le scutură mâna bărbăteşte, fără să se oprească. Cu toată graba, tre-

când pragul uşii, trase pe Ana de braţ în coridorul scărilor.

— Tace?

— Mereu. O jigneşte să fii curios de sufletul ei, pe cât se lasă de docilă să-i îngrijim trupul. De altfel, eu cred tot în ipoteza accidentului.

— Eu tot în aceea a sinuciderii.

— Taină bine închisă.

— Ai observat? Când plânge, câteva lacrimi care-i curg pe obraji, abia dacă dau idee de cele ce se varsă înăuntru.

— Nu eşti degeaba soţia unui psiholog, zâmbi Ana.

— Tratatele lui Luca, citite în odae, n'ar fi deajuns. Ca doctor am sub ochi viaţa, şi-i destul să fiu din când în când mai puţin doctor... Totuşi n'ar trebui, adăogă ea. Copila asta pe care n'am lăsat-o să-şi descurce singură necazurile, a căpătat dreptul să ne ceară mai mult. Trebue să îngrijim să fie fericită.

— Să ne mulţumim cu mai puţin: să nu fie nefericită.

Doamna Vladimir, care numea „crezul Anei" aceste din urmă patru vorbe, regretă că nu avea timpul să le contrazică pentru a zecea oară.

— Încă o săptămână, Tia mai poate rămâne să se întremeze. In timpul acesta, trebue să-i găsim serviciu.

— Cum? Domnul Vladimir?

— A angajat altă dactilografă. M'am supărat, bineînţeles. Nu l-am convins. Tia e distrată, face greşeli, întrerupe des. Totuşi m'am mirat, el atât de răbdător... Va avea salariul pe o lună înainte, cum se obişnueşte. Dar nu trebue s'o lăsăm neocupată.

Ana privea în jos pe scări.

— Dida caută serviciu de două săptămâni.

— Dida, cu aerele ei de fată de boer.

— Aere?

— Incă mai mult, patronii nu vor fete de boer veritabile.

Vorbind, coborîse câteva trepte, dar se opri

— Am uitat, se întoarse ea spre Ana. O primă întrunire feministă din seria de primăvară s'a fixat peste zece zile. Aduci fetele?

— Desigur. Dar nu te înşela. Ele vin la spectacol. Afară, poate, de Lavinia.

— Au timp. Noi ne facem datoria să aruncăm sămânţa. Dar tu ai putea face mai mult, Ano. Puterea ta de muncă şi de devotament, ce forţă pentru noi!

— Nici acum nu eşti mulţumită?

— Poţi mai mult, îi strigă Marta, de jos, sonor.

Ecoul scărilor repetă reproşul atenuat, ca un îndemn.

In sufragerie, Natalia pusese pe masă un tort mic şi anunţase simplu, pe cât poate vorbi simplu o fericire imensă.

— Am hotărît nunta pentru întâia Duminică din Aprilie.

Fetele o îmbrăţişară fără convingere: „felicitări, fericire", contrariate că Dida, măcar de data asta, nu se putuse stăpâni.

— Ce nebunie faci.

Totuşi, Natalia nu se supără. Era stabilit şi-i părea un elogiu că se numea nebunie căsătoria ei cu Anton Vraca, sărac şi poet, nevoit, pentru trai, să se balanseze, cu sănătatea-i şubredă, între ziaristică şi avocatură, făcute fără elan şi puţin plătite.

La rândul său, Natalia nu avea decât cele câteva mii de lei pe care un unchiu bogat i le servea lunar cu menţiunea exclusivă „pentru studiul Dreptului", un capriciu, pe care unchiul, bancher şi estet, îl avusese dintr'o seară de mult, şi durase: profilul clasic al Nataliei şi emoţiile ei comunicative, la bară...

— Cu frumuseţea ta, mai spusese Dida.

Povară, frumuseţea ei. Cum se teme moştenitoa-

rea de milioane că numai banii au atras pe logodnic, aşa se temea Natalia că iubirea poetului-artist nu era decât atracţie fizică pentru un corp şi cap perfect.

Dacă s'ar fi putut! Să devie frumoasă abia după nuntă, aşa cum Toni era acum un om ca toţi, neînsemnat, dar aştepta de la viaţa lor de fericire în comun, inspiraţia şi realizarea unei abia începute tragedii lirice care neapărat avea să-l consacre.

— Şi Tia e frumoasă, gândi tare Natalia, tăcând cealaltă jumătate a gândului: „totuşi, n'a fost iubită, deoarece a voit să moară.

Dida, neridicându-se până la subtilităţile comparaţiei, preţui estetic:

— Tia e un obraz drăgălaş şi atât. Nu-i garantez frumuseţea decât până la douăzeci şi şapte, şi opt de ani, şi asta numai dacă renunţă la sporturi ca cel de zilele trecute. Atunci nu mai garantez nimic. Tia ar trebui etichetată „fragil". Pe când frumuseţea ta, Natalio, tăietura de daltă a profilului tău, a gâtului şi trupului, are să înfrunte vârsta, boala, oboselile, supărările...

— Destul, Doamne!

— Cât despre Lavinia...

— Lasă-mă pe mine.

Işi apăra faţa negricioasă cu rotunjimea mată,

palidă, pe care în patru ani de Bucureşti n'o pusese la încercare ca celelalte colege, nici măcar în glumă, să vadă cum i-ar şedea cu fard de teatru, cu păr neverosimil, roşu de mobilă, sau prefăcut în câlţi galbeni-albi, nici n'o trecuse prin ispita sprâncenelor smulse şi creionate asiatic, sau măcar prin o cât de mică din retuşările droguistice cu care se începe viaţa unei studente sosite dintr'un orăşel înveninat de bârfeli, şi însfârşit slobodă ca un căluţ deshămat.

— Da, las-o.

— Tu crezi pe Lavinia urâtă? Noroc că sunt eu aci, expertul. Mie mi se pare numai că figura Laniei are ceva, nu neisprăvit, dar neisbutit, ceva de ébauche. Ni se arată ca printr'un văl care acopere strălucirea pielei, a ochilor, a zâmbetului, dar toate astea există dedesupt, vă spun sigur. In ziua când Lavinia va voi să fie frumoasă, va fi.

— Ce uşor.

— Nu-i aşa uşor, deoarece Lavinia nu vrea.

— E posibil?

— E adevărat, confirmă fata, scurt.

Natalia o ajută, văzând-o doritoare să schimbe vorba, dar nedibace.

— Eşti în vervă azi, zise ea către Dida. Ai găsit serviciu?

Drept răspuns, întrebata îşi sclipi ochii cenuşii de

animal vioi, trase de pe pian şalul multicolor care îl acoperea în diagonală, îşi înfăşură strâns bustul şi şoldurile, lăsându-l să alunece pe podea ca o trenă, apoi ridică o mână la piept, alta înainte, încremeni pe buze un zâmbet de figurină şi începu să păşească sacadat, cu gâtul ţeapăn, cu mâna întinsă despicând aerul.

— Tot n'ai răspuns, zise Lavinia, plictisită de ceea ce i se păreau iarăşi „strâmbăturile Didei".

— Ba da. Vă răspund.

— Te-ai angajat la vre-un teatru?

— Debut senzaţional Joi 10 Martie, ora 16, trâmbiţă Dida, exagerându-şi poza. Am să vă aduc invitaţii.

Celelalte două se priviră nedumerite. Lavinia păru şi dispreţuitoare.

— Figurantă la Tănase?

Cuminţită deodată, Dida îşi scoase şalul, îl aşeză la loc şi făcând un botuleţ mai mult nostim decât înciudat, isprăvi gluma.

— Am primit să fiu pe timpul expoziţiei de modele, manechină la Maison Margot Franck.

O mică tăcere pluti şi căzu greoiu.

— Cunosc pe Margot, zise Natalia, împrăştiind jena. De pe când era **jupieră întâia** la celebra Madame Aloës. Mătuşă-mea, când eram mică, mă lua cu dânsa, pesemne ca să mă iniţieze în plictiseala

unei femei de lume nevoită să-şi facă opt rochii pe sezon. Acum cinci ani, Margot mai lucra acolo. Faima ei a fost iute şi surprinzătoare. Madame Aloës îi poartă desigur rancuna unei jumătăţi de clientelă pierdute.

Dida repeta de două minute în gând: Madame Aloës, Aloës... Aşa cum ai vedea venind, încet, pe cineva de departe, ea găsi pe madame Aloës în imaginea pachetelor preţioase care soseau cu eticheta aceasta franţuzească acasă, în Tecuciul fără croitorese de lux, pachete din care mama scotea cu emoţie mătăsuri şi tuluri, brodate, perlate şi aranjate după ultima modă. Iar după aceasta, seara, Dida aştepta obişnuită ceartă între părinţi.

— De ce nu-i plac tatei rochiile matale? întreba fetiţa, de pe-atunci fascinată de luciul mătăsii scumpe.

— El pierde zeci de mii de lei la club, răspundea mama printre dinţi, şi mie îmi face scene pentru câteva mii. Lasă, suntem bogaţi, svârlea ea apoi către Dida, ferindu-şi ochii.

Cinci ani de atunci. Atât cât îi trebuise fostei domnişoare Margot să răstoarne faima casei Aloës. Dida, crescută mare acum, şi orfană, îşi potrivea singură pe trupul perfect stofe eftine şi trebuia să mulţumească în seara aceia norocului că găsise un post provizoriu care regula plata pensiunii pe luna

trecută. Simţi că şi bucuria acestei siguranţe era pe sfârşite şi că îndată va începe neliniştea pentru pensiunea pe luna viitoare. Niciodată încă, în săptămânile cât stătuse fără serviciu, n'o doborîse atât tirania lui **azi** şi **mâine**, ca acum când arcul neliniştii n'o mai silea trează şi îmbărbătând-o cu planuri.

In tăcerea gravă care despărţise în gânduri diferite pe cele trei fete alăturate, ca după uşi cu zăvor, Ana, cu zâmbetul ei bun pe faţa odihnită, fără pudră, intră ca o alinare.

Slujnica o urma, aducând la masă.

III.

LA AL ŞEASELEA OP DESPRE DRAGOSTE

Filip Tironi găsi pe prietenul său Luca Vladimir, dictând. Cu înălţimea lui slabă, ascetică, avea totuşi o tinereţe neobişnuit jovială, când, oprindu-se din mersul prin odae al improvizării, se înclina deasupra dactilografei, un spate rotofeu, cu ceafă roşie asudată şi fire albe în conciul demodat.

— Domnişoara Tia?, Nu, s'a restabilit. Are acum alt post, la o bancă. Am angajat pe domnişoara definitiv.

Trecură alături, în alt birou, mai mare şi luminos, încărcat ca şi celalt de manuscrise, caete şi cărţi răvăşite.

Doctorul şi savantul Luca Vladimir avea totdeauna două lucrări în curs şi atmosfera aceasta

de dezordine era parcă o condiţie balansatoare pentru spiritul aşezat şi meticulos al operelor sale. Tironi îşi plimba peste tot zâmbetul său ironic.

— Imi plăcea, venind aci, să găsesc buclele nebunatice şi născiorul cârn al domnişoarei Tia. contrazicând studiile tale severe. Domnişoara asta nouă nu-i dactilografă.

— Scrie admirabil. Repede şi corect.

— Şi sunt sigur că nu găsea serviciu.

— De trei luni. Cum ştii?

— Foarte simplu. Dactilografia e o specialitate pentru fete tinere, frumuşele, cu braţe rotunde, priviri isteţe, şi uşurele în totul. Când au fasonul angajatei tale, se fac altceva, guvernante la copii sau menajere la celibatari în vârstă. Profesiunea nu-i totdeauna chestie de aptitudini şi cunoştinţe, ci şi de aspect. Domnişoara Tia era în privinţa aceasta, dactilografă desăvârşită.

— Totuşi nu era din tagma celor uşurele în totul, rosti, regretând indată, Luca, temându-se că Tironi va insista.

Desigur, Tironi insistă.

— Ziarele au vorbit de un accident, şi pe urmă au pus ipoteza sinuciderii. Am fost uimit să te văd detaşat de un fapt care interesează tratatele tale.

— Capitolul sinuciderilor îl am excesiv de bogat.

— Ca om atunci. Aşa cum sunt şi eu curios. Pentru ce?

— Dar fetiţa asta, dragă Filip, nu te interesase, se întoarse brusc spre fereastră, Luca.

— Poate că da. Când o femeie începe să mă intereseze, mi se pare că o recunosc mereu în alte figuri. Venind la tine, am văzut, adică mi s'a părut că văd, pe domnişoara Tia, în cofetăria din colţ, la o masă de lângă geam, parcă fixată acolo de ceasuri. Şi ea desigur că nu pridideşte reproducând în şase exemplare calculele anoste ale noilor şefi de la bancă.

— Nu te-ai înşelat. Ea era. In fiecare zi, stă ceasuri întregi acolo. Postul de la bancă? Mă întreb şi eu. Marta nu ştie încă nimic.

— Atunci, fără să-mi iau tonul tău cavernos, putem reconstitui: amorul nefericit, încercarea de sinucidere, salvarea de la moarte, nu şi de la iubire. Domnişoara Tia speră încă, şi nefericitul preaiubit stă prin împrejurimi.

Luca, încă întors spre geam, tăcu. Tironi în spatele lui, îi puse mâinile pe umeri, încleştându-l afectuos. Vocea lui găsi ca totdeauna fiecărei fraze, intonaţia care loveşte la ţintă.

— Rău, dragă Luca, să răsplăteşti obişnuitele mele confidenţe cu tăceri misterioase ca asta de acum. Vorbind, şi ţepii remuşcărilor îi scoţi în acelaş timp.

Chipul lui Luca, întors de la geam, miră pe prietenul prea vorbăreţ.

— Remuşcări? zâmbea el, nevinovat.

— Aşa-i, nu, deoarece drama s'a sfârşit bine. Mai urmează plictiseala epilogului, până ce şi iubirea din faţă se va descuraja. Dar poate nici n'a fost dramă. Ca în film, eroina, aruncându-se înaintea tramvaiului, — ce prozaic mijloc! — a calculat distanţa în care vatmanul avea timp să frâneze.

Luca avu un gest enervat.

— Supoziţii.

— Atunci spune, explodă celalt.

Luca se întoarse spre geam, care rămăsese aburit de adineauri, îl şterse cu palma şi limpezi perspectiva.

— Până acum zece zile, reveni el spre Filip care aştepta, aş fi putut spune doar că dactilografa mea face tot mai multe greşeli la transcris. Dacă m'ar influenţa privirile umezi şi tremurările de mâini, probabil că aş fi văzut mai mult. Dar n'am văzut nimic. A doua zi după accident, care n'a fost accident, mi-a sosit prin poştă o scrisoare naivă şi prolixă. Eterna nevoe de a descărca prea-plinul sufletului. Am aflat deci şi eu. Apoi am diagnosticat cazul, căci întâmplător am aflat şi antecedentele. Dacă n'ar fi complect, în studiul meu, capitolul si-

nuciderilor, după cum ţi-am spus, iată cum ar glăsui fişa.

„Tia Condrea, 20 de ani. Natură emotivă. Ereditate încărcată. Psiho-nevroză cronică, exaltată în urma morţii recente a mamei sale. Stare acută de „receptivitate" din cauza căreia s'a îndrăgostit maiadiv de primul bărbat ce i-a vorbit de dragoste. Glumesc, schimbă tonul Luca, fiindcă niciodată nu i-am spus de dragoste mai multe fraze decât acelea ce-i dictam pentru noul meu op **Amorul în secolul trecut**. Şi apoi, nu pun desgustul ei de viaţă numai în seama dragostei. Mai bine să-ţi citesc.

Luă de pe masă o foae dactilografiată:

„Sinuciderea tuturor disperaţilor cere, după părerea mea, o stare anume de exaltare. Ea se produce din când în când, la emotivii latenţi, dintr'o cauză bineînţeles, dar uneori foarte mică, determinând totuşi ruptura instinctului de conservare.

Filip îşi însuşi tonul şi expresia livrescă a prietenului său.

— Ştiinţa voastră s'a mărginit oare să claseze sinuciderea printre maladii şi să-i cerceteze fazele cu lupa pentru îngroşarea tratatelor?

— Remedii? Desigur. Odihnă, aer curat, băi. regim alimentar fără toxine.

— Ce aridă făptură e un om de ştiinţă. Să alini un chin sufletesc cu regim vegetarian.

— Şi persuasiunea, sfaturile, sugestia. Incercări.

— Care nu ajung. După mine, trebue o schimbare totală a felului de viaţă. Trebue fiinţei deprimate fiindcă a avut iluzii, renaşterea iluziilor. Iubirea nu se vindecă decât cu o altă iubire.

— Un vechiu sistem se practică încă, empiric. Fata, îndrăgostită greşit, repede măritată cu o brută oarecare, vrednică s'o vindece de romantism.

— Nu O nouă iubire am spus.

— Incep să...

— Care să-i destindă sufletul şi trupul.

— ...să înţeleg.

— Când va adopta şi medicina mijlocul natural de a învia plăcerea de a trăi?

— Nu te mai scuza. Cură medicală, înţeleg. Şi va fi dublă.

— Oare mă clasezi şi pe mine printre exaltaţii tăi?

— Printre obsedaţi. Nu afli că o femee duce lipsă de iubire fără să te oferi s'o împlineşti.

Privi la ceas.

— Acum e târziu. La şase, e de presupus că băncile s'au închis şi doamna Ana Măgură nu tolerează întârzieri fetelor din pensiune.

— Ana Măgură, iarăşi? Doamna Vladimir îmi vorbise de prietena ei pe un ton romantic şi iată că-i descoper laturi comerciale.

— Eşti la a doua descoperire greşită. Comerţul acesta nu-i aduce doamnei Măgură decât felicitări şi strângeri de mână din partea comitetului societăţii „Apărarea fetelor".

— Pe care o viceprezidează soţia ta.

— Exact. Căminul societăţii nefiind destul de larg, s'au dat grupuri de câte trei, cinci sau şase fete în grija unor doamne, dispuse să adauge şi mijloacele lor la puţinul ce-l dau fetele, sau societatea.

— Ciudat.

— Ideea a avut-o Marta.

— Nu ideea. E ciudat că s'a găsit cine s'o pună în practică.

— Dacă te-ar interesa mai deaproape activitatea atâtor societăţi de ajutor, ai găsi lucruri şi mai ciudat-frumoase. Unghiul sub care ţi se arată ţie femeile, fiindcă aşa le vrei, nu-i cel mai favorabil lor.

— Dar e cel adevărat. Ce este slujirea aceasta, sau devotament cum o numiţi, umilirea celui tare în faţa slabului? Operele acestea numite de binefacere, sunt de răufacere pentru sine. Jertfa în afară de cămin, compune femeii o viaţă artificială.

— Fiindcă jertfită o voim şi se vrea, iată, femeia s'a săturat să-şi închine toată viaţa aceluiaşi soţ nevrednic şi nerecunoscător. Binefacerea colectivă rentează cel puţin 50% afecţiune.

— Te-a convertit doamna Vladimir.

— Se poate că-ţi repet chiar vorbele ei. Eu sunt atât de ocupat. Nu-mi văd decât de studiile mele.

— Şi eşti însurat.

— Din fericire, cu o femeie care nu-mi cere decât să-i las aceeaş libertate în munca ei.

— Şi aveţi un copil.

— Mă întreb dacă n'a venit timpul acelor mari case comune unde copiii tuturor să crească anonimi. Copiii ţării. Totuşi fetiţa noastră ne este dragă.

— Văd că trebue să mă hotărăsc să încep lupta, zise Tironi după o pauză.

— Lupta?

— O declarasem doamnei Vladimir acum două săptămâni, în glumă. Imi dau seama că poate fi jucată serios, aproape obligator. Văd pe soţia ta astăseară?

— Ştiu eu? A, mi-a spus. Dineu şi reuniune feministă astăseară la doamna Zanta, în vederea congresului. Regret. Ai fi rămas cu noi.

— Cu tine rămân. Eşti invitatul meu, fără discuţie. Inchide tratatele te rog. Inainte de masă, îmi place să privesc lumea de pe Calea Victoriei.

Din strada Cometelor, unde locuia Vladimir, traversară spre centru. Calea Victoriei îi primi cu alaiul de primăvară al automobilelor ce veneau de la Şosea, odată cu seara. Sgomotul, aglomeraţia, ae-

rul mai încălzit cu cât înaintau spre inima oraşului, îl impresiona altfel pe Vladimir, rar plimbăreţ, ca pe celalt, adevărat bucureştean, cuprins în atmosfera aţâţătoare ca într'o bae ferbinte, devenită plăcută prin obişnuinţă.

In dreptul Ateneului, avură surpriza Buick-ului doamnei Vladimir care înalţă un gest alb de la volan, viră, stopă lângă trotuarul grădinii.

— Trebuia să mă întorc mai de vreme şi vă găseam. M'a silit Ana să intrăm o jumătate de ceas la Maison Franck. Expoziţie de modele. Vezi, Tironi, încă tot ne ocupăm de toaletă şi de frumuseţă. Mai era şi altceva, e drept. Una din protejatele Anei evolua, manechină, în lipsă momentană de alt serviciu. Ai văzut-o la mine, Luca. Dida Roznov, un diavol brun, splendid de altfel.

— Roznov? întrebă Tironi, privind departe.

— Te gândeşti la bogătaşul care s'a împuşcat acum cinci ani? Era tatăl ei. Sărăcise.

— Manechină? Aveţi nostime idei de protejat fetele societăţii.

— O! Cu educaţia morală ce-o capătă la noi, s'ar putea duce, pentru câştig cinstit, să danseze la varieteu, fără să se murdărească.

— Mai bine să nu încercaţi experienţa.

— Am să te numesc şi n'o să-ţi placă „omul vechiu".

— Pentru lume veche, cu aparenţe noi.

Se despărţiră, ca totdeauna, cu o umbră de duşmănie sub gluma şi înfruntările prietenoase.

Luca şi Tironi îşi urmară drumul spre Capşa, se opriră un sfert de ceas lângă peretele dublu, de zid şi de privitori masculini, prin faţa cărora, se perindau ca la o altă expoziţie, de rochii, de capete şi de picioare, femeile primăverii bucureştene — apoi, înapoindu-se cu un pas mai iute prin lumea care începea a se rări, odată cu închiderea magazinelor, intraară la Muntenescu, în sala plină de lumini a celebrului restaurant.

IV.

DE LA „MAISON FRANK“ MAI DEPARTE

Faimoasa „Maison Franck” începe fiecare anotimp cu alarma expoziţiilor sale de modele. Pentru bucureştencele care încearcă temperatura cu un braţ scos pe fereastră, şi privesc cerul numai din automobil, invitaţiile pe carton alb şi albastru — culoarea-emblemă a Casei Franck — au devenit un fel de barometru. **Se schimbă moda** s'a contopit într'o noţiune cu **se schimbă vremea**.

Mult mai departe însă decât acest cerc privilegiat, se ramifică interesul pentru moda nou lansată. Altfel, la zilele fixate, magazinul de jos al doamnei Margot, scara, culuarele şi cele două saloane de la etaj, toate tapisate şi aşternute cu albastru, n'ar oferi aspectul şi proporţii de asediu.

La un loc cu bogătaşele, sunt sutele de femei

care nu cunosc automobilul decât ca omnibus spre biroul, catedra sau atelierul unde-şi trec orele din zi, şi pentru cari, fiecare nouă modă — povară, problemă, faţă cu resursele lor, — nu converteşte totuşi, nici pe cele mai cumpătate, la ideea timid emisă din când în când, a costumului unic.

Femei, cari s'ar supăra de o atingere cu cotul in aglomeraţia străzii, cari s'ar retrage cu desgust din pragul rău mirositor al unei săli prea populate, şi pe cari le-ar revolta o aşteptare de zece minute, năvălesc în zilele acelea, supunându-se de la ora două după amiază până la nouă seara, la toate trele supliciile, şi îndurându-le cu o exaltare satisfăcută de martir.

Acei cari preţuiesc moda feminină ca lucru de prisos, izvorâtă din lipsă de ocupaţie, din puerilitate, capriciu, tendinţă de a risipi, — şi condamnată să dispară —, pot verifica şi modifica judecata si prognosticurile lor la vreuna din aceste expoziţii.

Figurile atente şi serioase, minţile concentrate să observe şi să reţie, atâta timp, încordare, perseverenţă şi bani, cheltuite pentru un nou mod de a croi şi de a purta stofa, de mai 'nainte destinat şi acest nou mod căderii, îi vor întoarce spre noi perspective.

Nu poate fi numai un mereu reînoit prilej de speculă negustorească, nici o nevindecabilă auto-

înşelare feminină, Moda. Trebue duratei ei de mii de ani o realitate, o justificare, eterne, în faţa cărora obiecţiile opuse cad, aşa cum cad acelea împotriva nevoii feminine de tinereţă şi de frumuseţă pe care le-ar opune vre-un misogin.

In ultimele zece minute ale după-amiezii de expoziţie, Dida Roznov, în picioare de şase ceasuri, dar nesimţind oboseala, în timp ce pirueta fericită prin faţa oglinzilor de cristal, şi prin acelea mai măgulitoare ale ochilor aţintiţi, — observă pe patroană vorbind de aproape unui domn bătrân, încă frumos, cu barbă albă lungă, drept şi decorativ ca un general de rezervă, şi care o privise pe Dida stăruitor, de un ceas de când venise.

„Un client, oare. pentru rochia de voal roz? se întreba ea, mâhnită.

De fiecare din toaletele îmbrăcate, se ataşa pe rând, scoţându-le cu păreri de rău, deşi uitând apoi de ele, repede. Toată greaua povară de nostalgii şi dorinţi de lux, adunată în atâţia ani de rochii eftine, se concentrase la urmă în toaleta splendidă de serată cu care se încheia defileul.

Bătrânul era simpatic şi desigur bogat. Dar cărei femei ar fi putut să-i vie tot atât de bine rochia, frumoasă mai ales pe corpul ei perfect, — rozul dulce indicat sub revărsarea părului ei negru, pe gâtul ei...

Niciodată nu se iubise atât, ca sub sutele de ochi ricoşând admiraţia.

Totuşi, închipuindu-se un moment rămasă numai cu frumuseţea, Dida nu se mângâie. Trebuia şi cadrul. O înţepă ca un ac gândul că peste cinci minute va trebui să pue pe ea pardesiul uzat. In clipa aceea, patroana o strigă.

Părăsise de altfel, asprimea de patroană.

— Domnul Manciu doreşte să ştie dacă eşti într'adevăr fiica lui Niculai Roznov din Tecuci, pe care l-a cunoscut.

— Desigur, dacă v'am spus, îngână Dida, ruşinată tardiv de limbuţia fudulă din ajun.

— Domnişoară, am fost un bun prieten al tatălui dumneavoastră. Imi daţi voe să vă sărut mâna. Sunt foarte emoţionat. V'am ţinut pe genunchi când veneam în treacăt, la moşie, la Roznovi. Vă aduceţi aminte?

— Nu. Nu-mi aduc aminte.

— Desigur. Eraţi atât de mică. Şi frumoasă de pe-atunci. Aş dori să vă fiu de folos. Tatăl dumitale, ca prieten mai tânăr, îmi asculta totdeauna sfatul. Aş dori să vă fac măcar o bucurie, astăzi. Vreţi să luaţi masa cu mine? Sunt om însurat, cu copii.

— Dacă e un prieten al familiei, îmboldi Margot, zâmbind ezitării Didei.

— Poate voiţi să anunţaţi acasă, rudele.

— Stau în gazdă, nu la rude.

— A, perfect. Vroiam să zic, ce rău! Printre străini. Dar atunci sunteţi liberă de tot.

— Nu tocmai. Trebue să anunţ.

— Un telefon, dădu ideea, Margot.

Când Dida intră dincolo, în biurou, zâmbetul patroanei dispăru. Bărbosul nu mai era general, ci, ca şi Margot, om de afaceri.

— Dacă mâine cumpăr rochia, ce preţ?

— A, pentru dumneata... Toaleta e splendidă, dar ce-i mai de preţ...

Işi stăpâni urmarea. Dida se întorcea, parcă înorată la faţă.

— Am anunţat. Mă duc să-mi schimb rochia.

Bătrânul o opri, încercând cu blândeţe şi drept — bine simulate — de părinte, carnea tare a braţului gol.

— Doamna Margot e atât de drăguţă să ţi-o lase împrumut până mâine dimineaţă. Am bănuit că ai fi încântată să o păstrezi şi am rugat-o. M'am jurat să-ţi fac o bucurie şi atâta pot.

— Până mâine, rochia asta frumoasă? se bucură răsfăţându-se, Dida. Toată noaptea am să stau la oglindă. Mergem? Ah! trebue să-mi pun pardesiul.

— Şi sorti-ul de catifea îl poţi pune, dărui viclenia lui Margot.

— Şi sorti-ul? O, mulţumesc...

— Da, va fi posibil, şoptiră în urma ei, cu priviri de strategi, patroana şi domnul Manciu.

Când taximetrul stopă în faţa uşii luminate a restaurantului Muntenescu, Dida se trezi ezitând instinctiv.

— Înţelesesem că mă inviţi acasă la dumneata. Eşti însurat, ai copii, mi-ai spus.

— Desigur, am să te invit şi acasă. Dar nevastă-mea e suferindă acum, ce distracţie îţi ofeream? Copiii mei sunt mari, studiază. Sunt om bătrân, Doamne. Ai încredere.

Intrară, la braţ, în sala plină, ca un tată cu fiica adusă pentru prima oară în lume.

Intrarea făcu într'adevăr impresia aceasta de senzaţie. Dida, deşi obişnuită cu admiraţia străzii, se înclina cu o nelinişte sub atâtea priviri pe cari le simţea confuz nu numai admirative, dar stăpânitoare şi evaluând. Domnul Manciu împărţea în dreapta şi'n stânga saluturi de sărbătorit. Dida se calmă cu mirarea fericită de a avea un însoţitor atât de cunoscut.

Ameţeala serii împlini restul. Luminile, privirile, eleganţa localului, mâncările scumpe şi servite desăvârşit, o cuprindeau ca o aducere-aminte, ca o repetare a unor rituri dedemult. Aceasta era viaţa, nu sarbedele seri cu lectură, radio şi lucru pe ge-

nunchi, distracţie utilă, devenită silnică. Mai bine să trăiască singură, se gândise uneori, şi acum gândul poruncea. Pentru seara aceasta de libertate, câte întrebări plicticoase mâine? Ana arătase şi prin telefon o nemulţumire. De unde acest prieten vechi care nu existase până atunci? Ea închise aparatul. Ce comod mijloc de conversaţie, telefonul.

Se încruntă puţin, descoperind la o masă, nu departe, figura rasă, americană, a doctorului Vladimir. O mai recunoştea oare? Da, o recunoscuse, dar salutul nu venea. O arătase discret prietenului de la masă. Ea nu cunoştea pe Tironi. De ce se mira atât domnul acela?

Aproape le auzea, după schime, conversaţia.

— Dida Roznov? **Apărarea fetelor** se chiamă societatea? Titlul e frumos, râdea Tironi. Şi Manciu face parte din ea?

— Mă mir ca şi tine. Marta o lăsase, cum ai auzit, evoluând la Margot.

— Ei bine, şi-a continuat evoluţia.

— Suspect.

— Dimpotrivă, lămurit.

— Bătrânul acela îmi pare periculos.

— O, el totdeauna a avut reputaţie de soţ fidel şi de bun tată de familie.

— Atunci?

— Trebue şi el să trăiască. Banii plasaţi în

afaceri de fete tinere rentează cu camătă. Priveşte atâţia ochi de păsări de pradă, împrejur.

— Dar e monstruos.

— Am o idee. S'o punem în curent şi pe doamna Vladimir. O mai găseşte telefonul acasă?

Luca se gândi că ceea ce Tironi plănuia ca o mică revanşă răutăcioasă a convorbirii de pe stradă putea fi o faptă folositoare, mai mult, obligatorie. O indignare surdă clocotea în inima paşnică a doctorului.

— Du-te. In lipsă, poţi chema casa Zanta. Am impresia că fata e inocentă. Vorbeşte lămurit. Să nu presupue că ar fi o glumă.

— Cum te exciţi. Crezi că împiedicăm ceva? Totul urmează cursul normal.

Se duse, legănându-şi mersul, strecurând un zâmbet pe sub gene spre Dida, în timp ce înclina un salut slab spre cel obsechios al bătrânului.

Când se întoarse, după trei minute. avea însă un aer grav.

— Doamna Vladimir s'a alarmat încă mai mult ca tine. Are s'o anunţe pe Ana Măgură. E nostim, totuşi, adăugă, răsturnându-se pe scaun, ţinând la rolul de sceptic zeflemist.

— Serveşte-te, o îndemna mereu pe Dida, bătrânul. Mănânci ca o păsărică. Spune-mi cum îţi treci ziua. Nu eşti decât de-o săptămână la Margot,

aşa-i? Eşti tăcută. Desigur că te plictiseşti. Parcă n'ai dreptate? Am să invit la masa noastră pe cineva. Să nu protestezi. Înţeleg că un moşneag ca mine... Tinereţe! Tinereţe! strigă el pe un domn elegant, cu aer nătâng, cu care păruse a schimba mici semnale până atunci.

Domnul Hogan, căruia nu i se adusese încă masa, veni, exagerând în saluturi o ceremonie aleasă.

— Domnul... Tinereţe, băiat de elită, serios, frumos, generos, înţelept...

— Un piedestal îmi mai trebue, râdea Hogan, cu toţi dinţii, aşezându-se la stânga Didei, care timp de jumătate de ceas nu se simţi de loc bine, ţintuită de la distanţă de privirile întunecate ale lui Vladimir, şi cele ironice ale prietenului lui, directe acum, fără să se mai ascundă.

Deodată, o parte din clienţi, acei care mâncau stând cu faţa spre intrare, rămaseră cu privirile fixe, turburate. O femeie venind singură într'un mare restaurant nu-i încă un lucru obicinuit la noi, dar nici nu mai conţine nuanţa de bravadă care impresionează.

Femeia care intrase, rămânând în uşă câteva clipe, ezitând ca un comedian cu trac, impresiona totuşi, apariţia ei contrastând cu atmosfera uşoară

şi de bună dispoziţie pe care o are un local plin, select, unde toate gurile mănâncă.

Rămăsese puţin in uşă. Era îmbrăcată într'un negru modest, înaltă, blondă, de o frumuseţe deasemeni modestă. Scruta lumea de la mese cu o încreţitură abia perceptibilă între ochi. A, da, ochii impresionau, abia pe urmă îţi dădeai seama, privirea lor închis-albastră peste tot obrazul, ca un abat-jour violet, îmblânzind lumina vie, şi apoi surâsul, mai ales surâsul ei îndurerat care îşi făcea drum spre mese, comunicativ şi inoportun.

Doctorul Vladimir atinse braţul lui Tironi.

— Ana! anunţă el solemn şi cu oarecare uşurare.

Filip o privea de câteva clipe fascinat, presimţind.

— E întocmai aşa.

— Cum o ştiai tu ca fată de liceu, întrebă Vladimir.

— Nu, nu m'am gândit de-atunci.

— Dar de-atunci n'ai mai văzut-o, spuneai.

— E aşa cum...

N'avu timp să explice. Ana îşi zărise protejata, se apropie, trecând pe lângă masa lui Vladimir cu un salut uşor, şi se ivi în faţa Didei, care, cu spatele spre uşă, nu ştiuse ce se petrece.

— Ana!

Domnul Manciu prinse numaidecât situaţia, din

strigătul Didei în care era umilință și bucurie în același timp. Se ridică, fricos, dar îndată ce văzu că în spatele Anei nu se profila nici o siluetă de bărbat, se liniști. O femeie are totdeauna interes să nu facă scandal, de-ar avea și douăzeci de bune motive. Se ridică, galant și ipocrit.

— O cunoștință? Vă rog, luați loc, oferi, ipocrit.

Ana se așeză, hotărîtă cum venise să vorbească, dorind în același timp să nu atragă atenția și să fie calmă.

— Eu sunt o invitată de drept. E locul meu lângă Dida.

— O femeie frumoasă e totdeauna la locul ei.

Severitatea Anei nu-i clătina cumpătul. Bătrânul era edificat, din scurtele explicații ale Didei, asupra acestei protectoare de fete tinere. Se înveselea, repetându-și: nimic mai mult decât o femeie singură.

Întinse, cu o politețe perfectă, lista de bucate.

— Vă sfătuesc, pentru **început**, salada aceasta de...

Ana respinse, cu un gest nervos, lista. Începea să-și piardă măreția. Venise să înfrunte o discuție, protestări, ostilități, dar tăcerea supusă a Didei și gentilețea bătrânului cu înfățișare atât de convenabilă îi rușinau presupunerile. Tânărul Hogan făcuse de departe un semn chelnerului care-i

aducea porţia şi trecuse să mănânce la masa lui. Mai rămânea însă rochia splendidă şi scumpă care degrada corpul Didei.

— Spuneam că e dreptul meu să fiu aci. Să fi fost. O fată tânără nu-i niciodată poftită la restaurant fără mama ei. Am lângă Dida rolul de mamă, de protectoare, şi dumneata erai dator să ştii.

— Dacă toate mamele ar fi atât de tinere şi frumoase desigur că ar fi o plăcere dorită prezenţa lor.

De alături, Vladimir şi Tironi urmăreau duelul acesta inegal şi inutil, doctorul cu tristeţe, Tironi, cu o nervozitate crescândă. Ar fi voit să fie el lângă Ana, bărbatul în faţa căruia calmul ironic al lui Manciu s'ar fi clătinat, dar omul de lume tempera pornirea cavalerească. Nu putea face scandal cu un om ca acela, tolerat în societate pentru servicii pe care a doua zi fiecare era liber să le uite şi să le dispreţuiască.

Apoi, Ana nu-l mai cunoştea. Şi el, dimpotrivă, cât de bine o recunoştea. Nu, cum şi-spusese, pe mica Ană din liceu, dar pe aceea cu care doamna Vladimir îl momise într'o zi, plănuind desigur, în orgoliul ei, o nouă înfrângere masculină. Descoperea că de-atunci o avusese mereu în gând, o făurise, corp şi suflet, cu o romantică obicinuinţă

subconştientă de a făuri un ideal, cu încrederea lui răbdătoare de a da formă idealului ca unui lut supus. Incă odată o femeie îi apărea deasupra celorlalte, nobilă şi simplă, tare şi bună, frumoasă şi inaccesibilă. Eternă contrazicere, în acelaş timp, gândul aprins îi pregătea ca o cunună, căderea ei în rândul tuturor.

Vocea joasă a lui Vladimir îi răsună în urechi ca de departe, odată cu romanţa lăutarilor oacheşi din fundul sălii.

— Mi s'a spus că nici restaurantele mici n'au putut menţine muzica servită prin radio. Taraful de ţigani sau banda de jazz, chiar de mâna a doua, publicul le preferă. Sunt vii. Oamenii vor să vadă, chiar şi muzica. La ce te gândeşti, Filip?

— Da. Oamenii vor să vadă. Nu le ajunge să viseze. Vor să vadă şi să pipăie.

Când întoarse capul, la masa din stânga nu mai era decât Manciu, regulându-şi deficitul serii în faţa gerantului respectuos care reflecta totuşi zâmbetul convergent al tuturor domnilor „Tinereţe" din jur.

V.

PRELUDII

— Ce s'a mai întâmplat?

Ana lăsă condeiul şi veni spre fetiţă cu o grabă care desmintea liniştea voită a întrebării.

Mica Ita plângea îmbelşugat, fără nervi şi fără sgomot, ca apa care se revarsă lin peste matcă. Arătă genunchiul unde trei picături de sânge însemnau drumul unei sgârieturi ca trei boabe de mărgean puse pe aţă roşie.

— Doc-to-rie, silabisi printre sughiţuri, ca să-şi îndreptăţească mai mult venirea.

Ana se şi dusese spre un dulapaş, deschizându-l.

— Care nu ustură tare.

— Ştiu, n'ai grijă.

Indată ce Ana se aşeză pe divanul jos, fetiţa i se cuibări iute în braţe, acaparatoare, ca şi cum abia aşteptase clipa. Intinse genunchiul pe care Ana

apăsă vata udă, îngânând mustrările blânde care asemenea antisepticului slab, ustură puţin şi fac bine.

— Vezi dacă nu bagi de seamă. De ce fugi prea repede?

Pentru fetiţă, de îndată ce fu la adăpostul braţului cald al **„Nanei"** şi în învăluirea glasului blând, spaima căderii şi rana de la genunchi deveniră întâmplări uitate: totuşi, ca să prelungească apropierea aceea dorită, prelungea şi plânsul cu câte-un suspin tardiv şi neverosimil.

Ana îi legăna uşor trupul mic, fierbinte de soare. Era plinuţ peste tot, fără să fie gras, de nu i se simţea osul nici la genunchi, nici la cot. Capul era un ghem rotund pe care ochii căprii cu orbite la suprafaţă, nasul cârn, guriţa proeminentă, păreau aruncate în grabă, aşteptând de-acum înainte modificările.

— Dacă ar fi a mea, aş iubi-o oare mai mult? se întreba Ana, încercând cu gândul cât se poate iubi trup din trupul tău, ea care nu se iubea pe sine.

— Dragostea pe care o dai unui copil, îşi zise, nu te temi că va fi nesocotită. Copilul nu se înşeală şi nu-l înşeli. Ita mă iubeşte pe mine nu pentru că am un chip plăcut, vorba dulce şi bomboane în poşetă, ci pentru că a simţit sigur cât o iubesc.

„Ce sunt exagerările astea?" se supărase într'o zi Marta Vladimir când Ana înăbuşea în sărutări pe Ita .

„Copiii trebue oţeliţi din timp", declarase apoi, sentenţios. Eu am crescut fără mamă şi mi-a prins bine.

Frânate de dorinţa Martei, chiar şi acum, în absenţa ei, iubirea Anei şi iubirea copilei se contopeau fără vorbe şi fără îmbrăţişări, dar tot atât de deplin. Lacrimile fetiţei secaseră de tot, pe când era rândul Anei să simtă începând duioşia lor sub pleoape.

Uşa rămasă crăpată în precipitarea intrării de adineauri a Ilei, scârţâi.

— Pot să intru?

Ana coborî iute fata din braţe şi întinse mâna lui Tironi fără să zâmbească. Pregătise din ajun o frază tăioasă în contra insistenţelor de-o săptămână ale acestui domn fără treabă. O rosti degrabă, însă redusă, şi ferindu-şi ochii.

— Doamna Vladimir nu-i niciodată acasă la ora asta.

Tironi se înclină zâmbind, fără să dea altă importanţă vorbelor, ca şi cum lua act de o formalitate îndeplinită. Mângâie pe Ita, dar fetiţa se smunci duşmănos.

— De ce nu mă iubeşti, Ita?

— Aşa.

— Eşti o fetiţă rea. De aceea mămica nu te iubeşte.

Copila se răsuci ca o şopârlă impunsă.

— Mămica mă iubeşte. Să ştii. Numai că n'are timp, adause ea, subit calmată.

Servitoarea se ivi în uşă, sunată grabnic de Ana.

— Mai plimbă fetiţa pe stradă. Ia seama la traversat.

— Nu trebuia, mustră apoi pe Tironi, cu un aer extrem de grav, după ce Ita eşi. Nu se spune niciodată unui copil că mama lui nu-l iubeşte.

— Imi place, murmură neaşteptat Tironi, fără se se turbure, ca şi cum spectacolul se urma mulţumitor pentru ochii său cunoscători. Dar ce sunt casele astea unde mama lipseşte? Ita şi copiii tuturor Martelor Vladimir, eu îi văd purtând de gât inscripţia „caut o mamă". Dealtfel, adăugă zâmbind se pare că Ita şi-a găsit-o.

Ana se roşi până pe frunte.

— Imi place, repetă Tironi răsturnându-se în fotoliu, cu acelaş aer de spectator mulţumit. Imi place şi revolta dumitale şi aptitudinile de mamă, lucru devenit rar, şi roşeaţa dumitale, ceva încă mai rar.

Se delecta. Că Ana avea să-i aparţie, el era de pe-acum sigur, nu din fatuitate, ci din siguranţă

de instinct. Se temea numai că femeia, mai tânără cu vre-o cincisprezece ani, să nu arate vre-o nerăbdare, să nu treacă cu destulă rezistenţă sinceră prin toate etapele vechilor tradiţii ale unei iubiri realizate frumos.

— Ana!

Modula pentru prima oară silabele, dar plăcerea lui de iremediabil investigator de suflete, era doar aceea pe care putea s'o simtă prin reflex. Ana, care începuse să scrie la biurou, opri condeiul, dar nu ridică capul. Impotrivirea şi supunerea se întâlneau mulţumitor în lupta aşteptată.

Tironi o complică cu scuze.

— Cum să-ţi zic? Doamna Măgură e un nume impersonal. Ana e numele creiat pentru dumneata. Il mai au şi altele? Greşesc, cele mai multe. Ana e numele calm, bun, blond. — da blond şi miop pentru tot ce-i urât. Greşală iarăşi, dacă acasă ţi-l alinta. Orice diminutiv îl atacă şi-l micşorează.

Ana râse.

— Toate numele de femeie sunt blânde şi bune.

— Nu. Ia numele prietenei noastre şi rosteşte-l cu glasul cât de moale. Marta Vladimir... Abundenţa de consoane şi accentul căzând pe r în amândouă numele, nu-ţi dau oare numaidecât impresia aspră şi dârză pe care într'adevăr o are falnica noastră doctoriţă, oriunde apare?

— Marta Boiu, cum o chema nemăritată, nu dă impresia asta. Dacă ai dreptate, numele de Marta şi cel de Vladimir, au făcut împreună o pereche potrivită. Dar numele dumitale îţi seamănă? E semnificativ că bărbaţii nu-l alterează prin căsătorie, ca noi. Rămâneţi aceiaşi, incorigibilii.

— Pe mine, aş fi voit să mă cheme Petroniu. Spune-mi de ce.

I-ar fi plăcut răspunsul mic **nu ştiu**, o Ană ignorantă de existenţa nobilului roman şi de suita amănuntelor frumoase sau urâte din acea existenţă.

— Fiindcă era nobil, rafinat şi se mulţumea cu dragostea unei sclave.

Comparaţia, deşi insinuată râzând, îl nemulţumi. Sclavă desigur, dar o sclavă care se vrea stăpână şi puternică, dându-i şi lui, măcar în fulgerări imaginea unei iubite rare, duble. Aşa o voia pe Ana.

Ea se gândea.

„Cu toate astea îi găsesc numele potrivit. Filip pronunţat iute, sună ca sărutarea de care par mereu umede, buzele lui, iar Tironi. scurt şi răsucit, e sfredelul curiozităţilor şi privirilor continue. Păcat că nu-i pot să-i spun. A mă teme să-i displac e un început de simpatie? El ar spune că da şi nu vreau.

Un fapt era nou, că nu se mai gândea să-l facă să plece. O amuza.

Telefonul sună.

— Lavinia, zise Ana sigur, ca şi cum clopoţelul avusese voce.

Schimbul de cuvinte îl auzise Tironi şi în ajun: „te-ai întors?... transcriu raportul comitetului pentru întrunire... lung, da... Nu târziu, peste jumătate de ceas, cred.

Tironi se ridicase şi se plimba, mânios.

— Acesta-i un alt copil al dumitale.

— Suntem foarte legate, zise Ana modest, ca răspunsul la un elogiu, nu la o ironie.

— Dar ceilalţi?

— Natalia a avut nunta Duminică, m'a părăsit. Dida e pe cale să facă o nouă prostie. Nu mai ascultă de nimeni din seara aceea, ca şi cum i-am făcut un rău. A găsit un post de damă de companie la o doamnă bogată şi bătrână. O situaţie inferioară în care ea nu vede decât perspectiva de a eşi cu automobilul, de a trândăvi, şi a se învârti, fie şi în planul al doilea, prin lumea mare.

Tăcură amândoi asupra Tiei, care de-o săptămână părăsise casa în lipsa Anei, lăsând un simplu bileţel de adio. Societatea n'o mai căutase. „Apărarea fetelor" n'avea drepturi poliţieneşti asupra membrelor care se sustrăgeau ocrotirii. Deoarece fata luase bagajele, era exclusă o tentativă de dispariţie ca cea precedentă. Vre-o aventură... Ti-

roni ghici gândul Anei scormonind într'acolo, neliniştit şi zadarnic. I-l întoarse glumind.

— Dida cel puţin nu te plictiseşte la telefon.

— Aş fi fericită...

O întrerupse izbucnirea lui Tironi.

— E aproape revoltător, nu numai ciudat. O femeie în plină tinereţă, independentă şi injugată totuşi cu bună plăcere. Până într'atât ca să nu ai libera petrecere a unei după-amiezi. Controlul prin telefon: „eşti acolo? eşti singură? te plictiseşti ca şi mine? Bine, m'am liniştit. La revedere..."

Veni lângă Ana, care într'o subită dezorientare, nu găsea nici exclamaţia protestării.

— Ţi-ai inventat false datorii către alţii, spuse el cu o căldură care colora puternic vorbele. Dar datoria către dumneata însăţi? A te sacrifica zilnic e o crimă reînoită zilnic. Viaţa e mai frumoasă decât atât. Un semănător de idei rele, ca adineauri pentru Ita, aşa mă crezi. Într'o zi, o să-ţi dai seamă că felul dumitale de viaţă e absurd, neinteligent şi vătămător.

— Dar asta? făcu uşor Ana, arătând raportul de pe birou şi toate broşurile din care scosese date.

O clipă de mirare şi un început de râs.

— Feminismul? Feministă, adevărat? Atât de modestă şi ai fanfaronada aceasta? Dar femeile capabile şi destinate să se ocupe de feminism, de

politică şi de alte lucruri aspre şi masculine, le numeri pe degete. Sunt zece, cincisprezece, la o sută de mii. Pentru celelalte, feminismul e o platformă, sau o trecere de timp, sau ca la dumneata, o înşelare. Tendinţele dumitale, destinul tău, Ano, ţi-e scris limpede: un cămin, un soţ, copii, atât.

Ceea ce nu putuse să sgâlţâe calmul Anei, lovitura dată în ceea ce ea numea de două luni, „noile aspiraţii", tutuirea neaşteptată, şi dezaprobarea sacrificiului pentru „fetele ei", avură darul s'o facă ultimele cuvinte ale lui Tironi, care zâmbi, luând act de puterea lor: „aci e rana..."

Ana se ridicase, turburată, cu ochii uzi, îşi luase tremurând jacheta din cui şi-şi înfundase feutrul pe cap. Abia explică:

— E târziu.

Tironi o urmă, în tăcere.

De pe scări, îi întâmpină huruitul de seară al bulevardului apropiat. Luca Vladimir, plăcându-i tăcerea şi având nevoe de ea pentru studiile sale, găsise refugiu într'o odae izolată care dădea spre curte. Eşiră, fără să dea ochi cu el.

Strada, primindu-i în mulţimea trecătorilor anonimi, îi apropie. Ana, părând a privi distrat lumea, privea pe Tironi de profil. Obrazul brun, muşchiulos, căruia nici briciul zilnic nu-i lua umbra virilă a buzei de sus şi a fălcilor, privirea de căr-

bune a ochilor totuşi deschis-căprii, râsul rar, dar franc, desfăcut pe o dantură albă, întreagă, toată tinereţea aceasta contrasta cu fruntea de o nuditate galbenă, brăzdată, cu împlinirea părului cărunt, căzând moale, fără vlagă, din cărarea trasă pe creştet.

Dar în afară de ceea ce plăcea la el, sau nu plăcea, ca exterior, mersul alături de acest bărbat încă tânăr, în care se ghicea atâta experienţă şi viaţă depusă, mersul elastic şi în acelaş pas lângă umărul lui, puţin mai înalt şi solid ca un sprijin propus, era pentru Ana o bucurie certă şi, privind, avea strângerea de pleoape a băiatului de la ascensor întrerupt două clipe de la foiletonul său cu marchizi.

— Nu te-am întrebat încă, vorbi Tironi după ce traversară marea piaţă ca să coboare în jos bulevardul, despre episodul pe care l-a scris în viaţa dumitale răposatul Zărnescu. Doamna Vladimir mi-a spus destul de puţin şi destul de mult ca să mă lase curios. Faptul că nu vrei să porţi numele soţului, deşi căsătoria a ţinut până la moartea lui, n'ar fi oare un motiv de brodat supoziţii şi pentru unul mai puţin inventiv ca mine?

Ana îl admira şi-l ura în acelaş timp, pentru frazele lui căutate, parcă prinse în ace ca să stea drept, rostite cu pauze, părând astfel nesincere şi când erau numai nespontane, îl admira şi-l ura pe

acest pilot al vorbelor, cărora nu le încuviinţa libertăţi, nu le lăsa niciodată în voia izbucnirilor iuţi, naive, sau de mânie, sau necugetate, vorbe scăpate din frâu după care imprudenţii aleargă frământându-se, ceasuri, deşi cu nimic nu le mai pot aduce înapoi.

Nu ar fi preferat un om naiv, slab şi sincer până la umilinţă, dar l-ar fi voit astfel pe Tironi măcar câteva ceasuri şi instinctiv căuta posibilitatea unei izbiri cu care ar fi putut să spargă omul de lume şi să ajungă până la om.

— Dar nu-i motiv de supoziţii, răspunse, însfârşit. Mi-a plăcut să port numele de fată, numele meu. Şi când soţul trăeşte, găsesc absurdă depersonalizarea aceasta impusă. Dacă ea nu s'a înfăptuit de la sine, numele schimbat apasă ca o minciună... Marta a găsit viaţa mea prea simplă şi a complicat-o cu reticenţe? M'aş mira. Zărnescu era un vechiu prieten al tatei, şi pe urmă a rămas al nostru, al casei. El era **Bunul**, care văzând lipsa în care trăiam, ne aducea ajutoare sub formă de cadouri. Dar acestea începeau să nu mai ajungă. Viaţa se scumpea pe vremea aceea, mereu. Eram foarte tânără şi când am înţeles că „doamna" Ana Zărnescu va putea să asigure îngrijirea unei mame şi unei surori bolnave, studiile unui frate, şi că, pentru ea, va putea să-şi cumpere numaidecât un ceas de aur, n'am stat mult la gânduri...

Spusese şi altora povestea, fără ezitări, afară doar de acele ale modestiei. Abia acum, cu gândul activ al lui Tironi alături, o stingherealã, ca descoperirea mirată a unei vini, îi întârzia vorbele.

Incercă o diversiune:

— Era visul meu de copilărie, ceasul de aur.

Tăcu apoi, privi la încheietura braţului fâşia de rips care ţinea un ceas de metal ordinar şi-i fu milă de ceea ce-i clădise până atunci mândria. Tironi ironiza renunţările „merituoase", Tironi blama sacrificiile care aduc umilirea şi strivirea de sine. Tăria fiinţei convinse care fusese n'o putea nimici pe aceea timidă care se năştea acum, din sămânţa vorbelor aruncate.

Gândul zâmbi desfrânat spre atâtea ceasuri de aur, de platină, de briliante, pe cari le-ar fi putut avea cu banii lui Zărnescu, bani care timp de zece ani achitaseră doctorii pentru mamă şi soră, taxe şi uniforme pentru frate — se închirci cu regrete pentru atâtea ore de libertate pe care le închidea în folosul unor fete străine, gata în orice zi să plece şi să-şi facă viaţa lor deoparte.

Mama şi sora muriseră. Fratele, ofiţer în provincie de doi ani, nu găsea, nici ca o corvadă, timpul să-i scrie.

Dar de toate acestea suferea abia atunci, lângă

Tironi, care tăcea, admirându-şi forţa, cum lucra de sigur şi fără vorbe.

Când ajunseră la fostul „Marghiloman", în locul căruia se înălţaseră spre nouri pereţii albi şi plaţi ai unei construcţii de stil nou, cu geamuri dese, joase, părând de departe saltarele unui dulap-classoir enorm, — începu să plouă. Tunetele se adunară deasupra bulevardului ca în învălmăşeala furioasă a unor trânte mitologice. Ana se lăsă dusă la un automobil care trecea. Prin rochia subţire de sfârşit de primăvară, ploaia neaşteptată o speriase, ca brutalitatea unui necunoscut. Crezuse că va merge singură, dar Tironi se urcă deasemeni, căci furtuna învolburase strada şi picăturile începeau să cadă grele, sgomotoase, ca nişte mărgele tari aruncate de sus.

Drumul pe strada Franklin şi pe Ştirbei-Vodă era desfundat. Se reparau pretutindeni pavajele bucureştene. Automobilul, un cupeu mic, cu geamuri tulburi, ca o odăiţă întunecoasă, sălta în hopuri inegale, apropiind neaşteptat pe cei dinăuntru. În aerul închis, prin care răsuflările lor calde se găseau numaidecât şi se contopeau, Ana se încleştase la început în colţul ei, apoi renunţă. Tironi ar fi putut-o apropia mai mult, cu un braţ în jurul taliei pe care o presimţea supusă, dar un găsi timpul sosit. Era destul deocamdată alăturarea aceea în tăcere şi în

noapte, în sbaterea înaintării care părea că îndeamnă trupurile să se întrebe şi să-şi răspundă. Tironi cercetă abia în clipa coborîrii, ochii Anei. Citi în ei o dezorientare tristă. Îi plăcu s'o mărească:

— Mulţumesc, suflă el, sărutându-i mâna.

VI.

DRUMURILE CARE INȘEALĂ

Gata să ia receptorul, Lavinia Panu se opri. Mai trebuía? Rămase privind mașinăria mică și dragă care timp de trei luni vechiculase gândul prietenelor, unul spre altul. „Ești acolo, Ano". „Da, sunt aici". Vocea umplea încăperea cu o prezență. Aparatul inert căpăta însușiri de ființă vie, ca și cum zeițele Orașului, răpind pentru muncile lor când pe Ana, când pe Lavinia, câte opt ceasuri pe zi, le reuneau totuși cu generozitate sufletele prin pâlnia unui aparat de telefon.

De câtva timp, el devenise însă un simplu mijloc de vechiculat întrebări, nu suflete. Mai trebuia?

Dincolo la doi kilometri distanță, Ana, fără să fi auzit sunând, întinse mâna spre receptor. Apoi o retrase, mirată și tristă. Ce clopoțel auzise? Lavinia nu chemase nici în ajun, și desigur nu va chema nici

în ziua aceea. Cea mai dragă şi singură rămasă dintre „fetele" ei, îndată apoi ajunsă prietenă, se depărta. Să ceară ea legătura? Ca să anunţe iarăşi: ia masa singură, am să întârzii mult, am de scris... Sau alte minciuni, mereu minciuni. Lavinia desigur înţelesese şi nu ierta. Tinereţea e neînduplecată.

Repeta în gând, învălmăşit, repertoriul de noţiuni cu care Tironi îi amorţise scrupulele, îi colorase căderea: dreptul la viaţă, datoria către sine, fericirea, plăcerea... Dar trebuiau repetate castei Lavinii cu glasul cald, nuanţat şi sugestionabil al lui Tironi, nu în ecoul ei dezagregat.

Marta Vladimir dicta, pregătindu-şi discursul pentru marea întrunire feministă din ziua următoare. Rectifica unele pasagii, plimbându-se prin cameră cu paşi mari, apăsaţi.

— Ca factor de civilizaţie, rolul femeii este netăgăduit...

Se opri, uitându-se la Ana care rămăsese cu peniţa ridicată.

— Mi se pare că nu eşti atentă. Ai obosit sau te grăbeşti să pleci.

— Este timp şi mâine dimineaţă, făcu tărăgănat Ana. E Duminică. N'ai să fii ocupată.

— Bine, te grăbeşti.

O privea cu luciditate, cu compătimire. Fără să ştie până unde a pierdut în desfidarea adresată lui

Tironi, pricepea, rezistând încă să creadă. Era şi vina ei că socotise pustnicia de zece ani a Anei ca o tărie, nu o lipsă de timp şi de tentaţii. Ar fi vrut să protejeze şi era târziu, pe prietena dragă, ca în vremea când, doi ani de vârstă mai mult, îi dădeau pe lângă dânsa rolul de sfătuitoare.

— Şezi puţin, trase ea uşor mâna pe care Ana o întindea de plecare. Am să-ţi spun două lucruri.

Şezură alături, pe sofa.

— Era vorba ca îndată ce pleacă Natalia de la tine, s'o înlocueşti. Ştii cât este de aglomerat Căminul. Dar a plecat şi Tia, Dida te lasă deasemeni, şi tu nu ceri altele în loc. Desigur, sarcina ce ţi-ai luat nu-i obligatorie, dar o credeam dorită şi plăcută.

— A fost. Dar mă simt oarecum obosită. Poate nerecunoştinţa fetelor. Sau poate am nevoe de puţină singurătate.

— Nu mai da explicaţii. Faci cum vrei. N'am nici un drept de a ţi le cere. M'aş fi bucurat totuş să nu fie motiv de explicaţii.

— Două lucruri aveai să-mi spui, zise iute Ana, aproape întrerupând.

— Celalt e mai simplu. Vreau s'o văd pe Lavinia Panu, mâine, înainte de întrunire.

Studenta în ultimul an, inteligentă şi întreprinzătoare, care se oferise să facă propagandă printre colege, plăcuse Martei.

— E inimoasă ca mine şi în acelaş timp are judecată sigură. Puţină sentimentalitate pe care vârsta o va corija. Cred că e una din cele însemnate cu stea: alesele.

Ana se întrebă, nu dacă merită, dar dacă doreşte şi pentru ea lauda aceasta. Ridică priviri descurajate.

— Tu. Ano, eşti dintre cele însemnate cu o cruce, crucea roşie a surorilor. Devotamentul, puterea de jertfă, nu sunt calităţi mai puţin preţioase. Feminismul va înlătura numai, cum am mai spus, să nu fie pierdute ca până acum, în destinaţii mici.

— Cum ar fi aceea de soţie obscură şi devotată, zâmbi Ana.

Marta Vladimir o privi adânc.

— S'ar zice că nu mai avem aceleaşi credinţe.

— Am glumit. Sau nu. Cred că sunt şi bărbaţi care merită sacrificii. De pildă al tău.

— O, Luca nu le cere. El e ca şi mine, un om ocupat, foarte fericit că-l las să studieze şi să scrie în linişte. Ce s'ar face cu o nevastă fără treabă care l-ar târî la vizite, la curse, sau la bal. Luca la bal, nu râzi?

— Nu ştiu de ce, nu pot să-l cred pe domnul Vladimir fericit că nu te află niciodată acasă, sau niciodată, fără treabă. Cred că renunţă să-ţi spue multe lucruri pe care altfel ţi le-ar spune. Mai este

şi Ita. Spunea fetiţa odată: mama nu are timp să mă iubească.

— Ita e un copil...

Se întrerupse, dintr'odată surprinsă. Evitase să facă mustrări şi le primea ea. Foarte bine. Va avea îndată cuvântul celui din urmă.

— Ita are înclinări exagerat dulcege. Felul meu de a o iubi e cel bun. De altfel, urmă ea după o pauză, nu-i totdeauna admirabil să te sileşti a procura fericirea celor din jurul tău. Intreabă-te ce aş deveni, cu o fire activă şi independentă ca a mea, dacă m'aş constrânge să legăn în poală toată ziua pe pisicuţa de Ita, sau aş sta ceasuri în antica-camera biuroului lui Luca, aşteptând să binevoiască a-şi aduce aminte de mine.

„Totul este, reluă ea mai aspru, să-ţi alegi de la început, în viaţă, drumul pe care înclinările şi silinţele tale se află împlinite şi plătite. Culegem, la Societate şi la spital, femei aşa zise admirabile, pe care un lung timp de constrângere a firii lor, le-a strivit. Aproape că viaţa nu le mai poate utiliza. Să lupte, nu pot, să se jertfească, nu mai vor. Există desigur, de la început şi situaţii fără ieşire. Foarte puţine sunt însă cazurile în care femeia să nu aibă de ales, la un moment dat, între două căi. Atunci să ia seama. Nu există prin decret, un anume drum bun, după cum n'a fost niciodată un acelaş drum,

rău pentru toţi. Fiecare poate să aleagă şi e dator să aleagă bine.

Se ridică în picioare, ca şi cum spusese tot ce trebuia.

— Trimete-mi-o pe Lavinia.

Erau în uşă, şi Marta, deodată, nu se putu opri să nu întrebe, atenuând curiozitatea cu un ton glumeţ:

— A! şi Tironi? A mai fost pe aci, cum îmi spuneai, seducătorul nostru?

Simţi pe Ana umilită sub un zâmbet închis. Rectifică:

— Greşesc. Tironi nu-i un seducător ordinar, urmă Marta, cu aceeaş voce limpede prin care adevărul însuşi parcă vorbea, prins de capriciul de a se înfăţişa prin intermediul unei femei. Tironi caută iubirea în felul căutătorilor de aur, cu desnădejde, cu exaltare, trecând peste tot. In ţările cu aur, oamenii prinşi de nebunia aceasta sunt convoiuri. Ei pot găsi în drum alte metale, destul de preţioase. Le dau la o parte, nu vor decât aurul galben care-i robeşte. Plăcerea de a-l găsi e totdeauna mai mare decât a uza de el. E o luptă absurdă şi grandioasă.

„Dar Tironi intră în luptă dezarmat. Fără dragoste el însuşi, fără sinceritate şi fără încredere oarbă. Ca să poată iubi, i-ar trebui să întâlnească

un sentiment atât de total, atât de violent, atât de absolut încât să-l târască şi pe el în vârtej. Femei care iubesc în felul acesta sunt tot mai puţine. Din fericire... Iată de ce Tironi, cu toate calităţile şi... defectele lui, a ajuns la patruzeci şi ceva de ani, fără să întâlnească vreuna.

Afară, în poartă, Ana se opri puţin, uitându-se deoparte şi de alta a străzii. **Drumul cel adevărat?** Zâmbi cu milă, constatând în ce dezordine reţinea mintea ei lucruri pe care creerul lucid al Martei le formula cu atâta claritate.

Tironi nu era pe stradă, nici nu ieşea precipitat din bodega unde, când aşteptase mult, sau pe timp rău, sorbea pe îndelete singurul păhărel de cognac pe care i-l îngăduia regimul.

Ana respiră cu senzaţia de eliberare a celui împiedicat mult timp să-şi mişte braţele.

„Pot să mă gândesc. El mă împiedică să gândesc. Răul ăsta desigur că mi-l face. Sau îmi îndrumează şi dictează gândurile ceea ce-i tot o tiranie. Acasă trebue să găsesc scrisoarea pe care mi-a scris-o eri, şi mi-o scrie zilnic, îndată ce ne despărţim, şi care-mi fixează gândul şi pentru timpul liber. Mă sfiesc să citesc scrisorile lui, parcă aş fi deschis corespondenţa altei femei. Şi într'adevăr, înţeleg acum, ele nu-mi sunt adresate mie, ci acelui ideal de femee îndrăgostită pe care îl caută.

Cel puţin căutătorii de aur nu se pot amăgi. Aş fi bucuroasă să pot analiza chimic caraţii de iubire ai lui Tironi, şi ai mei de care sunt tot atât de nesigură. Marta crede că-i uşor de găsit adevărul. Pentru mine stă el oare în faptul că m'a bucurat adineauri lipsa lui Tironi?

— Şi tot nu-i pot spune pe nume, se lamentă ea, aproape cu glas. Nici măcar în gând.

Tresări. Tironi era în faţa ei. Îi plăcea să apară uneori astfel, ivit brusc dintr'o stradă laterală, ca să-i culeagă surprinderea şi să-i lase teama că ar putea surveni astfel oricând, ca un om supranatural.

— S'a întâmplat ceva, descifră el cutele frunţii Anei.

— Nu s'a întâmplat nimic. Dar într'adevăr, vreau să-ţi spun ceva. Asculţi?

El căuta să câştige timp, să lase între ei un moment de gândire, amânând explicaţia din instinct şi din obicei.

— Aşteaptă puţin să traversăm. Nu acum. Vine un automobil cu viteză.

— Ar fi rău să mor? se înverşună brusc Ana. Mă întreb adică, cine m'ar plânge mai mult, tu sau Lavinia? Niciunul. Nu vă sunt neapărat necesară şi asta mă umileşte.

— Mereu îmi vorbeşti de Lavinia.

— Nu ne-ai înstrăinat de tot. Mai putem fi prietene.

— Ah! Ghicesc acum ce voiai să-mi spui: Să ne despărţim.

Proectul, vag schiţat adineauri în minte, păruse Anei demn şi justificabil. Denunţat de el, devenea un capriciu care înjosea.

Se strânse de braţul lui Tironi cu gestul feminin care totdeauna poate să mintă.

— Nu mai face pe ghicitorul. Voiam să te rog să vii mâine la întrunirea noastră.

— Ai misiune să mă converteşti?

— De ce n'ar fi dorinţa mea? Vino să asculţi discursurile. Ceea ce n'am putut eu, să-ţi insuflu admiraţia sau măcar încredere în mişcarea noastră, vor putea oratoarele...

— Ascută, spuse el brutal. In loc să viu eu la întrunire mâine, ai să vii tu cu mine toată după-amiaza.

— Nu! Asta nu se poate.

Tironi îi lăsă braţul să atârne. Il încântaseră la început împotrivirile ei, scrupulele şi lacrimile pe care stăruinţa lui pasionată le sleise. Acum, cel mai uşor nu era o ofensă. Semeţia bărbatului trebuia să se plece zilnic câte puţin, înţelegând că toată lupta fusese cu un protivnic pe măsură prea mică. Deslănţuirea pe care Tironi o dorise, o cal-

culase, era în realitate abia ceva mai mult decât supunere faţă de un om abil. Ajunse, ca şi în alte dăţi, să învinovăţească femeia pentru deziluzia ce-i aducea, să capete duşmănia învinsului faţă de acela pe care îl destina, cu deliciu, învins.

Ana, un pas în lături, aştepta dârză, şi încă mai mult curioasă, ciocnirea, discuţia iute din care, odată cu vorbele, gândul adevărat va ţâşni, cearta chiar, cu asprimi care dor, dar cel puţin luminează.

Avea să ştie însfârşit, dacă drumul ei era sau nu bine ales alături de acest om.

Tironi rămase însă omul de lume care-şi aşează masca pe gânduri din demnitate. Chiar când suferea adânc ca acum, de a nu fi putut supune o femee ca Ana, în esenţa firii ei supusă, dreaptă, fără capricii, capabilă de devotament şi de desfaceri de aripi, şi care totuş stătea închisă asupră-i, rebelă, sau numai neputincioasă.

— Incercasem o convertire mai frumoasă. Voiam, să poţi să iubeşti, Ano!

— Da! Şi eu!

Accentul înăbuşit, sincer, străpunse pe Tironi. Umilinţă, dar şi speranţă. Se mai putea încerca. O Ană geloasă, jignită, smulsă din apatie, nu s'ar fi transformat oare într'o femee îndrăgostită însfârşit?

Işi prinse noua mască solid şi invizibil.

— Descoper neîncetat, draga mea, o nouă fiinţă în tine. Mă ruşinez că nu te cunosc încă destul. Întâlnirile noastre pe fugă şi cu frică nu-mi dau putinţa. Aş voi să te cunosc acasă la tine, între lucrurile şi gândurile care-ţi ocupă ziua.

— Vreau. O să te cunoască şi Lavinia.

Ana nu băgă de seamă surâsul în care se schiţa noua figură a jocului complicat — amorul.

VII.

REUNIUNE FEMINISTĂ

Campania feministă era într'o perioadă aţâţată. Proectul de lege pentru acordarea de drepturi depline femeilor fusese depus la Cameră din iniţiativă parlamentară şi circula prin secţii, în aparenţă proteguit sau şi inspirat de lărgimea de vederi a primului-ministru. Bine-informaţii ştiau însă că şeful guvernului, constrâns de promisiunile făcute în opoziţie, admisese aducerea acestui proect de lege cu intenţia bine stabilită de a-l respinge sau a-i tolera o votare ciuntită.

Nedeplin balansate în echilibristica politicei, iniţiatoarele mişcării feministe nu recunoscură inutilitatea de a stărui, ci înţetiră lupta. Culoarele Camerei, asaltate de cele mai cu îndrăzneală, căpătară un aspect pitoresc. Deputaţii din provincie, cu prejudecăţi păstrate, rămaseră surprinşi că feminis-

tele în carne şi oase, nu corespundeau imaginei groteşti ce-şi făuriseră ei în pacea căminului, cu revistele de caricaturi sub ochi. Cucerirea începea astfel tot prin vechile mijloace.

Rezistenţa, impusă de sus, devenea anevoioasă. Femei, cărora n'ar fi fost capabili să le refuze capricii nebuneşti, le sileau să îndure refuzul unor pretenţii legitime şi lăudabile.

Cuvântul de ordine era însă hotărît: „n'a sosit încă timpul", parodie a vechiului „n'a sosit ceasul" cu care se potolea altădată nerăbdarea fetelor de măritat.

Reprezentanţii naţiunii se eschivau galant şi tangenţial.

— Femeile sunt încă apte pentru amor. De ce să vă pierdem? Poate, viitoarea generaţie...

Veneau femei din toate straturile inteligenţii, purtătoare de cuvânt, tinere avocate cu aspect masculin, cu atribuţiile prime ale profesiunei de pe-acum cucerite: gestul larg, aplombul, replica vie. Aduceau în servietă broşuri străine, tabele cu cifre, rezultatele bune ale activităţii feminine din alte ţări, dovezi că roţile au scârţâit mai puţin la carul Statului chiar acolo unde femei nepregătite au fost lăsate să tragă.

Veneau femei cari se şi aflau înhămate aci la munca publică, prin consilii şi societăţi, şi fără

pecetea oficială şi fără diurna tentatoare. Deputaţii şi le arătau şoptind, citau, îngânduraţi, numele altor femei care se impuneau, deşi absente. Cine ar fi putut auzi, fără sfiala admiraţiei, rostindu-se numele doamnei Zanta, femeie de o activitate uimitoare şi ca întindere şi ca rezultate. Cine nu s'ar fi ruşinat să refuze dreptul de a contribui cu munca şi priceperea sa la binele ţării — dacă vreodată ar fi cerut acest drept — doamnei Coralia Raianu, care realizase acea operă imensă de protecţie a copiilor.

Se citau nume de doctoriţe a căror faimă întrecuse pe a confraţilor masculini, nume de avocate care străluceau la bară, scriitoare de talent, ziariste neobosite, atâtea şi atâtea nume care descurajau protestările comandate, desbrăcau argumentele, striveau ironiile. Nume care se înălţau ca tot atâtea stindarde deasupra cohortei anonime dar tot atât impunătoare a funcţionarelor şi lucrătoarelor cu munca fără oprire.

Nu era femeia aptă decât pentru cămin, decât pentru supunere, şi nu pentru a fi în frunte, organizatoare în Stat, diriguitoare? Totuşi ea era, de pe-acum. Ochii celor ce nu voiseră să vadă, începeau să se deschidă.

Formula de respingere, sunând tot mai pueril, fu schimbată. Feminismul, începură se îngâne de-

putaţii strânşi din toate părţile, n'a câştigat massele.

— Sunteţi o mână de femei energice şi capabile, dar atât. Nu aveţi massele.

Intrunirea din ajunul votării legii, proectată în final cu o manifestaţie de stradă, avea să fie, după intenţia organizatoarelor o demonstraţie contrarie.

Sala se umpluse înaintea orei de începere. In afară de membrele societăţii, ocupând câteva rânduri de bănci în faţă, care se cunoşteau şi schimbau de la distanţă surâsuri francmasonice, venise şi multă lume nouă, femei care poate participau la mişcare demult, însă pasiv, numai cu gândul, ţinute la o parte de munca zilnică absorbantă sau numai de inerţia lor. Veniseră şi bărbaţi, aduşi de vâlva manifestelor, pregătiţi să asculte cu interes, nu numai curiozitate. Erau, majoritatea, sau prea tineri, entuziaştii, sau prea bătrâni, îndulgenţii, şi tocmai acei care trebuiau convinşi, oamenii maturi deţinând situaţiile atotputernice, lipseau, ostili sau numai dezinteresaţi, ştiind pentru încă un oarecare timp situaţia intangibilă.

De pe estradă, rezervată organizatoarelor, Marta Vladimir trimisese un salut afectuos spre balcon, unde Lavinia Panu îşi plasase fidelii, vre-o treizeci de studenţi şi studente.

Vorbise prezidenta de vârstă şi cuvintele de reformă şi reînoire cădeau ciudat de pe buzele vene-

rabilei matroane, mai potrivite să deşire basme nepoţilor. Dar aflai că semeaţa bunică lupta de treizeci de ani pentru feminism, şi, ca profesoară, modelase în Ardealul înaintaş, treizeci de serii de eleve în spiritul vremii noui. Cuvintele ei căpătau deodată ponderaţia şi gravitatea unor decrete.

Vorbise şi doamna Zanta, oratoare de rasă, convingătoare prin propria sa convingere, entuaziasmând cu vorbe simple, colorate însă de apriga pasiune de a izbândi.

Prezidenta secţiunii bucureştene făcuse apoi, cu o admirabilă claritate, expozeul activităţii grupării, şi munca de un an se dovedea plină şi rodnică pe cât fusese lipsită de sgomot.

Pe estradă aşteptau rândul la cuvântare, Marta Vladimir, dominând, şi când stătea jos, cu voinicia ei ţanţoşă de directoare de oameni, schimbând în răstimpuri câte o apreciere, în dreapta cu delegata Craiovei, figură fină şi perpetuu ironică, în stânga cu doamna Săveanu, cunoscută literată, ageră şi afectuoasă, cu sclipirea ochilor mereu tineri şi atoateînţelegători.

Intre atâtea rochii negre de mătase mată, punea o notă vioaie tocmai costumul masculin al avocatei Simadi, cu bluza albă sub sacoul descheiat şi înflorat de batista de linon scoasă din buzunarul de sus ca o floare nouă.

Din loja cea mare care se popula mereu, Ana asculta şi privea admirativă şi surprinsă ca orice neiniţiată din sală, deşi de aproape cinci luni, era în legături zilnice cu membrele societăţii. Ea nu se vedea niciodată faţă de ele, şi mai ales acum, decât străină şi mergând în urmă.

— Marta s'a înşelat în privinţa mea.

Ar fi vrut să i-o spue, aproape triumfător.

„Tu, care nu permiţi să se'nşele cineva...

— Doamnă secretară, o atinse uşor pe braţ cineva care intrase. Deşi nu sunt în program, mi s'ar îngădui oare să rostesc şi eu două vorbe de la tribună?

Ana îşi aminti îndată figura de mops bocciu şi simpatic a bancherului Varu, unchiul Nataliei.

— Cred că da, desigur. In pauză, va hotărî prezidenta. Sprijinul dumitale e totdeauna bine primit.

Varu surâse, flatat. Ii plăcea să fie preţuită simpatia lui pentru mişcare la care aducea în cumpănă o subvenţie şi autoritatea sa de Rotschild al Bucureştilor.

— Nu m'aţi descurajat încă, doamnă, cum vedeţi. Aş avea motive.

— Motive?

— Creaţia mea feministă, viitoarea magistră....

— Tocmai voiam să întreb. Natalia n'a venit.

— Oare mai are timp de ceva decât de poetul ei? Ce prostie, căsătoria asta.

— Am aflat într'adevăr că domnul Vraca e iarăşi bolnav.

— Mereu bolnav. O soră de caritate, asta a devenit Natalia mea, cu inteligenţa ei, cu talentul şi cu speranţele ce-mi dădea. Mi se păruse, doamnă Măgură, că urmăresc în creşterea ei, în elanurile şi succesele ei, o evoluţie generală, marşul înainte al tuturor femeilor. Insfârşit, aici pot totuşi să mă reconfortez. Admir. Armata nu-şi opreşte ofensiva pentru slabul căzut în drum.

— Dar Natalia se ocupă, învaţă.

— Nu ştiu. Din parte-mi, i-am hotărît. Dacă nu se prezintă în Iunie la examen sau nu reuşeşte, îi retrag ajutorul meu. E orfană, dar n'am nici o obligaţie... Cât mai este până la pauză? Vreau să rostesc numai două vorbe, dar, cum se zice, bine simţite.

Ana reluă, îngrijorată.

— Dacă domnul Vraca e bolnav, desigur că nu câştigă.

— Nimic. Şi ea stă fără servitoare. Şi banii mei de cărţi şi de taxe se duc pe doctorii. I-am hotărît: nu mai dau.

— Cum judeci, domnule Varu? Acum când nevoia e mai mare?

— Dar eu nu sunt filantrop, doamnă. M'aţi crezut filantrop, binefăcătorul săracilor şi al nevolni-

cilor? Aş lua asta ca o insultă. Eu încurajez cu plăcere, cu dărnicie, talentul, munca, inteligenţa. Mi-ar fi ruşine să încurajez boala, şederea, inutilitatea. Nu, nu sunt filantrop.

Ana tăcu, descurajată, neştiind dacă cinismul bogatului bancher era sincer sau numai bravadă de om care ţine la originalitate. Se silea să asculte discursul care începuse, când se auzi din nou srigată şoptit. Intoarse capul. Văzu pe uşier şi în spatele lui, lungindu-şi gâtul, servitoarea din casă a Vladimirilor, mai respectuoasă de cum era de obiceiu cu „secretara" a cărei prezenţă prelungită şi trează în casă îi stricase multe socoteli. Acolo o impresiona sala şi cuvintele răsunând de la tribună ca o predică de amvon.

Intinse o scrisoare.

— Conaşu a spus s'o citiţi întâi dumneavoastră. Duduiţa e mai rău.

Ita era bolnavă de dimineaţă. Dar Marta nu arătase îngrijorări.

Ana deschise plicul cu o nelinişte în care simţi şi un tremur străin. Savantul şi aproape invizibilul Luca Vladimir o fascina dindărătul uşilor închise ale biuroului de lucru, aşa cum o fascinau şi tomurile groase ale muncii lui: nu încercase să le citească, cu o încântare de a nu deslega ceea ce era în ele misterios.

Scrisoarea striga ajutor. Luca o scrisese din grabă cu cerneala de corectat manuscrise. In firul roşu cu întorsături mărunte, strâmbe, Ana ghicea goana unei spaime care se închegase în litere.

Ita era mai rău. Febra creştea. Marta trebuia să vie numaidecât.

Ana umilă de adineauri cobori pe estradă fără să-i pese că tulbura liniştea sălii. Intinse Martei scrisoarea.

— Trebue să plecăm.

O şi prinsese de braţ. Marta nu se clinti.

— Luca şi-a perdut capul. Cum pot să plec? Imi aştept rândul la cuvântare. Temperatura creşte, bineînţeles. E cursul bolii. Răspunde că sosim peste o oră.

— Eu mă duc acum.

Marta o privi cu puţină ciudă pe care se sili s'o schimbe în ironie.

— Prima întrunire mare la care iei parte... Fetiţa n'are nevoe decât de doctoria pe care i-am prescris-o. Du-te dacă vrei.

Ana auzi numai pe **du-te** care o libera.

Abia afară băgă de seamă că luase înapoi scrisoarea şi o păturise în poşetă. Automobilul iute ii păru că o ducea în goana aceluiaş fir roşu întretăiat cu hopuri mărunte pe hârtie.

Luca aştepta îndărătul perdelelor. Intrebă destul

de moale „şi Marta nu?" Ii era deajuns că venise cineva. Singur cu fetiţa care-şi încetase deodată piuitul şi neastâmpărul de păsărică, nu ştia de ce să se apuce.

Ana, dimpotrivă. găsi o mulţime de lucruri de făcut. Aşează perna sub capul fetiţei, îi acoperi umerii, trase storul din partea unde lumina apusului izbea în ochi, strecură lingura de doctorie printre dinţişorii care se îndărătniciseră încleştaţi până atunci.

Odaia se învioră. Ita se ridică pe perne şi râse de un bondar mic care întreba la geam. Apoi ceru o poveste. Ana îşi potrivi un scaun la căpătâiul patului, luă mânuţa Itei într'ale ei şi începu basmul cu zâna florilor. De cealaltă parte a patului, Luca îşi aşezase şi el un scaun şi asculta fermecat povestea ca şi cum zâna însăşi ar fi descins din regatul său de flori, de hatârul unei fetiţe bolnave.

Când intră Marta, după o oră, se opri în prag nemulţumită.

„Duioasă scenă de familie" se gândi, cu veşnica ironie sub care ascundea şi faţă de sine, sentimentul. Parcă ea n'ar fi fost decât doctoriţă în vizita obişnuită la bolnav.

Ita rectifică situaţia. Intinse mânile „mamă!" şi Ana, cedându-şi scaunul, rămase din nou cea mereu sortită să fie în margine.

— Nu era cu putinţă să viu numaidecât, spuse Marta, după ce trecură toţi, o oră mai târziu, în sufragerie, lăsând fetiţa adormită. Trei lipsuri pe program ar fi fost prea mult. Doamna Livianu pe care ne bizuiam, a scris în ultimul moment că veghiază o criză de ficat a soţului său. Ca şi cum soţul cel mai iubitor renunţă vreodată la o întrunire sau la mai puţin, pentru criza de ficat a soţiei. A te oţeli în faţa nenorocirilor, nu înseamnă a-ţi abandona pe ai tăi. O întreagă nouă directivă. Maria Voinov a lipsit deasemeni. E gravidă, şi în ultima săptămână a luat proporţii. Vorbeşte atât de frumos, doamna Voinov. Dar într'adevăr cum să apară în public, mai ales în faţa sfertului de sală masculin, cu proeminenţa de sub piept şi picioarele umflate? Chiar acei cari destinează bătăios femeii rolul de cloşcă şi gospodină, întorc ochii de la un corp diformat de sarcină ca şi dela mâni asprite de bucătărie. Înţelege-i.

Era încă înfierbântată după succesul dela întrunire. Vorba ei, totdeauna puţin oratorică dădea atunci deadreptul impresia de tribună, şi Ana, obosită, nu se simţea deloc la înălţime, datorând ascultarea unei jumătăţi din auditoriu.

— De fapt, urmă Marta, femeia a avut întotdeauna un rol multiplu de susţinut. Femeie de lume şi de dragoste, şi în acelaş timp femeie de casă,

soră de caritate şi îngrijitoare de copii. Astăzi, cele care nu-s nevoite să muncească, au mai mult timp ca altădată, şi feminismul vine să le ocupe inteligent. Când gospodăria a devenit, şi trebue să devie, mai uşoară, când viaţa de saloane, de vizite, şi de petreceri s'a restrâns, şi-i mai bine deasemeni, când mamele sunt prin vina lor sau nu, mai rare.

— Şi-i deasemeni mai bine, glumi, jumătate întrebând, Luca.

— Nu ştiu. Am îndoeli.

— Ce rar spui tu „nu ştiu", zise Ana, surprinsă.

— Oare pot să mă bucur când prin casele unde intru, cu aspect la faţadă sau nu, găsesc bieţi copilaşi fără cămaşă sau fără globule roşii — ceea ce-i şi mai rău? In bordei sau în palat, copiii fără sătate, aşa cum ni-i prepară viaţa nehigienică de azi, nu pot să-i doresc nimănui. Funcţia de mamă, care ar trebui să fie o bucurie, o fază de progresare a fiinţei, şi de reculegere, a devenit o pacoste, mărind generala dezechilibrare nervoasă.

— Dar îndreptarea?

— E o operă grea. Reformă cu forţa aş spune numai în glumă. Trebue însănătoşită lumea treptat, reeducată cu răbdare, în obiceiuri, în instinctele pe care le-a perdut. Cred că numai femeile ajunse conştiente şi puternice o vor înfăptui, căci ele, producătoarele de omenire, au cel mai mare interes. Taci, Luca?

— Ascult. Cu exemplul Mariei Voinov, îmi dai material la lucrarea mea, pentru un capitol la care mă gândeam „Maternitatea şi feminismul".

— Nu-ţi citesc cărţile decât după ce apar. Dar capitolul acesta trebue neapărat să-l văd înainte.

Soţul promise, fără nici o umilinţă pentru eventualele corectări. Avea faţă de Marta o stimă de prieten, niciodată orgoliul şi nerăbdările bărbatului care pretinde să fie cel superior şi infailibil. Era un caustic ironizator al acelora care nu recunosc femeilor dreptul să cugete.

„Ce minunată armă pentru feminism, reputaţia lui de savant, îşi zisese adesea Marta.

Dar îl cunoştea destul ca să nu-i forţeze participarea la mişcare, îl lăsa în izolarea studiilor de cameră, presimţind momentul când va putea şi de acolo, s'o sprijine.

Ana tăcea, cu o uimire duioasă înspre savantul care i se arătase în ziua aceea sub faţa speriată sau docilă a unui bun părinte şi soţ. Întârzia plecarea deşi era miezul nopţii, presimţind că limpezirea în singurătate a zilei acesteia pline, avea să scoată deasupra întrebări şi îndoeli, bucurii şi chinuri noi de cari se temea, ca de orice început, să se apropie.

VIII.

A M U R G.

Filip Tironi aşteptase încăpăţânat până la şase. In penumbra oglinzii care-i retuşa discret culorile pijamalei şi creţurile pleoapelor, susţinuse aşteptarea ca pe o valoare forţată de bursă. Prin oglindă şi prin spaţii, purcesese gândul, exaltat până la cuprinderea unei lumi şi mulţumindu-se să cheme o femeie dragă, încă odată supusă.

Ceasurile acestea, când exasperarea iubirii se deghiza mai reuşit în iubire, îi erau, oricum, preferabile zilelor de haos paşnic în care nu dorea nimic, când încrederile, elanurile şi genunchii, şi-i simţea striviţi de primele avertizări ale vârstei.

La ora şase, întrunirea feministă era desigur încă la mijloc. Apariţia lui, ce-ar însemna? Un bărbat ca el nu capitulează în faţa unei dorinţi de femeie, cel mult cedează unei curiozităţi. Se îmbrăcă, gândin-

du-se mai ales la ceea ce va gândi Ana, Ana atentă şi ascunsă într'o lojă, dar neapărat descoperind prezenţa lui de la primii paşi în sală.

De la uşă, simţi respingându-l atmosfera înfierbântată de aplauze. Revanşa zilei lui de iubire pierdute, ar fi fost dezamăgirea Anei într'o adunare indiferentă. Din loja ei de sus, îl văzuse? Nu se uită într'acolo, ca o pedeapsă. Jocurile acestea de copii, numai amorul mai are privilegiul şi ridicolul lor la orice vârstă.

La tribună perora numărul-supliment al programului, bancherul Varu. Se bucură că recolta de simpatii gălăgioase nu era partea unei oratoare-femei, ci a bancherului scund şi trecut de vârstă, dar cu inteligenţa autoritară, cu pumnul deschizător de drumuri, cu avântul menit să tragă în orbita lui toate marile voinţi feminine, îndată sclave din instinct forţei şi bărbatului.

— M'ai ascultat? întrebă Varu pe Tironi care evoluase până îndărătul lojei unde se retrăgeau vorbitorii tribunei.

— Felicitările mele. Nu, mărturisi apoi, abia sosesc.

— Păcat. Doamna doctor Vladimir a fost admirabilă.

— N'o văd, îşi roti el privirea, oprind-o îndată, căci doamna Vladimir era totdeauna vizibilă, chiar dacă ar fi fost în rândurile din urmă.

Desigur plecase, şi Ana deasemeni.

— Au plecat, confirmă Varu. Admirabilă, repetă apoi. Totuşi, după cum am vorbit adineauri, revendicările feministe nu-mi par decât în pregătire, tatonări, jumătăţi de măsuri.

— Ar mai putea oare revendica peste program? arătă Tironi lista lungă de propagandă pe care i-o pusese în mână, de la uşă, zâmbetul frumos al unei domnişoare.

— Cer mult, cer de toate, aşa e. Insă nu cer, mi se pare mie, esenţialul.

— Esenţialul...

— Nu ştiu. Caut şi eu. Trebue să mă ocup mai deaproape.

— Tot noi? zâmbi Tironi.

Varu corectă.

— Experienţa. Greşala lor este că au mai păstrat ceva din vederea de peste realitate a vechilor sufragete. Drepturile civile, politice, şi celelalte care decurg, le vor avea, le vor fi arme, accesorii. Pentru noi pot constitui şi finalul, pentru ele mamele, continuatoarele speciei, nu.

— Ajungi dar la concluzii învechite: căminul, copiii.

— Căminul, copiii, pe baze feministe, altele. Ţi-am spus, deocamdată caut. Situaţia de azi e în orice caz dăunătoare, nu numai femeilor, lucru care

interesează mai puţin, dar menirii lor, viitorului, generaţiilor care vin. Văd departe, însă în marginile realităţii. Suntem toţi interesaţi în reforma feministă şi nimic nu-i mai trist decât ostilitatea cu care bărbaţii politici, şi bărbaţii în general tratează chestiunea ca şi cum n'ar fi vorba decât de acapararea în dauna lor a unor posturi mai mult sau mai puţin retribuite.

Continuară să vorbească în şoapte, în fundul lojii, până când oratoarea căreia-i venise rândul, o activă consilieră comunală care începuse de curând opera grea a ajutorării şomerilor bucureşteni — le captă atenţia cu inimosul ei discurs.

De multe ori, Tironi ironizase prezenţa amicului Varu în mişcarea feministă. Bancherul fără succese la femei căuta oare să le câştige prin tangentă, sau, veşnic practic, căuta să le câştige votul pentru o viitoare candidatură? Ii părea sigur, în clipele acelea, că se înşelase. Un bărbat, cu atât mai mult unul de seamă, putea să devie convins al mişcării fără a ţinti platforme politice sau amoroase.

Intârzie în lojă şi după plecarea lui Varu, ascultând atent şi ultimele conferenţiare. Monotone dări de seamă se citeau de la tribună, uimind prin cifre ca prin fraze avântate.

Excitat, Tironi primea avalanşa programelor, lucrărilor şi realizărilor curagioase ca tot atâtea re-

proşuri pentru inactivitatea sa. Deputat în două trecute legislaţii, nu avusese din omul politic decât prima fază: iniţiativa, avântul. Îi lipsea forţa de a stărui şi de a crede, îndărătnicia voinţilor până la capăt. Imaginâ că el ar găsi ceea ce căuta Varu, esenţialul de cerut. O clipă, întinse coarda minţii până la adevărul care trebuia ajuns, spre viaţa nouă care putea să vină, — apoi se opri, cu acelaş „pentru ce?", obosit şi descurajat.

In stradă, pe când aglomeraţia sălii se desfăcea şi se închega în convoi pentru marşul manifestaţiei proectate Tironi, în mulţimea privitoare a trotuarului, avu abia atunci impresia adâncă a părăsirii. Nu era însă decât o neplăcere greoaie, iar nu dezolarea sfârşiturilor de altădată. Altădată, însemnă, într'o sclipire de cuţit implântat: tinereţe. Îi fu milă şi groază de el într'atât încât o desminţire neaşteptată îl ferici. Doi ochi frumoşi din ceata străzii—desigur, nu erau la întrunire—îl fixau, ademenitori. Privirea lui Tironi alunecă de la ei spre mijlocul subţire, spre două glezne rotunde descoperite de modă. Apoi urmă pe necunoscută cu plăcere, dar, nu se putea înşela, fără elan. Femeia care se oferă nu-l satisfăcuse niciodată, chiar dacă nimerea pe aceea rară care nu cere decât dragoste.

In camera lui Tironi se afla totdeauna o fotogra-

fie de femeie pe masa de scris, într'un cadru dreptunghiular de mahon. Insă mereu alta, cu mici sau de loc pauze între ele. Semnalul unui sfârşit de dragoste era totdeauna coborîrea fotografiei în saltarul de dedesubt. Gestul nu fusese niciodată acelaş. Mânile ezitaseră uneori, regretaseră altădată cu tremurări răstimpul trecut, se încleştaseră cu mânie asupra unui chip, se bucuraseră ca nişte fluturi liberi deasupra altora, sau mai adesea făcuseră gestul obosit al unei formalităţi.

In picioare, încă cu pălăria pe cap. Tironi, întors la miezul nopţii, examină trăsăturile fotografiate ale Anei, chipul frumos dar fără misterul lăuntric al patimei, îndărătnicia cuminte care nu ştia să dea nici nelinişti hârţuitoare, nici bucuriile învingerilor — târzii dar depline — femeia care nu-l iubea destul şi împotriva căreia nu putea să aibă totuş mânii înverşunat durabile.

Deşi cu atât de puţin timp înainte o dorise, o chemase, apoi o urîse pentru ziua aceea pierdută, deşi persista în combinaţia din ajun a geloziei provocate, totuşi. Tironi desprinse fotografia din cadrul mobil, trase saltarul şi-i dădu drumul uşor în groapa comună a amorurilor sale. Semnalul era dat, şi ca totdeauna, dacă dragostei îi era greu să rupă brusc, fotografia n'avea să se mai întoarcă niciodată pe birou, în cadrul de stăpână a locului.

IX.

NATALIA VRACA

— Aş vrea s'o văd azi şi pe Natalia, zise Ana, bucuroasă de vizita Didei, cu invocaţia în adâncul inimii, de a reconstitui grupul intim al „fetelor ei", bucuria lunilor trecute.

— Haidem, vreau şi eu, aprobă Dida. Dar domnişoara studioasă, glumi apoi afectat, poate lăsa trei sferturi de oră, mânjiturile acelea litografiate?

Lavinia acoperi foile cu mâna, parcă ar fi avut ceva ascuns sub ele.

Răspunse scurt „nu pot", încruntându-se peste un gând care tâşnea prea vioi şi temându-se să vorbească mai mult ca şi cum l-ar fi putut scăpa. Refuzul era totuşi de mai 'nainte motivat. Peste câteva zile începeau examenele.

Dida o privi inchizitor, şi rosti atenuat:

— Lavinia îmi pare schimbată.

Deasupra cărţilor, fata se roşi, zâmbind forţat, în timp ce Ana împăciuia greşit, cu ochii în altă parte.

— Invaţă mult, prea mult.

— Asta pentru obrajii traşi. Dar tenul ei limpezit, ochii ăştia enormi, aerul ei nou de „bogată viaţă interioară" cum ar zice un pictor... tot pentru că învaţă prea mult? Ştii când ţi-am spus, Lavinio, că tu, dacă vrei, poţi deveni frumoasă? Aşa-i că începi să vrei? Nu minţi.

Lavinia râse iarăş în silă, ocolind întrebarea.

— Tu eşti mai preocupată ca mine să fii frumoasă.

— Eu totdeauna am fost, nu mă ascund. Reuşesc? Nu mi-aţi făcut nici un compliment. Lasă, primesc destule. Domnul Eduard îmi cântă mereu **C'est toi la plus belle,** iar dracul cel mic de Jean s'a amorezat deabinele. E un copil, corijă ea. Are optsprezece ani, cu şase luni mai mic ca mine. Ştii, ne-am împrietenit, deşi nu-s în casa mamei lor decât domnişoară de companie. Insă ca familie, Roznovii sunt egali Costeştilor, ba ceva mai vechi ca origine. Lavinia râde, văd, însă, în lumea în care mă aflu eu. aristocraţia tot mai preţueşte ceva. Sau râzi că în situaţia mea mă mai compar cu ei?

— Nu râd, zise serios Lavinia. Aş vrea să te văd ieşită de-acolo.

— Unde mi-ar fi mai bine?

— Stai toată ziua cu o bătrână bolnavă. Azi abia ai scăpat, aşa spuneai.

— Am spus drept. Serile însă sunt liberă. Doamna Costescu se culcă de la nouă.

— Ieşi noaptea? se alarmă Ana, care-şi schimba rochia, în odaia de alături.

— Ies cu băeţii doamnei Costescu, nu singură. Alaltă seară m'au dus la teatru, eri am fost la cinema numai cu Eduard. O operetă straşnică. Ne-am întors cântând noaptea pe stradă.

Ana apăru îmbrăcată, sveltă şi albă în rochia de vară. Nu-i fu frică să se lase privită de iscoditoarea Dida. In sfârşit, chipul ii era iarăş paşnic, luminos. Un bărbat trecuse şi-i era recunoscătoare doar că o lăsase aceeaşi, respirând liber ca după un accident din care nu te-ai ales cu nimic stâlcit.

In faţa seninătăţii ei, aprinsa Dida îşi aminti ziua de la începutul primăverii când strânsese înduioşată braţul Anei. Avu aceeaşi pornire nesigură spre ea. Trebuia să admire sau să compătimească?

Porniră pe jos. Vântul de sfârşit de Mai, călduţ, îmbia mersul şi moleşea vorba. Se gândeau la Natalia, la frumuseţea şi darurile ei, puse, ca prin pedeapsa unei ursitoare rele, la îndeletniciri de slugă pe lângă poetul tuberculos şi sărac. Un copil îndrăznind să rodească în mizeria lor, trebuise să

fie avortat, povară peste puteri. Tinereţea Nataliei le-ar fi dus pe umeri toate, cu o lipsă de bani mai convenabilă. Dar unchiul tăiase renta şi Ana, la vizita trecută, simţise aceasta de la poartă, din vrăjmăşia proprietăresei întâlnită pe culuar, din ochii nedormiţi ai Nataliei, din aerul de stânjenire politicoasă ce-l au oamenii care n'au mâncat destul. Ana trimesese atunci de la băcănie un pachet în care bineînţeles pusese lucruri uşoare, de lux, nu umilinţa pânii şi a fripturii care lipsea.

— Lavinia trebue să fie îndrăgostită, rupse gândurile, Dida. Eu ştiu ceva, adaose, văzând că altfel nu scutură tăcerea Anei. Am văzut-o la şosea, eri, cu un domn. Un domn foarte bine îmbrăcat.

Ana se răsuci, cu o întrebare gata, pe care apoi o tăcu. Lavinia răspunse totuşi:

— Eram în automobil, aşa că nu ştiu cine-i. Din fugă, abia am văzut-o bine pe ea. Totuşi, dacă nu mă înşel, nu-mi era necunoscut elegantul însoţitor care-o ţinea strâns de braţ. Îndată ce-au trecut, mi-am zis: oare nu era domnul Tironi? N'am întrebat-o adineauri. Fiecare are secretul ei.

Ana se sili să răspundă îndată.

— A fost de câteva ori pe la noi, domnul Tironi. L-am cunoscut la Marta Vladimir. Lavinia a discutat mult cu el. Ştii, ea a devenit o feministă aprinsă, una din mândriile Martei.

— O consolează de eşecul cu noi.

„Noi? Ea mai lupta doar în mişcare, voi să răspundă Ana, dar sinceritatea ei tăcu. Se enervase şi de reticenţele Didei până pronunţase numele lui Tironi. Ce ştia Dida? Ce ştia satul? O năpădi sângele în obraji la gândul că „fetele ei" îi cunoscuseră legătura. Il goni apoi curiozitatea sfredelitoare. Cu cine era Lavinia la şosea? Fiecare are secretul său. Tironi nu mai dase pe la ele de două săptămâni. Il mai întâlnise aşa dar prietena care tăcea atâta de câtva timp? Era o tăcere pe cărţi, pe care examenul apropiat o scuza. Dida, capabilă să inventeze pentru mici răutăţi clevetitoare? Fata asta înstrăinată şi încă iubită, o irita şi o descuraja.

— Aş zice, ca şi Lavinia, că pentru tine, Dida, ar fi de preferat un alt post. Sunt bucuroasă că te distrezi, dar plimbările astea, seara, cu băeţi oricât de aristocraţi, nu-mi plac. N'ai decât optsprezece ani, dar m'aş uşura ca o mamă, să aud despre o nuntă.

— Da, zise absent Dida, desigur că mai bine cu nuntă.

Pe Ana o nemulţumi răspunsul echivoc, dar tăcu, cu o subită stingherealâ de a certa ca altădată pe Dida, sau a-i da sfaturi.

Natalia le întâmpină la uşă, veselă. Ce bine că au găsit-o acasă. Da, acum ieşea din când în când. Toni? Mai bine, mult mai bine. Aduseseră însfârşit

un doctor mare, pe Miriescu, specialist în boli de piept.

— A trebuit. I-a fost foarte rău.

Îi dădură lacrimile, apoi zâmbetul, un zâmbet nou, continuu, fixat ca o mască, le uscă.

— Voiţi să-l vedeţi? Un moment, să văd dacă nu doarme.

Ana îi urmărea, puţin nedumerită, voioşia şi excitarea.

— Nu doarme, intraţi. Îi faceţi plăcere.

Trecură pragul, dintr'odată impresionate rău de atmosfera de boală a camerei, de cuverturile patului prea groase pentru luna Mai, şi de sub care ieşea un triunghiu de obraz galben, cu ochi scobiţi până la scânteile pleoapelor, cu buzele absente de paliditate. În odaie, o servitoare cu şorţ alb făcea regulă pe mese.

— A avut şi azi puţină febră, dar nu-i nimic Arată bine la faţă, mănâncă cu poftă. În zece zile, a spus Miriescu, îl punem pe picioare. El şi acuma s'ar da jos, dar nu trebue. Nici să vorbească n'are voe, l'ar obosi.

Manechinul culcat, în care Ana abia reuşea să identifice pe logodnicul de-acum trei luni, zâmbea numai, cu buzele încleştate, ca şi cum ţinea ruşinea de a nu scăpa o tusă colorată de sânge odată cu vorba.

— Să nu-l obosim.

Dida eşi cea dintâi, cu o schimă mintală pentru poeţii bolnavi şi pentru gustul fetelor prea sentimentale.

— Am crezut că-l pierd, spuse încet, în cealaltă odae, Natalia. Miriescu îl caută admirabil. Vine de trei ori pe săptămână să-l vadă.

— Asta, Natalio, costă, riscă îngânând. Ana.

— Până acum, numai doctorul cinci mii. La farmacist am dat vre-o trei mii. Costă. A trebuit. Apoi supraalimentaţia.

— Ai şi servitoare.

— A trebuit. Eram sleită, zi şi noapte în picioare.

— Cum văd, unchiul Varu s"a induplecat, zise deadreptul Ana, izbită de repetatul „a trebuit" al Nataliei.

— Da, unchiul, răspunse ea cu ochii la Dida. Il puteam lăsa pe Toni să moară? Trebue să merg până la capăt. Indată ce el se va simţi mai în putere, îl duc într'un sanatoriu lângă Braşov pentru cel puţin două luni. Pe urmă, am terminat.

— Ce-ai terminat? se miră Ana.

— Mi se pare că asta a fost menirea căsătoriei mele, să dau sănătatea lui Toni. Pe urmă? zâmbi ea strâmb. A, vrei să zici, recunoştinţa? şi ieşi repede, ca să nu aştepte vorbele nedumeririi Anei.

Servitoarea aduse apoi tava cu dulceaţă proas-

pătă de caise verzi. In odaie nu mai era neorânduiala sărăciei de luna trecută. Perdelele spălate luminau fereastra, podeaua sticlea, şi în glastre se aflau crini scumpi şi stânjenei cu aromă de grădină. Pantofii Nataliei erau noi şi braţele ei goale aveau strălucirea cărnei de curând sărutate.

— Două luni ai să stai la Braşov?

— Eu nu, rămân aici. Mă prepar de examenul din toamnă. Trebue. De ce râzi, Dida?

— Pentru „trebue". L-ai spus de vre-o zece ori. Cu „trebue", eu niciodată nu m'am împăcat.

— Un cuvânt tiran, ai fost şi tu nevoită să afli.

— Cu toate astea, ţi-ar fi uşor să spui că **vrei** să dai examenul, deoarece îţi era plăcut să studiezi.

— Vreau, vreau. M'am desvăţat să spun cuvântul. De-aceea.

— Erai o fată plină de voinţă.

— Dar acum cunosc viaţa.

— Fiindcă te-ai măritat de vre-o trei luni? făcu Dida. Viaţa e numai bărbatul tău?

— Viaţa e numai amorul? întrebă şi Ana, de sus.

Natalia se ridică, pretextând ora de dat doctoria lui Toni. Ceasornicul la care privise era montat pe o brăţară de diamante pe care Ana nu i-o cunoştea.

La plecare, Natalia se înfăşură şi ea cu un batic înflorat. Să le conducă o bucată de drum. Puţin aer îi face bine. Nu ieşise toată ziua şi avea de câtva timp insomnii.

Dintr'odată, voioşia şi excitarea exagerată căzuseră. Sub felinar, după spaţiile de întuneric ale străzii, chipul Nataliei apărea în lumină cu o expresie nouă, care sfâşia.

Dida porni copilăroasă înainte, alergându-se cu căţelul Nataliei, adulmecând ca şi el vântul şi noaptea de salcâmi înfloriţi, care venea din grădinile de peste case.

— Ai numai pe Lavinia în gazdă? întrebă Natalia, nu pentru răspuns, ştiut, dar ca introducere la o întrebare mai grea.

— Mă lasă şi Lavinia. Ultimele examene.

— Căminul e plin.

— N'am mai cerut. M'am descurajat.

Mereu trecea în regretele ei şi chipul drag al Tiei.

— Ano, dacă într'o zi, la toamnă cred, viu să te rog „primeşte-mă", pentru mine se poate?

— Nu înţeleg, se alarmă Ana. Bărbatul tău e grav?

— Dacă ar fi, nu l-aş lăsa.

— Vrei să-l laşi?

— N'am să aştept să mă lase el.

— Acum chiar nu înţeleg nimic. El are prea multă nevoe de tine.

Natalia întrerupse iritată.

— Ano! De ce nu mă întrebi deadreptul? Te-ai

gândit din prima clipă. Doctorul cinci mii, farmacistul, trei, chiria pe un trimestru, hrana de regim, servitoarea şi celelalte, de unde? Unchiul? Ha, mi-a închis uşa în nas. „Nu te mai cunosc". Prietenii lui bogaţi m'au recunoscut foarte bine în schimb. Îmi erau binevoitori şi înainte de a mă mărita, dar atunci n'aveam nevoe de ei, adică de banii lor.

— Ai semnat poliţe?

— Să mi se fi oferit şi nu primeam. Judecând cinstit, fără false prejudecăţi, adevărata înşelare ar fi fost să semnez un împrumut de bani fără să am vre-o siguranţă că-i pot restitui. Banii, recunoşti, îmi trebuiau totuşi. I-am luat, şi m'am achitat de obligaţie aşa cum mi se cerea. Toni însă n'o să înţeleagă niciodată scrupulul în felul meu.

— I-ai spus că unchiul.

— Desigur. Şi o să-mi zică: trebuia să mă laşi să mor. E mândru şi intransigent. Îl admir, dar n'am putut să-l las să moară. O să mă urască pentru umilinţa lui, pentru sănătatea ce i-am dat, pentru frumuseţea mea şi pentru tot ce-l face să mă iubească acum. Mai târziu, o să-mi zvârle banii mei înapoi. Să mi-i zvârle, de la el îndur fără să mă revolt. Partea mea de fericire a fost atât: o lună.

Ana, cu tăcerea ei, înverşuna mărturisirea până la nevoia sfâşietoare a luminii depline. Nu pentru ea, căci Natalia nu mai avea îndoeli. Dar voia ca

prietena, femeie ca ea, şi dreaptă ca ea, să înţeleagă. Nu ertare, înţelegere.

— Era altă posibilitate? Ar fi trebuit, în serviciile cu lefuri pe sfert de astăzi, să muncesc şi să îngrijesc de bolnav în aceleaşi ore. Dar cum?

— A fost o căsătorie pripită, zise însfârşit Ana.

Natalia se opri, mândră, parcă ar fi fost insultată.

— Nu regret nimic.

— Doamnă Măgura, vine tramvaiul, strigă de la distanţă, Dida.

Ana se plecă, învingându-şi sincer repulsia ce-o avusese şi îmbrăţişă pe Natalia.

— Vino oricând, te aştept.

Din tramvai o privi apoi cum pleca, iute, uşoară, cu umerii mai drepţi, parcă uşuraţi de mărturisire. Cine era de vină? Ca totdeauna, era o înlănţuire de vini, şi spre nici una nu putea fi îndreptat hotărît degetul.

In aglomeraţia tramvaiului, Dida, cu ochii ei vii, obraznici, de care se servea uşor ca să comunice gândul, izbuti să scoale de pe-o banchetă doi tineri care luară la rândul lor poziţia inestetică de spânzuraţi de degete.

Uitând să mulţumească, dar bucuroasă ca totdeauna şi de cel mai mic succes, Dida îşi trase basca mai strengăreşte pe sprânceană.

— A! şi Natalia asta. Nu-i aşa proastă cum credeam.

O urmărise gândul vulgar încă din casă.

— Ce-ai spus? întrebă Ana, distrată de gânduri şi de huruitul şinelor.

Dida vru să repete, dar întâlni privirea Anei, atât de plină de milă, că molipsea.

— De Natalia ziceam, cum rabdă. Eu n'am să pot iubi decât în bucurie. Eu nu vreau să mă chinuesc. Eu nu...

Ana întinse şi ridică palma ca o oprire, îngânând înecat:

— Nu... înainte, nu trebue... Aşa spera şi Natalia... şi vezi.

Siguranţa Didei nu slăbi.

— Dar trebue să vrei, nu să speri.

„Ah! crezi?" vru să zică Ana, batjocoritor, dar n'avu curaj, ca totdeauna când descoperea într'o privire hotărîrea de a voi, de a cărei lipsă ea suferise atât.

X.

UN OM A TRECUT...

Acasă, Ana intră în întuneric. Cu un gest, risipi noaptea, nu şi neliniştea. Era a treia sau a cincea oară de când Lavinia lipsea fără să anunţe? Ingăimase întâile dăţi „dacă nu viu până la opt, nu mă aştepta cu masa. Poate mă opreşte prietena. Repetăm materia împreună".

„Prietena", fără nume şi fără detalii. Dar cine începuse sistemul jumătăţilor de fraze în afecţiunea lor strânsă şi sinceră? Unui trecător îi plăcuse să arate lanţurile uşor de rupt. Acelaş era, şi acum? Svâcni. Oricine, oricine altul, striga inima smulsă din calmul zilelor din urmă.

Intră, împotriva obiceiului, alături la Lavinia. Lucrurile, atmosfera odăii, dădură indicii. Neorânduiala unei plecări preocupate, mireazma de parfum, până atunci neobişnuit, pe care fereastra închisă o

păstrase, dulapul rămas, din aceeaşi grabă preocupată, deschis, ca o gură ţipând primejdia.

Se aşeză în faţa mesei, unde foile de cursuri stăteau răvăşite sub cutiile de pudră şi cremă. Şi examenul trecea pe al doilea plan? Numai cu trei luni în urmă, cum şi-ar fi pregătit mustrările de soră de binefacere: datoria înainte de toate, munca, nu distracţia şi plăcerea. Cu Dida adineauri, mai avusese putinţa unei frânturi de sfat matern. Laviniei cum să-i spună? Pregătea începuturi de fraze: „Iţi interzic". Prea aspru. „Te rog să..." Umilitor. „Aş dori". Fără autoritate. „Trebue să... Ascultă?"

Vorbise tare.

— Ce doriţi? întrebă servitoarea intrând cu o cutie mare în mână.

— Eu? Ce-ai adus?

— A venit de la croitoreasă cu rochia domnişoarei. Nu v'a spus oare că-şi face rochie?

Ana citea pe carton, parcă neaducându-şi aminte: D-ra Lavinia Panu.

Se reculese.

— Ştiu. Las-o jos. A plecat de mult domnişoara?

— Indată după dumneavoastră.

— N'a spus nimic?

— Despre rochie?

— Nu, aşa.

— N'a spus nimic.

— Bine.

Asprise tonul, umilită de ea însăşi. Intrebările erau cele obişnuite, dar intenţia, de astădată umilitoare.

Rochie nouă, când taxele de examen înghiţeau sumele abia înjghebate lunar de părinţii Laviniei, mici funcţionari de provincie, din ceea ce se lipseau pe dânşii.

Desfăcu mătasea care undui, sclipind, cutele bogate. Patru metri, socoti Ana, garnitura, croitoreasa... Tironi din principiu, nu dădea cadouri. Le cunoştea prea bine puterea de a înlocui, cu aşteptarea lor, aşteptarea celui ce dădea. Dărnicia e un rival sigur, şi îndărătnic, când l-ai instalat.

Nu putea să fie oare altul? Dida văzuse din fugă rău. Mulţumirea care-i inundă inima o uimi. Deci, nu căderea Laviniei, cât omul acela îi sta pe inimă. Altul, oricare altul ar fi deslănţuit numai gânduri pentru prietenă. Tironi le domina oare încă, adunându-le pentru el? Mai bine să nu cerceteze, să nu cerceteze.

Ba da. Căci era mai puţin, sau însfârşit altceva, era îndurerarea şi sila de sacrificiile sale de prisos. Şi Lavinia, prietena pe care o pierdea, fusese un motiv în graba cu care Ana se depărtase şi se desfăcuse de Tironi. Căci oricât, din delicateţă, îşi asumase rolul urît al celui care părăseşte, sem-

nalul, ca il dăduse. Distanța aburise încă nesiguranțele de atunci, și Ana era dispusă să exagereze partea prietenei a cărei răceală de atunci, și mutism dezaprobator, o duruse.

Amorul cere pentru el jertfele, el nu-i jertfit. Natalia și Lavinia jertfeau totul pentru iubire, numai ca, numai ea jertfise iubirea.

Dida nu desvăluise o mare taină. Ar fi trebuit să înțeleagă demult, dar închisese voit ochii, din prima zi a venirii lui Tironi, când vrăjmășia Laviniei se topise îndată într'un entuziasm vorbăreț pentru musafirul cult și spiritual, apoi ascunsese admirația, tăcând până și vizitele pe care Tironi le făcea în lipsa Anei, și întâlnirile pe stradă, pe care iarăși le-ar fi putut ghici.

Servitoarea își băgă prin ușă capul creț, îmbujorat de plită.

— Să dau la masă? Cred că domnișoara nu mai vine.

— Poți să dai, răspunse Ana, cu gândul „tot nu mănânc'", și fără să se scoale.

Din obișnuință, făcea regulă pe masă. Sub răvășeala hârtiilor găsi o mică peliculă ovală, portret de femeie. Recunoscu obrazul blajin, îmbătrânit de de trai rău, pe care Lavinia îl purta totdeauna la gât într'un medalion de aur, singura ei bijuterie, prețioasă și prin metalul scump, și prin chipul mamei pe care o adora.

Zvârlită acolo, şi fără aurul dimprejur, mama tristă, plângea.

Ana îşi mută ochii de la fotografia desbrăcată la rochia care aştepta să îmbrace o copilă nouă, o femeie străină, şi înţelese. Se înspăimântă. Deci nimic nu mai avea preţ, nimic nu mai era sfânt pentru o inimă cuprinsă de iubire, decât iubirea?

Şi nu se simţi indignată, ci jignită, înjosită în ceea ce dăduse ea în dragoste, atât de puţin şi de precupeţit, cu sgârcenie. Era mult mai puţin lucru gelozia, mult mai puţin tăios regretul dragostei pierdute decât revolta, flămânzirea, alergarea sufletului după ceea ce nu ştiuse să dea, pentru cât nu se dăruise.

— Coniţa nu vine? Am dat la masă.

Ana se sculă şi trecu dincolo, încercând să ascundă în faţa servitoarei, încovoerea, măcar a trupului.

Două duşmance? Mai puţin, când tristeţea sfârşitului de prietenie flutură măcar dintr'o parte. De cealaltă, era numai sila pentru ceea ce apare deodată unei inimi — fără însemnătate.

— Nu mă apăr. Răspund, fiindcă întrebi.

— Altfel n'ai fi datoare explicaţii.

— Am 24 de ani.

— Majoratul nu începe decât din ziua când ai independenţa banului.

— Bunătatea ta mă făcuse să uit că mă aflu într'un adăpost de binefacere. Mai sunt două săptămâni şi-mi trec ultimele examene.

— Bine că-ţi aduci aminte. Deocamdată, în loc să prepari, te plimbi. Domnul Tironi niciodată n'a înţeles că poate fi cineva ocupat.

Ana putea mânui şi două săgeţi într'o replică, fără să poată atinge mai mult decât mândria prietenei.

— Dacă nu te-aş fi văzut de la început pornită contra mea, ai şti că în plimbările noastre pregătim tot un examen, încă mai important. Dar nu te teme, îl trec şi pe acesta. Astă-noapte am citit trei ceasuri. Nu te îngriji nici de lumină. Ard lumânări.

Pentru Ana, era mai ales obositoare hărţuiala convorbirii, căci răutăţile, înţepăturile şi dispreţul. peste dezastrul prieteniei perdute, nu puteau răni mult.

— Acum te întreb numai de curiozitate, fără „drepturi". Ce examen, ce studii ai putea prepara cu Tironi. El, care nu întreprinde nimic, afară de cuceriri amoroase.

— In viaţa oricărui om, pot surveni împrejurări, motive, cari să-l schimbe şi regenereze.

In frazele acelea studiate, Ana ghicea influenţa străină, vorbirea pedantă, care la Tironi, bărbat. era, oricum, mai puţin supărătoare.

— Care au fost acele motive? întrebă Ana, tărăgănind vorbele.

Dinţii Laviniei străluciră, copilăreşte.

— Poate că eu.

Işi netezea gâtul, cuprinzându-l cu degetele ca o rememorare, alintându-se, ceea ce nu era în obiceiurile ei de altădată.

— Domnul Tironi afirmă că eu. Imi face plăcere să-l cred.

„Adevărat, e frumoasă!" se mira Ana, parcă abia atunci o vedea. Aşa erau ochii ei? In lumina ferestrei, văd acum, pe irisul căprui, puncte de aur. Arcul buzelor nu i-l ştiam aşa de şerpuit. Sub el, şiragul dinţilor când se arată, luminează odaia. Numai Dida văzuse, mai înainte. Dar tenul? O străpunse pe Ana clipa din anul trecut când descoperise la oglindă, într'o dimineaţă fără pudră, două drumuleţe încrucişate sub ochi, pe pielea ei subţire de blondă. De atunci aştepta cu groază fapta de asasin care avea să afunde brazda, să încrucişeze încă alte drumuleţe. Nu era până acum decât umilinţa în faţa oglinzii sale, încă nu în faţa oamenilor care nu putuseră descoperi, sub cremă şi pudră, începutul prea mic al dezastrului. Până la vârsta ei — aproape treizeci de ani, pieliţa în sărbătoare a Laviniei mai avea şase ani. Atât de puţin durează o tinereţă de femeie. De aci graba,

la cele care, din instinct, ştiu. Incă întârziase prietena, căreia îi făcea mustrări după reguli şi morală curentă.

Uitase un moment, furată de vechea dragoste pentru „fata" ei, dar ecoul frazei ce se rostise puţin mai înainte îi reconstitui clocotul şi umilinţa.

„Ea l-a transformat. Ea a putut".

Zise tare:

— Mi-ai putea spune anume...

Lavinia, de când dorea să dea explicaţii. Sub ostilitatea ochilor Anei, le dădu cu un entuziasm vibrant sub inevitabila pedanterie.

— E simplu. Din discuţiile noastre asupra feminismului, din ciocniri de idei, din scormoniturile chestiunilor până la adevăr, am realizat însfârşit minunea. Domnul Tironi nu mai contestă, ca înainte, dreptul femeii de a fi egala bărbatului în viaţă.

— Calmează-te. Doar n'ai convertit pe toată lumea, odată cu domnul Tironi.

Intreruperea Anei izbucnise ascuţită, dar Lavinia trecu peste ea cu fericirea ei largă.

— Sunt mândră, chiar numai de el, dacă în adevăr eu l-am convertit. Dar e şi ceva mai mult. Domnul Tironi se va ocupa nu numai teoretic de feminism. El ne va aduce mari servicii. Cu inteligenţa şi talentul său de vorbitor...

— Conferinţe? Dar pentru cine? Pe cine mai vrea să convingă şi să învingă.

Lavinia ridică din umeri, cu milă.

— Nu-i potrivită ironia, crede-mă. El vrea să lupte pentru cauza femeii. Ceea ce-l distinge pe Tironi de ceilalţi, sunt vederile sale noui. La şedinţa viitoare a comitetului, dacă asişti, ai să le auzi expuse. O surpriză, o revoluţie binefăcătoare ne-o prepară el. Va reuşi.

— Dar, anume... repetă Ana atât de uimită şi de şi de umilită de exaltarea Laviniei, că nu găsea vorbe.

Lavinia se incăpăţână, râzând. Poate aşa i se comandase.

— Nu-ţi spun mai mult. Luna viitoare e şedinţa.

Tironi, feminist şi novator! Ana, amuţită întâi, simţi năvălind-o veninul. Prea era mândră, Lavinia cea neinsemnată de până acum.

— E o tactică, tu nu înţelegi. La fiecare, începe cu măgulirea ambiţiilor, dorinţilor sau ideilor preferate. Pentru tine, a fost nevoe să devie feminist. Bagă de seamă. Un discurs, câteva fraze, ce-l costă pe el, ce dă? Dar tu ai să dai tot.

— Dau, rosti limpede Lavinia.

Siguranţa ei, mai mult decât neruşinarea nu i-o putu erta Ana. Sborul de pasăre liberă, cerul din din ochii aceia fericiţi, ea nu le avusese. Le uri izbucnirea, ca şi cum i-ar fi fost furate. Se înrăi, cu o nevoe de a umili pe prietenă cu propriile-i tribu-

laţii, pe cari cu atâta grije le ascunsese până atunci.

— Bagă de seamă. Pe omul ăsta eu îl cunosc. El nu poate da fericirea. El nu iubeşte. Imi spunea Marta, pe care o poţi crede mai sigur decât pe mine, povestea lui don Juan, disperat de a nu se putea îndrăgosti, dar dorind mereu. Da, mi-o spunea relativ la Tironi. Vrei să controlăm încercările sale? Aşa dar, acum câte-va zile, după cum ai recunoscut, erai cu el la şosea. Am aflat întâmplător, şi nu te-am urmărit nici înainte, nici de atunci. Totuşi, vrei să-ţi spun? Eri, când ai venit aşa târziu, ai fost la Parcul Carol, e drept sau nu? Inainte de Şosea, ai fost la Cismigiu şi te-ai plimbat pe sub arcurile de trandafiri acum înfloriţi. V-aţi aşezat pe banca din fund. Cred că era liberă, ca totul să se petreacă la fel ca alte dăţi. In amorurile sale, are un înger păzitor care-l ajută. A fost într'o seară puţină ploaie şi v'aţi întors într"un taxi care sdruncina? Nu răspunde, nu e nevoe. Te miră că, fără să vă fi urmărit, ştii că nu mint, am spus atât de sigur.

— Nu mă mir — Lavinia se reculegea însfârşit —, Parcul Carol, Şosea, Cismigiul. sunt obişnuitele locuri de plimbare din Bucureşti.

— Bagă de seamă. Nu mai sunt multe.

— Ei şi?

— Atunci urmează localurile unde consumaţia plătită începe să oblige. Tu ai noroc. Vara, grădinile cu boschete ale acestor localuri trebue să fie plăcute cât se poate. Iubitele de iarnă, şi de primăvară rece au trebuit să se mulţumească cu sala comună unde supără privirile acelora pe cari la rândul lor îi supără plăcerea altuia. Pot să-ţi dau şi itinerariul de parcurs, în ordine sigură. Crezi că trăeşti cu omul acesta o pagină unică. Cum vezi, toate se repetă şi astfel nimic nu are preţ.

Voia să rănească pe Lavinia cu ceea ce o duruse pe ea mai mult, presimţirea, apoi siguranţa că Tironi repeta cu ea gesturi făcute, drumuri bătute, executa fără spontaneitate acelaş ritual al amorului în faţa unei fiinţe noi, încrezătoare şi inexpertă, căci aşa le alegea omul trecut prin toate. Ei nu-şi închipue, bărbaţii atât de geloşi de trecutul iubitei, că şi în femeie se pot răsuci dureros aceleaşi bănueli şi jigniri retrospective. Aproape e de neînţeles cum sensibilitatea fină şi cântată a femeii se acordă atât de des cu înclinarea pentru cuceritori, pentru desfrânaţi, indulgent numiţi ştrengari, al căror şir de întâmplări erotice ei înşuşi caută să-l mai rărească în amintire.

Ea, Ana, stătuse oricum la distanţă, putând asurzi rezonanţa presupunerilor fără dovezi. Simţea abia acum, prin reflex, cât putea să doară preci-

ziunea, simţea desgustul pe care alături, în camera ei, Lavinia trebuia să-l fi rumegând, aruncată pe pernele pe care desigur îşi înăbuşea plânsul.

Dar Ana avea răzbunarea scurtă. Ar fi voit să treacă dincolo, — Lavinia închisese uşa — să rostească ea vorbele de împăcare ce i le datora prietena.

„Am rămas iarăşi între noi. Ai să uiţi. fii fără grijă. Sunt eu lângă tine, eu, aceeaşi, pentru totdeauna.

Apoi auzi uşa de la sală izbită şi paşii Laviniei coborîră scările iute şi scurt, ca nişte lovituri repezi sdrobind legăturile. Se simţea, sub mânia acelor paşi, izbucnind totuşi conştiinţa veselă că discuţia din sfertul de ceas de mai 'nainte îi liberase, îi scutise de ezitarea şi sila menajărilor.

Astfel, Ana era aceea care din nou, greşise.

XI.

ÎNCĂ UN STRĂIN.

După închiderea parlamentului, activitatea feministă care obţinuse un succes ciuntit — dreptul de vot deocamdată la alegerile comunale — intră într'o fază moartă. Şedinţele lunare se mai ţineau, pentru a face legătura între sectoare şi cu provincia. Dar postul de secretară al Anei deveni o sinecură. Totuşi, în fiecare zi, ea lua drumul spre casa doctoriţei. Ita era motivul, fetiţa rămasă întâmplător fără bonă, şi care abia în orele de consultaţie ale Martei, sub privirile aruncate din când în când pe geam, nu mai era atât de părăsită în grădiniţa cu mai mult asfalt decât verdeaţă.

Erau ceasuri bune pentru ele, ceasul jocului cu mingea, ceasul poveştilor toarse în căldura zilei şi a trupurilor alăturate până la ceasul de-aproape de cină când Luca Vladimir, coborînd pentru plimbarea

higienică de seară, o uita, rămânând în grădiniță, făcând din jocul în trei cu mingea o adevărată sărbătoare. Și pentru Ita, și pentru Ana! Într'atât că scrupulele o năvăleau, când Marta, întoarsă din oraș, deschidea portița, din nou cu aerul ei jignit de intrusă și cu ironia din zi în zi mai acră.

— Duioasă scenă de familie.

Nu, nici nu mai rostea cuvintele, dar mânia care o făcea palidă, le rostea înțelesul. Mânia nu și-o mărturisea nici sie-și, mândra doctoriță, și nici nu era mânie de femeie geloasă, ci numai de stăpână care nu permite o putere străină intrată în casă, nici bucuria adusă de altul.

La venirea Martei, Ana își lua repede rămas bun, eschivându-se înainte de a izbucni cuvintele nemulțumirii.

— Am întârziat. Pe mâine, Ita.

Fetița o ducea până la poartă și pe lângă ochii ei sticloși de pisicuță care o urmăreau, Ana simțea arzând-o, chiar după ce ieșise din raza străzii, ceilalți ochi, ai Martei, mâniați, ai lui Luca, blânzi și admirativi. Cei dintâi se desprindeau curând, ai copilei, uitători, ai Martei ocupați, și rămânea numai cu ochii lui Luca, a căror tovărășie o netezea și o înfrumusețea într'atât, că din zi în zi tot mai multă lume întorcea capul pe stradă, după trecerea ei.

Intre aceste priviri care o întâmpinau cu o plăcere arătată, Ana avea obişnuiţii ei, cunoştinţe de vedere, de care-şi aducea aminte abia în clipa când le întâlnea. Era, în capătul străzii Cometa, bătrânelul care-şi grădinărea singur bucata de pământ din lungul gardului. Dintre tufele de trandafiri îi zâmbea admirativ, din zi în zi mai strengăreşte. Uita, fercheşul bătrân, văzând că Ana răspunde la zâmbet — că-şi târa greu picioarele printre brazde, şi uita de bătrâna care se zărea uneori în dosul perdelelor casei, încruntată, şi totdeauna legată ba la cap, ba pe sub fălci, aruncând asupra povestei de grădină o umbră posacă şi prozaică. Dar clipei de uitare a bătrânelului, Ana îi ştia din instinct preţul şi o dăruia bucuroasă.

Mai departe, era un birou cu ore târzii şi de peste geamurile deschise se ridicau în acelaş timp trei priviri tânjitoare. In trecere, Ana zâmbea pe rând privirilor, nu oamenilor, care erau trei obiecte moi pe forma scaunului şi concentraţi în vârful peniţei.

Copilă, s'ar fi îngrozit să surâdă bărbaţilor pe stradă. dar singurătatea ei aflase cât bine poate face un surâs răspuns în clipa când sufletul începe să nu mai creadă in sine şi în viaţă.

Iată şi privirea la care nu răspundea. Se ţinea dârză ca să nu surâdă tânărului mereu aflat în

drumul ei — aşteptare sau concidenţa orelor de ocupaţie? — şi care în privirea lui aprinsă de băiat frumos părea destul de îndrăzneţ ca să înainteze cu un salut la cel mai mic semn de încurajare. Ana simţea atunci tovărăşia ochilor cei blânzi păzind-o, şi putea trece înainte, serioasă şi fără păreri de rău.

Pe măsură ce se apropia de casă, paşii şi mersul sunau a gol. Iarăşi masa cu un singur tacâm, şi flecăreala slugii, şi vidul odăilor în care obiectele rămân toate la locul lor, aşa cum le-ai aşezat dimineaţa.

Lavinia plecase îndată după examene, dar nu acasă, în oraşul de provincie. Găsise în Bucureşti o slujbă şi rămăsese la o altă gazdă. Din fericire, motivul plecării ei n'o mai durea pe Ana. Iarăşi tovărăşia ochilor de a căror mustrare s'ar fi ruşinat.

Se gândea uneori la viitoarea şedinţă feministă amânată pentru sfârşitul lui August, — când Tironi avea să expue programul său feminist — se gândea cu un interes destul de desprins de vechea dragoste şi ură, ca să fie îndemnată să asiste. Toate se îndepărtau, se abureau, ca într'un al doilea plan de film mult timp rulat şi chiar ceea ce se desfăşura viu, zilnic, nu avea pentru Ana. în starea de spirit în care se găsea, decât ţesătura şubredă a visului, căruia din somn, i-ai presimţit destrămarea.

Lipsa Laviniei din casă, nu încercase s'o împlinească. Natalia, pe care o aştepta, nu-i mai dăduse nici o veste. Poate renunţase. N'o mai vizitase, ca să nu aibe aerul că-i sileşte hotărîrea. Dar prezenţa ei din nou ar fi fost ca înainte? Nimic, nimic nu putea fi ca înainte.

In casă, cum trecu pragul, simţi, cu obişnuinţa femeilor care locuesc singure, o prezenţă străină înăuntru, aerul tare cu care umple camera şederea unui bărbat, chiar dacă nu-i prea fumător sau iubitor de alcool.

— O surpriză, isbucni din amurgul biroului un glas cam răguşit.

— Radu! Ce bine!

Sărută sfios pe băiatul ăsta mare pe care-l crescuse şi care, în doi ani trăiţi departe de ea într'o cazarmă din Moldova, căpătase altă înfăţişare, o figură nouă, aspră, arămie, cu muşchii duri, de soldat, şi de om trecut prin greu.

Totuşi dojeni, ca să redevie soră-mamă:

— Nici o scrisoare de trei luni! Cel puţin eşti în Bucureşti pentru mai mult timp?

— Da, pentru mai mult timp.

— Ţi-ai adus bagajul? Doar n'ai să stai la hotel.

— Nu stau la hotel şi nu-mi aduc bagajul.

— Vorbeşti în enigme, şovăi Ana cu o presimţire urîtă. Cum? E aşa greu de spus?

Era, într'adevăr, destul de greu. Radu urni mărturisirea cu o bruscheţă care-i trăda teama.

— Am demisionat din armată.

— Motivul? bâlbâi Ana.

— Că pot găsi o ocupaţie, ori de ce fel, care să nu-mi constrângă dreptul de a-mi aranja viaţa.

— Te însori? ghici sora.

— Te-ai îngrozit?

Râdea, fiindcă deşertase greul. Lăsă şi tonul de copil mare prins cu greşala.

— Nu-ţi închipui că am procedat ca un năuc. Nu vin în Bucureşti să ingroş ceata şomerilor sau să-ţi pricinuesc vre-o neplăcere. Un prieten mi-a găsit postul provizoriu, acela cu care nu mori de foame, până la postul mulţumitor pe care nu se poate să nu-l găsesc.

— Ce femeie e aceea, Radule? întrebă Ana încet, ca să nu se împrăştie în prezenţa fratelui începutul de ură pe care-l simţea mocnind. Radu îl simţi totuşi şi se răsvrăti.

— E destul să-ţi spun că-i femeia pe care am ales-o.

— Aţi făcut şi nunta?

Iar gândul ei mustră „fără mine?"

— Încă nu. E o formalitate.

Pe urmă, se sili totuşi să dea amănunte despre logodnică. Ana nu-l întrerupse niciodată. Il înţele-

gea totuşi cu sforţări, ca şi cum i-ar fi vorbit de la o mare depărtare, dintr'o lume pe care şi-o zăbrelise în juru-i, şi unde nu mai avea intrare sora, nici oamenii ceilalţi, nici, mai ales, consideraţiile lor sociale.

Ea nu ştiuse să-şi zăbrelească astfel o mare mică fericire şi rămăsese singură, ca un câmp părăsit, cu inima ei largă deschisă tuturor. Incă un străin se alegea din jertfirile ei fără măsură.

Ceea ce se numea nebunie, să-ţi disprețueşti situaţia, cariera, „viitorul". pentru o femeie, pentru dragoste, nu era oare în realitate înţelepciunea. Dacă ajunsese să se întrebe precis şi să şovăe, Ana desigur, că nu de puţin timp nu mai era aceiaşi.

Radu, sfârşind, se ridică. Ghicind tristeţea Anei, se simţi deodată el, fratele mai înţelept care putea să ajute. Găsi însfârşit un ton duios în voce care pătrunse ca un acord de muzică în inima Anei.

— Tu cum o duci? Unde-s „fetele" de care-mi scriai?

— S'au împrăştiat. Sunt iar singură.

— Ceea ce era de prevăzut. Au evadat, nu-i aşa? Au avut dreptate. Tu eşti o pustnică. Lasă viaţa asta.

— Ai idei imorale, se sili să râdă Ana.

— A crede în fericire nu-i o morală? E religia cea mai veche. Dar de ce n'ai căuta s'o pui de acord cu

morala societăţii. Eşti liberă şi eşti, ceea ce se chiamă o partidă bună.

— Incă o experienţă, suspină Ana.

— Aceea a fost jertfă, nu experienţă.

Vorbea de vechea căsătorie la care Ana, rănită de proaspăta decepţie, se gândea rar şi aproape cu duioşie.

— Radule, să-mi aduci pe Corina ta cât de curând.

— Nu pretinzi să fim întâi căsătoriţi?

— Nu, zise Ana, şi se opri scurt.

Era să zică „dimpotrivă".

Radu explică, cu oarecare stânjenire. Era o situaţie delicată pentru femeia necăsătorită încă, să facă vizite familiei. Dar o întâlnire într'un local, ori seara, la o grădină de vară, ca din întâmplare.

— Aş putea veni seara, cu Dida. Bine, ne-am înţeles. Să-mi comunici ziua.

Dar ezita, cu un tremur în inimă care n'avea altă îndreptăţire decât a instinctului feminin, văzător la distanţă de ceea ce întâmplarea va aduce bun sau rău.

XII.

FEMINISM ŞI MATERNITATE.

Ana întoarse în ziua aceia foaia la calendar abia seara. Altădată n'o întorcea câte trei zile. Lăsa astfel să nu treacă zilele, să se prefacă timpul într'o înşiruire lungă, uniformă şi fără nume, deoarece orele nu mai aveau întrebuinţarea hotărîtă şi voioasă de altădată.

Întorcând foaia, văzu abia atunci notiţa: întrunire feministă, ora 9 şi alături un T, care-i aduse aminte curiozitatea aprigă din seara când Lavinia o informase despre un Tironi adept al mişcării feministe.

Îşi puse întrebarea nevolnicilor. „Vreau oare să mă duc?" Dar nu găsi răspunsul afirmativ decât atunci când se întrebă: „O să-mi pară rău că n'am fost?"

Gândul i se obişnuise să trăiască mai mult în ne-

gaţie, prin ceea ce nu se va întâmpla şi nu va fi.

Când ajunse, era târziu. Tironi isprăvise cuvântarea, dar în urmă, discuţia se deslănţuise mai interesantă. Cercul adunat, vre-o cincizeci de persoane, se desbinase în două părţi. Majoritatea seconda avântul combativ al Martei Vladimir.

— Ceea ce propune domnul Tironi e o utopie. Mai mult, o utopie dăunătoare.

— Opoziţia dumneavoastră n"o prevedeam. Dar îmi rememorez la timp Istoria. Reformele mari au întâmpinat adesea împotrivirile celor ce aveau să tragă mai mult folos.

Era calm, sub iritarea lăuntrică pe care doar Ana şi desigur Lavinia, cu firul direct al inimii i-o simţeau.

— Scăpăm de o robie ca să cădem în alta?

— Reforma este tot în folosul bărbaţilor. Să nu ne lăsăm înşelate, doamnelor.

— Şi libertatea pentru care luptăm?

Din toate părţile, vocile se ridicau, jumătate ironice, jumătate înverşunate. Marta Vladimir care prezida, le domină cu un gest.

— Feminismul domnului Tironi, tinde, dacă am înţeles bine, să ne îndrepte spre viaţa inferioară a insectelor. Atribuţiile împărţite ca în stup, elementul de fecundaţie şi cel de muncă perfect distincte şi reciproc inabordabile, nu vor putea fi adoptate de femeie, alcătuită în vederea unei vieţi complecte.

— Amintiţi-vă, replică Tironi, că am adăugat: va fi numai o stare de tranziţie. Femeia-mamă, aleasă în sfârşit după marile principii eugenice, şi sprijinită de Stat, care, direct lovit de problema aceasta enormă a degenerării populaţiei, trebue odată să se sesizeze, cum se spune oficial, şi să intervie, aşa cum intervine în flagele de mai mică importanţă — poate părea deocamdată pusă într'o situaţie bizară. Este cineva care să considere chestiunea unei populaţii minată de boli, de instincte rele şi de sânge sărac, ca fiind de mică importanţă? Nu. Opoziţia d-voastră se înverşunează asupra modului, a singurului mod în care văd că se poate rezolva chestiunea, mod fatal bazat pe micul număr de femei-mame pe care le-am putea alege astăzi, abia mai numeroase decât reginele-matcă ale neamurilor de albine. Şi trebue să ne grăbim. In curând nu vor mai fi nici atâtea, şi subvenţiile, enorme recunosc, pe care le cer pentru pentru aceste regine ale neamului, se vor scurge în orice caz din tezaurul statului în bugetele spitalelor, închisorilor şi azilurilor de nebuni şi nevolnici. Vom creia deci o populaţie mai mică în condiţiile absolute ale perfecţiunii umane. Faptul, care-i posibil şi urmărit cu sacrificii asupra tuturor speciilor animale, de ce n'ar fi posibil şi asupra noastră? Indată ce vom obţine în mic această nouă omenire,

prin întrebuințarea, cum am spus de către Stat, a femeilor-mame ideale, și prin sterilizarea tuturor celorlalte, — măsura se va aplica paralel și bărbaților, — îndată ce noua generație se va ridica, plină de sucul sănătos al adevăratei vieți, femeile noi de atunci nu vor mai fi înlăturate și nici, unele din ele, obligate la funcțiunea lor naturală. Libertatea procreării nu va mai fi atunci un dezastru pentru țară.

— Rasa omenească nu poate fi privită din același unghiu de vedere ca rasa cavalină sau alta. Inteligența, la noi, primează corpul. Copii plăpânzi, bolnavi, au ajuns genii de lipsa cărora am tânji astăzi.

Nu vorbise doamna Vladimir. Ca doctoră, avusese prea multe prilejuri de revoltă în fața sarcinilor necugetate. Dar tocmai meseria ei de doctoră căuta îndreptarea pe căi de laborator și de tratament medical, ia nu prin rezforme sociale. Era ca o umilință profesională.

— Statul nu poate anihila printr'o reformă sentimentul matern, propriu oricărei femei.

— Oare simpla sănătate trupească e deajuns să însemne pe mama ideală? sprijini o altă doamnă. Țărăncile noastre ai căror copii mor cu miile, sunt în general femei voinice.

— Și fără cunoștinți de higienă. Și fără mijloace

de trai mai bun. E ridicul cum am lăsat numai în grija părinţilor tuberculozele şi dizenteriile noilor născuţi, ca şi cum lucrul acesta ar privi numai familia nu şi ţara, sau ar fi o fatalitate, ca grindina sau trăznetul, cu neputinţă de prevăzut şi înlăturat.

— Şi cum vom înţelepţi pe femeile din popor? Ele sunt rebele la sfaturi ca şi piatra, ca şi trăsnetul.

— Printr'o supraveghere directă a Statului, şi o bunăstare materială asigurată de Stat.

— O nouă funcţiune, **maternitatea**, în ţara noastră împovărată de lefuri funcţionăreşti? E absurd.

— O reformă necesară nu-i niciodată absurdă. Ţara aceasta săracă şi funcţionărească va urma să deşerte totuşi în fiecare an averi, întreţinând pe bolnavii şi demenţii săi, instruind prin şcoli fiii răi care o conduc de râpă. Când zic ţara, înţelegem noi, fiecare în parte.

Tironi avea a se lupta, ca un cavaler de cruciadă, cu o adunare întreagă, unul contra douăzeci. Cele câteva auditoare care se dăduseră de partea lui, erau încă prea uimite de noutatea ideii, ca să-l poată ajuta cu argumente. Se mulţumeau să aplaude şi să aprobe cu un bravo! mai viguros sau mai timid fiecare replică a oratorului.

Ceea ce era prea slab în sprijinul lor, împlinea Lavinia, cu însufleţirea ochilor săi şi Ana, nu-

mai cu prezența ei, strecurată timid, descoperită de Tironi ca un mic triumf.

Din colțul său, Ana văzu punctul acesta lucitor de triumf și-l îngădui. Admirând, aduna însă păreri de rău și reproșuri. Să fi fost ea aceea care să-l însufleţească pe Tironi din primele rânduri cu ochii de lumină ai Laviniei, să mai fi fost timp să devie pentru el femeia care trebuia, așa cum i se lămurea abia acum, ce viață plină s'ar fi deschis. Dar chiar înțelegând, putea? Harul ei real de a se devota parcă era menit să se irosească, iubirile ei să nu se desăvârșească niciodată.

Până și întâmplările mari și durerile treceau deasupra ei călcând ușor, fără să tragă brazda adâncă din care sufletul, când se ridică, e mai bogat, cu sângerările rodite.

Voința, sufletul, nu puteau oare să înfrângă destinul și materia? Fericirea e la îndemână, dar să fii hotărît s'o ai, curaj pe care nu-l avusese. Se uri, în spațiul unei secunde, pentru atâtea dăți în care se crezuse tare și înțeleaptă, disprețuind schimbările ce-i ademeneau tinerețea. O nevoe de a reacționa, de a se lăsa de astă dată soartei, de a o provoca, o împinse după sfârșitul ședinței, în drumul de întoarcere, dincolo de piața unde trebuia să cotească spre casă. Aspira vântul curat al castanilor, voioșia perechilor care treceau grăbite, a-

runca viaţa veche al cărei scop sau scopuri îi apăreau în lumina scăzută a becurilor de care te depărtezi.

Mergea uşor, parcă deasupra trotuarului, şi trecătorii se uitau la ea ca la o iluminată de care nu râvneşti apropierea. Ea nu-i vedea.

Când ajunse la începutul străzii de unde se vedea locuinţa de la etaj a Vladimirilor, Ana se opri. Trotuarele erau pustii. Casa se profila neagră, părăsită. Desigur, fereastra de la biuroul lui Vladimir era la ora aceea în plină lumină de lucru, dând însă spre curte, nu se vedea. Ana îşi simţi privirile obosite.

Un automobil trecu vârtej, stopă în faţa casei negre sub care se deschise îndată gura garajului în lumina puternică a farurilor. Marta Vladimir se întorcea de la şedinţă şi îndată după intrarea ei, casa se lumină pe rând la toate ferestrele, ca luată în stăpânire.

In colţul ei, care-i păru deodată transpus pe un plan imens de îndepărtat, Ana se trezi, parcă ar fi sgâlţâit-o cineva: Tu...?

I se îndoiră umerii. Plecând, apăsă geanta tare pe inima care poate ar fi voit să protesteze.

— Nu se poate!

Lucidă însă de veghe şi de trezirea bruscă, Ana îşi dădu îndată seama că nu protestează, că nu are atâta forţă, ca şi cum ar fi văzut inima, un bîet

lucru mic și umilit, putând încă să se dăruiască, dar uzat în posibilitățile de a pretinde, de-a lupta să-și asigure întâietăți și fericiri.

Era încă mult pentru inima aceea din care renunțările și sacrificiul pentru alții ciuguliseră atâția ani, că mai putea iubi un bărbat, și-i era destulă fericirea că mai putea iubi — își zicea — și ce imens noroc că iubea un om pe care îl poți pune cu convingere deasupra tuturor, omul rar din care gândul poate construi un idol.

Intorcându-se acasă, după un lung timp de mers neîncadrat în ore, se hotărîse la fericirea sau la resemnarea aceasta.

XIII.

CA SĂ NU PIARDĂ TOT.

Radu nu fixase numaidecât surorei sale, ziua de întâlnire promisă. Nici Ana nu-l zorea. Femeia aceea, pe care Radu o aducea de departe, căpătase, prin întârzierea de a se arăta, o aureolă de mister şi de iubită fatală, în stare şi de mai mult decât pentru a schimba cariera unui om. Degeaba îşi repeta că voinţa lui Radu pregătea căsătoria. Piciorul dat în cariera lui, era dat şi în jertfele surorii şi numai voinţa **străinei** îl putuse îndemna.

Pentru întâlnire era aleasă o grădină de vară, fabricată de curând în centrul asfalturilor bucureştene, şi care, pe lângă umbrare înflorite, bere la ghiaţă şi jazzul acompaniator, avea şi noutatea anului, plaja de oraş, distracţia nudităţii exhibată într'un bazin public.

Deoarece aveau să ia şi masa de seară împre-

ună, Ana se gândi să nu mai facă în ziua aceea obişnuitul drum până la casa Vladimirilor. O reţinea şi un scrupul. Ita se simţise de câtva timp motivul secundar al venirii Anei şi dăruirea ei de copil pasionat se micşora. Luca Vladimir, cufundat în manuscrisele recente, îşi făcea abia apariţia în pragul odăii unde fetiţa era din nou singură, fără bonă, — Marta le expedia la prima greşală — apoi se întorcea liniştit, lacom pe studiile lui, după ce schimbase două fraze de politeţă.

Ana, pentru acele două fraze, şi pentru apariţia care lumina pragul două clipe, găsea drumul lung, răsplătit. Idolii răsplătesc deobicei şi cu mai puţin. Dar în ziua aceea, cu graba de a se întoarce la timp ca să-şi schimbe rochia şi apoi să nu întârzie ora întâlnirii, nu era pierdută şi apariţia de două clipe? Poate că nu, şi acel **poate** fu destul s'o hotărască.

Strada Cometelor, cu linia strâmbă a trotuarelor, cu şirul desperechiat al caselor de toate stilurile şi pungile, cu praful de August secetos supărat de roţile celei mai încete maşini, cu atmosfera de periferie la doi paşi de occidentalul bulevard, era departe de a îndreptăţi starea de intimă plăcere cu care Ana îşi încetinea totdeauna bătaia regulată a tocurilor pe pavaj.

In faţa casei Martei, o cofetărie prizărită, în care părea a nu intra nimeni, îşi schimbase de curând faţada, poate numai de dimineaţă.

Ana privi cu interes. Pe strada aceea, toate deveneau vrednice de privit. O firmă lată în culoarea dulce a şerbetului de smeură fusese suită deasupra zugrăvelii proaspete a zidului şi dădea însfârşit importanţă vechilor borcane colorate din vitrină.

„Bomboane pentru Ita..." Linguşirea obişnuită a copilăriei, o uita de câtva timp.

Nu intrase încă niciodată în cofetăria obscură pe lângă care trecea zilnic. Un bărbat matur, fără aspectul profesional al chelnerului, desigur proprietarul, o servi în tăcere, împachetând meticulos bomboanele. Avea curioase fălci de apaş, desminţite de partea de sus a obrazului: frunte netedă, dreptunghiulară, ochi largi de om paşnic. Era şi casieriţă, o fată tânără ai cărei ochi, Ana îi simţea aţintiţi curioşi din umbră, ca în prăvăliile cu dever puţin unde clientul nou e totdeauna o mică diversiune. Abia la plată îşi întâlni ochii cu ai fetei. Mutrişoara asta blondă, cu puf de piersică rozã...

— Tia!

Tânăra se sculă şi întinse mâinile spre cele care veneau.

— In fiecare zi te văd trecând, doamnă Măgură.

— Şi n"ai eşit să mă saluţi.

Reproşul era din inimă, mirare şi mâhnire. Desvinovăţirea izbucni, drăgălaşă.

— Prin geamul ăsta mic, mă silesc să nu pierd

minuta în care treci. Nici pe doamna doctor n'o pierd, şi doamnele celelalte care au fost bune cu mine. Mereu mă mustru că am plecat fără să înştiinţez. Greşala asta îmi taie orice îndrăzneală.

— Ce faci tu? o întrebă Ana, cu dragoste.

Pentru răspuns, Tia călăuzi privirile spre bărbatul cu înfăţişarea paşnică din dosul tejghelei.

— E soţia mea, zise el, coborînd cu aceste vorbe o mică şi plină tăcere.

Siguranţa unei vieţi la adăpost care emana din făptura masivă şi onestă a bărbatului, umplu inima Anei.

— Mă bucur, Tia, mă bucur. Vă cunoşteaţi mai de mult?

— Mi-a fost clientă la prăjituri, astă-primăvară, zâmbi naiv cofetarul.

— De pe când aveai postul peste drum, la domnul Vladimir?

— Mai bine zis, după, recunoscu franc. Tia. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar, în urma accidentului acela vechiu, cât de vechiu, — nu mă puteam deprinde să am alt post. Imi petreceam zilele aici, cu o prăjitură pe masă.

— Pe care n'o mânca, reproşă soţul, tot mai dispus. Asta mi-a dat ambiţia să le fac mai cu grijă. Am schimbat maistrul, am adus material proaspăt, ea tot nu mânca. Clientela cealaltă dimpotrivă,

îmi făcea laude. Prăjiturile erau bune. De ce nu-i plac? mă tot gândeam. Atunci am luat-o de nevastă, ca să le facă ea singură.

Râdeau amândoi, ca de-o glumă pe care ai mai spus-o şi-i cunoşti reuşita. Toată întâmplarea veche, tristă şi încâlcită, deasupra bălăriei căreia crescuse înflorind legătura de azi, nu mai figura în amintirea lor decât ca un episod de glumă. Tia, cu verigheta de aur pe deget, cu rotunjimea împlinită a trupului, cu râsul slobod de femeie statornicită, era departe de fetiţa cu sufletul slab şi ascuns în jurul căruia Ana se rotise în zadar ca să-i deslege taina. Aşteptarea aceasta de zile întregi cu pretextul unei prăjituri, aici în faţa casei doctorului Vladimir, îi furniza însfârşit indicii? Tia îi întrerupse tendinţele detective.

— Nu ştiu dacă ar fi bine să te rog ceva.

Privirea Anei o încurajă destul.

— Pe cine aş ruga să fie naşa copilului decât pe dumneata?

— Ai un copil?

Tia îi răspunse cu un gest rotund peste pântecele încă mic. Soţul veni şi el lângă Tia, trecându-i un braţ stăpân în jurul taliei. Trei fiinţe nu mai formau decât una, puternică. Anei îi izbucniră lacrimi, lacrimile pe care i le văzuse şi Tironi într'o zi. Făgădui din toată inima, dar bruscă rămasul-bun şi ieşi.

Pacheţelul cu bomboane se nimeri la timpul potrivit. Ita plângea. Zori pasul din antreu, felicitându-se că aducea în pachet, consolarea. Vladimir se afla şi el în odaia fetiţei. Ana începea să creadă în miracol.

— Vorbeam de dumneata.

— Dar plânsul? se miră Ana.

— Fetiţei i se pare că o iubeşti mai puţin.

— Cum a putut să... creadă?

Era să se trădeze „să înţeleagă", dar schimbă la timp.

— Pot face şi proba, glumi Ana, desfăcând pachetul.

Revărsarea colorată uscă ochii plânşi.

— Aşa-i că nu te iubesc mai puţin?

— Cere ertare „Nanei", sfătui tata.

— Nu, nu, protestă ea. Nu trebue umilit copilul. adause apoi pe franţuzeşte.

Dar împotrivirea fusese iuţită şi de faptul că nu găsea drept să primească scuze.

Ita, pentru că fusese scutită de mecanicul „pardon" care exasperează copilăria, avântă braţele şi mulţumirea ei spontană de mic animal agil. Ana se roşi, sărutată sub privirile lui Luca şi urmărind îmbrăţişarea parcă ar fi luat deasemeni parte.

In spaţiul lor infirm, unele minute cuprind lungi fâşii de viaţă sau de vis, ca în scenele de film cu peripeţii rulate vertiginos în câte-va secunde.

S'au plecat amândoi spre fetiţă, cu o sforţare de a curma visul, care le făcu rău în piept ca un început de plâns.

— Nana, zise fetiţa care nu gusta pauzele, ai rămas aseară acolo unde Ib şi Cristina au scuturat alunul şi Ţiganca le-a dat în schimb trei nuci fermecate.

— Ştiu. Dar nu-ţi place mai bine să ne jucăm pe-afară?

— Povestea îmi place mai mult.

Cu toată oboseala citirilor pe care Ita, tirană ca orice copil, i le impunea zilnic, Ana era mai obosită de prezenţa lui Vladimir, care cu styloul uitat în mână, rămăsese să asculte. Fără să-l privească, Ana îl simţea neatent, contractat şi trist, aşa cum nu se suferea decât pe dânsa, niciodată pe altul.

Nici nu simţiră când Marta, întoarsă mai de vreme, îşi sună pasul viril în hall. Căzu peste ei cu o proastă dispoziţie pe care „grupul de familie", de atâtea ori ironizat, i-o mări până la izbucnire.

— In sfârşit, am găsit bonă pentru fetiţă, zise ea. N'o să ne mai obosim nici eu, **nici tu**, Ano.

Se subînţelegea: nu mai ai motiv de venit.

Totuşi Ana pricepu întreaga ofensă numai din privirea scandalizată a lui Luca. Simţind privirea aceea gata la rândul ei să izbucnească în vorbe, se înspăimântă.

„Opreşte, mimă ea, cu trupul dat îndărăt, şi

strângând până la durere pleoapele, ca în aşteptarea unei catastrofe.

Dar, după câteva clipe de tăcere, a doua privire ridicată a Anei îl găsi pe Vladimir calmat, prins între Marta şi uşa de la biroul lui, cu mânile băgate în buzunări, ca un adolescent sfiit.

Pe drum, la întoarcere, Ana descifră, o clipă mai târziu, ca totdeauna. Voise să strige Luca:

„Nu-ţi permit s'o alungi. Dreptul de a fi lângă mine îl are mai degrabă ea, Ana, fiindcă mă iubeşte. Ai înţeles şi te temi. Iar lângă Ita, dreptul de mamă nu se poate dobândi prin iubire, crezi? „Duios grup de familie" ai ironizat odată. Ei bine..."

Destul. Bine că se oprise la timp. N'ar fi primit. De ce o fericire nu-i posibilă decât călcând peste alta, şi înadins peste aceea a unei fiinţe dragi, pentru că pe cât te înalţi, să te şi cobori.

N'ar fi primit. Dar i se ceruse? Vedea surâsul jenat, fricos, al lui Luca. Liniştea lui, situaţia, seriozitatea de savant, lucrurile acestea neînsemnate faţă de ceea ce înseamnă dragostea, îi schimbaseră deodată înfăţişarea şi i-o fixau astfel, fricoasă şi egoistă, în ochii Anei. Indolul se surpa.

In zadar Ana mergea spre casă fugind ,ca să ajungă ceea ce se risipea, cu o mână deasupra inimii, ca să nu piardă tot.

XIV.

CIOCNIRI ÎNTR'O SEARĂ CALMĂ.

Inserarea caldă şi fără întuneric nu aducea curând saţiul băii repetate în basinul albastru. In inima Capitalei, oaza aceasta dreptunghiulară de valuri false, populată cu goliciunea sprintenă a câtorva zeci de perechi, în majoritate nejignind estetica, animaţia continuă, ambianţa de lux, lumini. flori şi bani risipiţi, ameţeau destul pentru ca în titulatura împrumutată unei splendide staţiuni maritime să nu fie percepută caricatura de cât de prea puţini, tăcându-şi şi aceia cârtirile în faţa elogiului general.

Ana, cu amintirea plajelor veritabile ale Mamaei şi Movilei, unde trupul se despoaie de vestminte în mod natural, cast, neobservat, cu toată dorinţa ei de a nu părea retrogradă, întorcea instinctiv spatele spre basin şi spre masa de alături, unde şase costume de bae încă şiruind de apă şi divulgând

şase goliciuni de ambe-sexe, îi indispuneau ochii ca o necuviinţă.

Totuşi, nudismul, în principiu, îl admitea, ca o întoarcere la natură, prin perfecţiunea civilizaţiei.

Dar în loc de ideia de simplicitate şi de civilizaţie, o izbea tocmai aceea de excesiv şi absurd, de deghizament şi exhibiţie — mascaradă.

— Să mai venim aci, suspină ca o mulţumire Corina, întorcând spre Radu ochii albaştri înegriţi de pupila care îi acapara.

Dar neprimind destul de repede aprobarea bărbatului, Corina, încă o copilă ca înfăţişare, mică, negricioasă şi ageră în mişcări ca un pui de vulpe, rectifică:

— Pentru mine, nu înţeleg plaja în promiscuitatea aceasta. De privit însă e o distracţie şi e mai răcoare ca în alte părţi.

Din nou îşi întări vorba melodioasă cu gestul ei obişnuit, apăsarea uşoară a mânii prelungi, cu unghii prea ascuţite, pe braţul lui Radu. Poate nu era voit în faţa Anei, dar era semnificativ gestul, ca o luare în stăpânire, o afirmare a dreptului ei recent, superior aceluia de soră. Radu era al femeii iubite, fără împărţire. Privirea, senină când o îndrepta spre el, devenia agresivă întorcând-o spre Ana, în care vedea o rivală prin ceea ce Radu îi datora şi-i rămânea ataşat în orice caz.

— Cum o fi arătând cumnăţica asta? întrebase Dida, pe stradă.

Ana luptase cu presimţirile.

— Trebue să fie o fată drăguţă şi bună.

In gând forţase optimismul. Căminul nou şi sărac înjghebat nu s'ar fi veselit să primească şi singurătatea surorii mari care aducea ajutorul banului şi sfatului?

Gestul repetat al Corinei anihila visul. **Numai noi doi, numai noi doi,** preciza şi pupila întunecând tot mai mult albastrul viu. Ana îşi simţea dragostea cu care venise respinsă şi de Radu, — şi umilinţa, de care străina jubila instinctiv, o făcea să rostească tocmai vorbele care nu plăceau.

— Ţi-aduci aminte Radule, de apa Oltului, la unchiul, când venea mare? Valuri ca acelea nu se pot contraface. Innotai binişor, dar mereu tremuram când te ştiam acolo.

Sau:

— Când era mic, Radu era foarte gospodar. N'aş fi putut să introduc în camera lui ceea ce se chiamă neorânduială artistică. Cărţile trebuiau să şeadă margine la margine, mesele în unghiu drept cu pereţii, tablourile la aceeaşi înălţime. De o linie în zig-zag îl dureau ochii. Uneori se aventura să-mi facă ordine şi mie, în cămară, în dulapuri. Ţi-aduci aminte?

Radu mârâia o afirmare, fumând absent, iritat de amintirile uitate, foste într'o altă viaţă din care ceea ce era azi lipsea. Tânăra logodnică deasemeni se înăsprea la fiecare „ţi-aduci aminte", din care ea era exclusă. Radu nu trebuia să-şi aducă aminte. Amorul îşi lărgeşte loc sigur numai când i-a reuşit abolirea anilor de mai 'nainte. Înţelegea însă că pentru cei optsprezece ani ai săi, trăiţi în strâmtoare lângă o mamă pasivă, uitarea era mai uşoară decât pentru tinereţea educată, supraveghiată şi costisitoare a lui Radu şi tocmai aceasta o ţinea dârză. Anei, fratele mai mic îi datora prea mult. O micşorare a importanţei datoriei? sau, mai sigur îndepărtarea cu totul a surorii... Fără să fi premeditat, simţul ei de apărare căuta prilejul de a sfărâma legăturile, cântărind dacă în vorbele Anei nu s'ar găsi o răutate, o aluzie, o intenţie de jignire din care şi-ar fi putut face armă la timpul potrivit.

Dida, obiectivă în ciocnirea aceasta şi mai sigură în instincte, simţea pornirea agresivă a cumnatei în rezerva pe care blândeţea Anei era dispusă s'o ia drept timiditate.

„Poate cu timpul ne vom împrieteni" silea Ana iarăşi, optimismul.

— A! Cunoştinţi! exclamă Dida, bucuroasă să spargă încordarea.

Arătă, cu o ridicare a bărbiei, loja-umbrar din direcţia opusă unde se instalau cu mişcări domoale, parcă încetinite de o armonie interioară, Filip Tironi şi o tânără elegantă pe care Dida, abia după o privire atentă, o recunoscu.

— Ce superbă s'a făcut ţigăncuşa noastră. Pot să mă duc să-i dau bună-seară?

— Mai târziu, rosti uscat Ana.

Dar dorea ea însăşi ca Dida să aducă noutăţi. Apariţia aceasta în doi, în localul la modă, nu era în obiceiurile discretului Tironi pe care toată lumea din jur — strâmta coterie bucureşteană — îl cunoştea şi-l saluta, uimită deasemeni.

— Mademoiselle danse?

Se înclinase într'o perfectă atitudine de dansator respectuos, un tânăr frumuşel, cu obrajii pudraţi şi umeri rachitici.

— Vous le savez bien, răspunse tare Dida, căreia ocazia de a vorbi în franţuzeşte o făcea totdeauna să ridice glasul.

— Este Eduard, Ano, Domnul Eduard Costesco, prezentă ea rotund, fericită şi de numele aristocrat pe care-l putea arunca la masa burgheză.

Ana îşi îndreptă ochii spre terasa de beton unde o înghesuială de tineri şi tinere se frecau unii de alţii cu seriozitate şi în tăcere.

— Bine, du-te şi dansează, zise greu Ana, bă-

gând abia pe urmă de seamă că nu i se ceruse încuviinţarea, şi întorcându-se repede cu spatele spre terasă.

— Dansul modern nici nu-i făcut să fie privit. Nu mai are caracterul vechiu de distracţie. Un vals, o polcă, o gavotă, radiau bucuria pe feţe. Uitaţi-vă la încordarea pe care-o cere un tango unui dansator, chiar experimentat. Nu mai e distracţie, e aplicaţie.

Vorbise ruda care acompania pe Corina, mătuşa de rigoare, sau vara de-al treilea rang, văduvă de obicei şi servind bucuros de însoţitoare când i se dă schimbul ocaziei de a petrece puţin.

— E posibil că pentru ei, adăugă zâmbind, dansul modern nu-i tot atât de puţin distractiv ca pentru noi. Altfel nu s'ar explica aglomeraţia.

Ana privi pentru întâia oară mai bine pe ruda Corinei. Personagiile acestea de acompaniament, alese burleşti în piesa de teatru după tipic, în viaţă se prezintă de obicei într'o atmosferă decolorată, priind persoanei acompaniate care singură trebue să strălucească.

Doamna Plopeanu, ruda Corinei, pentru prima oară în rol, nu se adaptase, şi nu putu rezista până la sfârşit ispitei obicinuite de a sili atenţiile asupră-i. Tipul ei cam şters şi pe care-l ferea de farduri, o obliga la oarecare ofensivă, ca să nu ră-

mâie neprivită, cu felul acela de frumuseţe, făcut din o sumă de mici frumuseţi de detaliu pe care rar, şi numai o privire cunoscătoare, le descoperea de la început.

Vârsta era însă a rolului. Figura lunguiaţă, cu conturul păstrat, avea o subţiere de foiţă a pieliţei pe care n'o mai obţine epoca plajelor şi a sporturilor. Corpul, îmbrăcat după modă, dar păstrând cabrura vechiului „droit devant" trăda cifra — peste cincizeci de ani — dar doamna Plopeanu accepta trădarea voit, cum ar fi câştigat cupa de onoare a unui record: priviţi ce tânără pot fi la vârsta asta!

— Mi se pare cunoscut domnul cu care vorbeşte prietena dumitale.

Ana nici n'avu nevoe să întoarcă capul, înţelegând că nerăbdătoarea Dida se oprise în treacăt la masa Laviniei.

— Este Filip Tironi, numi ea scurt, servindu-şi încă o prăjitură fără să-i fie poftă, numai ca să poată ţine ochii în jos.

— Oratorul de la întrunirea feministă, săptămâna trecută. A făcut o propunere foarte interesantă.

— Sunteţi feministă? întrebară în acelaş timp, Radu, cu o nuanţă din obicei ironică, şi Ana. cu o surprindere bucuroasă de camarad.

— Ca să vă spun drept, ploua când am trecut pe la Liedertafel şi am văzut lumină şi anunciurile.

— Văd scena, o întrerupse Radu, tachinând. Nici o trăsură pe stradă, iar din Academiei până la un cinema, distanţa e prea mare.

Doamna Plopeanu mărturisi.

— Intr'adevăr, dacă un program frumos de cinematograf ar fi rulat pe-alături, n'aş fi aflat programul domnului Tironi. Şi mi-ar părea rău. Totuşi, feministă aş fi fost, eram, deoarece doresc libertatea femeilor şi drepturile...

— Celorlalte, nu? întrebă cu acelaş ton, Radu.

— Atunci şi eu sunt feministă, râse cu toţi dinţii ei frumoşi, Corina.

Drepturile celorlalte le admitea bucuros necesare, aşa cum n'ar fi discutat dacă femeia turcă are dreptate sau nu să-şi arunce şalvarii şi vălul de pe obraz. Se simţea tot atât de departe de preocupările feministe de alături de ea, ca şi de revendicările vestimentare ale fostelor sclave de harem, înglobându-le nu numai în aceeaşi indiferenţă, dar şi în aceeaşi mirare că asemenea subiecte se pot discuta fără intenţii de glumă.

Pentru ea, Radu şi dragostea lui erau singurele lucruri serioase, necesare, şi atât de acaparante că nu lăsau loc pentru altceva.

— Dar care era propunerea? întrebă deastădată serios, Radu.

Doamna Plopeanu se eschivă.

— Sora dumitale este, după cât mi s'a spus, mâna dreaptă a vicepreşedintei.

Ana se sgârci, micşorată sub amintirea serii întrunirii.

— N'am ştiut nici înainte, nici după, nimic mai mult decât ceea ce a vorbit domnul Tironi de la tribună.

— Ideia este şi simplă şi complexă, reluă doamna Plopeanu, bucuroasă că i se ceda expunerea. V'o dau s'o judecaţi pe amândouă feţele. Sunteţi de acord că e o binefacere pentru ţară să aibe numai locuitori sănătoşi şi puternici, cu mintea întreagă şi pe cât posibil cultivată? Desigur. Că va fi o uşurare să nu mai deplângem anual, la ocazii, mortalitatea precoce, strâmtoarea spitalelor şi lipsa de fonduri pentru cohortele de rachitici şi scrofuloşi? Nici vorbă. Că nu perfecţiunea, dar nici ameliorarea rasei omeneşti n'au obţinut-o mulţimea inventiilor medicale sărbătorite cu admiraţii şi decoraţii?

— Domnul Tironi posedă leacul minunat?

— Ai răbdare, Radule. Pe faţa asta, chestiunea este deci simplă, deoarece se răspunde fără ezitări. Dar vă întreb direct pe voi doi care vă căsătoriţi. Doriţi să aveţi copii?

— Sunt greu de crescut, răspunse Corina, tărăgănind silabele.

— Poate mai târziu, adăugă pe acelaş ton, Radu.

— Domnul Tironi n'o să vă ceară autorizare. Inarmat cu ideea faimoasă sub formă de lege, el vă trimite un doctor în ştiinţele eugenice, şi dacă dumneata, Radule, cu umerii ăştia de atlet premiat, şi Corina cu aerul ei de mică sălbătăciune viguroasă, nu vă desminţiţi înfăţişarea, veţi fi aleşi şi numiţi din oficiu, părinţi. Şapte, opt, nouă copii, atât timp cât noile examene medicale nu vă găseşte epuizaţi.

Corina se descordă, uşurată.

— E o idee irealizabilă. Care femee s'ar supune?

— E răufăcătoare şi ţării, lărgi bărbăteşte perspectiva, Radu. Avem nevoe de un surpus de populaţie pe vremuri de criză ca acestea?

— Surplus? Acelaş doctor competent va exclude de la procreare sute şi mii de femei şi bărbaţi. Cu ceea ce se alege, într'adevăr demn de a prelungi rasa, abia se va înjgheba o viitoare generaţie cu numărul redus la sfert, aşa calculează Tironi. Sfertul acesta preţios.....

— Sublima generaţie.

— Bine hrănită şi bine crescută.

— De cine?

— Mă întrerupi, Radule, cu bucuria că m'ai înfundat. Când îţi voi spune că datoria de a purta de grijă sublimei generaţii e rezervată Statului, ai

să râzi şi mai mult de naivitatea mea, dacă-i într'adevăr naivitate să speri că o ţară îşi poate găsi capul pe care şi l-a perdut în zeci de ani de preocupări meschine.

— Statul e sărac.

— E sărăcit, stors de prea multe şi grăbite mâni lungi.

Aprinderea doamnei Plopeanu, pe o chestiune care lor li se părea irealizabilă până la nefiinţă, nu excita totuş obişnuita tendinţa ironică a lui Radu. Era dimpotrivă o surprindere admirativă pe care Corina o prinse în treacăt şi bineînţeles se îngriji s'o atenueze.

— Tante Amélie, se alintă ea, feminismul este pentru mine ceva foarte departe, ca un fruct în vârful pomului, până la care ca să ajungi, îţi zdreleşti mâinile, îţi încrunţi obrazul, îţi sgârii genunchii, însfârşit, la urmă, arăţi mai puţin frumoasă. Cu preţul acesta, cine l-ar dori?

— Preţul acesta îl plătesc azi silit, sute de mii de femei. Atelierul, fabrica, biroul, catedra, redacţia, toate astea nu iau câte puţin, în fiecare oră de muncă, din frumuseţea femeii?

— Toate muncile, sunt cu o vorbă, tot feminism.

— Imi pare bine că ai ajuns singură, la concluzie. Căci nu feminismul a obligat femeia să-şi câştige traiul, libertatea de a fi mai urită, cum zici tu.

Ca şi la alte realităţi, titulatura s'a aşezat în urmă, după faptul împlinit.

Ana mai păstra în auz întreruperea alintată a Corinei.

Zise:

— E drept că o întrunire feministă nu s'ar putea confunda cu un concurs de frumuseţe. Totuşi, doamna Plopeanu a putut vedea în seara aceea destule femei cu înfăţişare plăcută. Ele trăiesc o viaţă plină, pe care n'o împiedică lupta pentru cauza feministă.

— Eu mă gândisem, Radule, la căciula ţurcănească a doamnei din tren, urcată la Iaşi, care perora pe culoar, se încăpăţână să glumească Corina.

Radu o privi cu ochi care n'o mai deosebeau, aruncaţi mult mai departe.

— Evident, sunt în mişcarea feministă multe descoperiri de făcut, zise el pătruns, multe surprinderi rezervate.

— Aceeaşi reflecţie am făcut şi eu, se bucură să-l aprobe doamna Plopeanu, — la prima şi unica mea întrunire. Cred de atunci că descoperirea cea mai interesantă a timpurilor care vin, va fi femeia, cu perspectiva şi posibilităţile ce le deschid noua ei preţuire.

Grea situaţie, aceea de îndrăgostită. Corina simţi, şi era o clipa prea târziu, că genul „fe-

meiuşcă alintată" pe care-l juca cu succes în intimitate, nu era idealul absolut al iubitului său, şi rolul trebuia atenuat sau părăsit, după împrejurări, schimbat cu poze care-i apăreau pedante, dar trebuia totuşi să le înveţe. La o altă ocazie, îşi va lua şi ea tonul preţios al tantei Amélie şi va rosti cu o competenţă subită:: „Cred că descoperirea cea mai interesantă a timpurilor care vin, va fi femeia..." Pentru ce trebue complicată numaidecât viaţa cea bună de toate zilele şi de toate nopţile? Ar fi voit nu numai s'o iubească, dar s'o admire. Radu aşa cum era mărginită în cercul îngust al dragostei, dar aci predestinată, glorioasă, şi când era stângace şi când expertă, şi când minţea şi când era sinceră, ştiind să-şi valorifice puterea ei tânără şi abdicând alteori cu atât mai multă mândrie.

Ana tresări.

— Alte cunoştinţi!

Rosti numele Nataliei Vraca şi nu mai adăugă lămuriri .O privea, instalându-se la o masă în fund, în plină lumină, împreună cu poetul ei ofilit, şi cu un domn din aceia bine raşi, bine îmbrăcaţi, atenţi şi decorativi care complectează cu bunăvoinţă o căsnicie prost reuşită. Natalia, puţin mai slabă la faţă, se încadra sfâşietor de rău în acest triunghiu cu nobilul ei profil roman, cu zâmbetul distanţat al femeii care a început să cunoască salu-

turile refuzate şi care nu îndrăzneşte încă să sfideze cinic.

— Doamnă Măgură!

Săgeată, aşa cum era plăcerea ei să ţâşnească dintre lume ca să surprindă, Dida, braţele ei pe umerii Anei şi glasul de contralto înviorară masa.

— S'a hotărît logodna, doamnă Măgură.

Totdeauna, fata asta avea o veste de dat, după care culegea exclamaţiile ca mici aplauze.

— Logodna? întrebă Ana nedumerită şi aruncând privirea nesigură spre tânărul Eduard care aştepta plictisit, negăsind încă momentul de a-şi face reverenţa de sfârşit de dans. S'a hotărît logodna? Felicit...

Se opri, cu conştiinţa subită că greşeşte, dumerită îndată şi de râsul Didei.

— Ha-ha-ha! Vorbeam de Lavinia. Ai auzit, Eduard? De logodna Laviniei, doamnă Măgură. Cu domnul Tironi, cine-ar fi crezut? E serios, ştii, serios până la norocul nebuniei din dragoste.

Tânărul dansator izbuti însfârşit să obţie clipa salutului liberator şi se retrase. Dida se aşeză, tăcută, parcă atinsă abia acum de confuzia Anei, reconstituind detaşarea opacă cu care ochii lui Eduard reflectaseră clipa urării greşit plasate.

„Serios până la nebunia dragostei" repetă în gând Ana, tresărind apoi fricos la întrebarea Didei.

— Ai putea să-mi spui, cum s'au cunoscut? A, mi-ai spus, adăugă ea nervoasă. De altfel, n'are importanţă. Rezultatul, atâta...

— Rezultatul, înţelegi căsătoria? întrebă blând doamna Plopeanu, cuprinsă de o curiozitate pentru nervii subiţi ai Didei.

— Desigur, răspunse fata, puţin încurcată.

— Nu fericirea?

— Şi fericirea.

— Bun, — văduva zâmbi — deci fericirea nu există decât cu şi înainte?

— O, ba da, şi fără, răspunde Dida cu elan, aproape cu recunoştinţă.

Dar doamna Plopeanu nu voi să insiste. Toate ideile sale despre o viaţă mai liberă, mai uşoară femeii, mai descurcată de prejudecăţi, erau pentru mai târziu. Deocamdată nepoată-sa Corina trebuia stabilită într'o situaţie clară. Pe urmă abia, gândul se va simţi liber. Toate reformele mari încep astfel, după ce din rândul primilor sacrificaţi, au fost daţi deoparte cei aproape de inimă.

XV.

SFÂRŞITURI, CU CARI SE ÎNCEPE.

Ana stătea la oglindă peste minutele obişnuite. Îi va da oare cheia tristeţii, a saţiului ei adânc, chipul care răzbise cu obrajii încă fragezi, cu reţeaua roză a sângelui tânăr, cu părul nebrăzdat de drumurile albe pe care pleacă tinereţea...

Pot lămuri ochii cu irisul limpede, cu globul alb, curat, cu arcada plină, şirul mohorît al gândurilor din dosul lor?

Nimic nu era vizibil, decât o desprindere, o alunecare peste lucruri a privirii, şi o uşoară aplecare a gâtului şi umerilor deasupra fărămiţării interioare. Iar trupul mai degrabă câştigase, subţiat la mijloc şi strâns de modă, sub cupa bustului păstrată fără moliciuni.

Dacă trupul şi chipul ar fi fost sau devenit disgraţioase, diforme, ar mai plânge pentru ele anii

pierduţi? Oricâtă groază avea de urâciune şi bătrâneţe, dorea atunci ajungerea, fie oricum, la un liman. O dureau ochii frumoşi, pielea albă şi netedă, buzele închise, şi tot ce lipsea braţelor rotunde care schiţau un gest îmbrăţişat pe nimic.

— Nervi. Puţină mişcare.

Dar, îmbrăcată, rămase fără pălărie, întrebând iarăşi oglinda. In loc să apuce drumul higienic spre o bancă sub pomii din Cişmigiu sau Şosea, nu va avea oare ca ieri, ca alaltăieri, tentaţia de a se cufunda în torentul mâlos al Căii Victoriei, sau în acel abia mai aerisit al bulevardelor, cu ochiadele luminilor de la cinematografe şi ale aşteptătorilor înşiraţi dealungul ca la un târg omenesc?

Ceea ce o atingea altădată cu scârbă fusese ieri şi alaltăieri o satisfacţie, uşurare că mai există şi posibilitatea asta pe lângă aceea, care o chinuia, a uitării din urmă. Cu ceea ce mai scăpase viu din tinereţea ei comprimată, dorise ora prelungită pe care i-o făgăduiau privirile rugătoare, tandre sau lubrice, ca doza salvatoare a unui medicament, fie şi ca o nebunie plăcută la care avea dreptul şi care avea să fie îndată uitată, fără consecinţe şi fără socoteli de dat cuiva. Apoi îşi dăduse seama că nu era deloc aptă pentru fericirea fără şi înainte sau după — de care se vorbise la Lido, — şi că o încercare în privinţa asta, şi încă cu atâtea bune-voinţi eşuate, îi fusese deajuns.

Păstrase pe masa de toaletă fotografia aruncată a mamei Laviniei. Avea un motiv reîntoarcerea măcar de-o după amiază a prietenei. Dar exaltarea Laviniei uitase ce-i era drag înainte, uitase tot. Gândul Anei întârzie o clipă asupra acestei mari fericiri de care se vorbea printre cunoscuţii lui Tironi ca de o legendă, — don Juan învins — cu o curiozitate înverşunată o clipă, apoi destinsă şi îndepărtată. N'o mai interesa, nimic n'o interesa. Doctorul Vladimir studiase amănunţit stările acestea de pulverizare a unei fiinţe. Să se hotărască într'o zi să deschidă unul din volumele lui groase şi explicative? Inutil, inutil...

Soneria o sgâlţâi... Servitoarea deschidea în hall unei voci care întreba cu ton de siguranţă.

— Doamna e acasă.

— Da, poftiţi.

Se irită o clipă în contra laşităţii de a nu fi îndrăznit niciodată să impue servitoarei minciuna curentă „Mă duc să văd dacă doamna-i acasă".

Se ridică de pe scaun, greu, ca o bătrână. O aştepta în hall bucuria volubilă a doamnei Plopeanu.

— Ce bine-mi pare că te-am găsit. Am întârziat făgăduiala, dar mai bine mai târziu, cum zice proverbul. Al ai uitat? se miră ea de figura îndepărtată a Anei. Am făgăduit să mă înscriu în cercul feminist. Dumneata, secretară şi luptătoare, ai promis să mă introduci.

Ana îşi îndoi umerii mai mult. O apăsa ca o acuzaţie să-i amintească cineva de zilele ei de încredere şi entuziasm, de orbitele luminoase prin care se trece atât de iute. In câteva puţine jumătăţi de oră din viaţa ei, strigase, ca filosoful grec „am găsit!" Fusese închipuire. Dar şi închipuire, numai să fi durat.

— Când poţi să mă prezinţi doamnei doctor Vladimir?

— Doamnei Vladimir?

— De ea ai fost, mi se pare, mai legată. Şi pentru ceea ce am de spus, o prefer înaintea altora. O intelectuală care vine zilnic în contact cu realităţile vieţii o să mă înţeleagă mai bine. Ce am de spus? Vreau să lupt şi eu, nu intru ca spectatoare. Vreau să impun un punct de vedere. Original? Doar prin aceea că în mişcarea noastră feministă, nimeni nu l-a propus în felul meu pe program. Ne e frică, chiar şi mie, dar trebue să îndrăznească cineva.

Energia aprinsă a doamnei Plopeanu, sub învelişul cochetei întârziate ce pare cu gândul numai la modă, nu ţipa, avea dimpotrivă ceva simpatic şi cuceritor.

— Ca s'o găsim, zise Ana, trebue să fim acolo până la şase. Indată după consultaţii, Marta îşi face vizitele de doctoriţă în oraş.

Işi puse pălăria înviorată. Aşa, se mustră ea ca pe o soră mai mică ale cărei gânduri nu-ţi rămân ascunse. Adineauri nu voiai să mergi? Dar te încântă întâmplarea, dimpotrivă. E cel mai nimerit prilej de a reintra în casa Martei. Doar asta voiai, atât voiai.

Afară, soarele de Septembrie strălucea calm şi mat ca după munca unui sezon plin. Arborii de pe bulevarde, încă neîncepuţi de rugină, aveau verdele prăfuit, şi vârfurilor de crengi le lipsea semeţia primăverii. Puţin lipsea din strălucirea lunii trecute, dar lipsea totuşi acel puţin care uneori hotărăşte

Cele două prietene grăbeau pasul, învoioşat la fiecare de alt motiv

— Ce bine-i să vrei, sălta gândul Anei, fericit că nu-t mai este împins îndărăt ca până acum.

Alături, Amalia Plopeanu vorbea, luând seama, cu obişnuinţa femeii frumoase, — sau foste — şi la privirile trecătorilor, — perora, parcă pregătindu-se pentru rolul public ce-şi destinase.

Ana o asculta rău şi o privea admirativ, Doamna Plopeanu trecea deasemeni prin orbita luminoasă, după desigur alâtea alte treceri urmate de pieriri în umbră. La maturitatea ei inteligentă, revenirile entuziasmului nu mai puteau fi naivitate. Aşa dar, sub înfăţişarea de gol şi neant în care-i apăreau de câtva timp Anei toate lucrurile nemateriale, nepipăibile,

care bucură şi înalţă numai spiritul, există totuşi stratul solid de adevăr.

„Dacă există, trebue să biruie încă odată şi în mine".

Marta Vladimir le primi, încă în halatul alb de medic, cu o bunăvoinţă nesgomotoasă.

„Deranjat? Nu. Ultimă clientă o condusese puţin mai înainte. Obosită? Niciodată. Ana ştie!

Impreunară amândouă un zâmbet. Ana îi mulţumi în gând pentru îmbrăţişarea cu care o primise, fără rancună şi fără întrebări ipocrite asupra timpului de lipsă.

Ca întoarsă dintr'o călătorie, Ana regăsea casa prietenei, cu odăile luminoase şi reci, cu aspectul solid, fixat odată pentru totdeauna, pe care-l dă aranjamentul mobilei grele, simple, fără capriciul bibelourilor şi încărcăturilor pe mese şi pereţi.

Cu stăpâna unei asemenea case, preliminările conversaţiei se sting iute. Doamna Plopeanu intrase în miezul subiectului, pe când Ana privea adâncit ascultarea atentă a Martei, regăsind admiraţia copilei de paisprezece ani pentru domnişoara de şaisprezece.

— Toate chestiunile puse pe programul mişcării feministe sunt de prim interes, convin, zicea doamna Plopeanu. Dar sunt şi altele, şi nu văd motiv ca lupta să nu pornească odată.

— Pe tema propunerii d-voastră, scumpă doamnă Plopeanu, ni s'au adus acuzaţii. Se spune, pe ton ironic, — alarmat şi convins în fond: „In toată sbaterea pentru drepturi, mai ales un scop urmăreşte femeia, libertatea sexuală. Când noi înşine vom înscrie punctul pe program, ce va fi?

— Vor tăcea ironiile. Un scop, când e mărturisit, capătă măreţia sincerităţii.

— Au s'o numească cinism. Văd sburând pietre şi din lagărul femeilor.

— A fost un timp când lumea se împărţea categoric în stăpânitori care trăiau după bunul lor plac şi vasali deprinşi să trăiască după bunul plac al stăpânitorilor. Totuşi, democraţia şi egalitatea au învins pentru că erau dreptul de la natură al omului.

— Ce veţi răspunde la obiecţiunea deprinderii de care vorbiţi, formulată cam astfel: Ce câştigăm schimbând un fel de viaţă, poate silit, dar curat, pentru lipsa de frâu a felului de trai masculin?

— Intâi, minciuna care stă la baza vieţii femeii, a marei majorităţi, căci viaţa tot nu se poate înfrânge, va dispare. Şi e un mare câştig, de o parte şi de alta, întronarea unui adevăr. Viaţa se va murdări? Dimpotrivă. Am credinţa că bărbatul, putând veni de la început în contact cu femeia, iar nu cu obiectul de trotuar, acesta va dispare, — va recâştiga curăţenia morală şi frâul în viaţă pe care le-a pierdut.

Toată greutatea este începutul, antrenamentul spre decenţă şi rezervă, în locul antrenamentului de azi, hotărît impus adolescentului, spre libertinaj. In zadar se cere femeii libere de azi castitatea de pe vremurile când trăia închisă. Libertinajul spre care ea tinde n'o să dispară de cât paralel cu al bărbatului. Să nu ocolim, ipocrit, nici chestiunea femeii obiect. Există de câţiva ani o generală şi generoasă aplecare spre dibuirea vieţii ei. Ziariştii au făcut anchete desvăluitoare, romancieri au scris cu milă şi cu înfloriturі, politiciani revoltaţi au făcut cu tapaj legi noi. Dar ipocrizia aceloraşi miloşi şi revoltaţi fac ca lucrurile să meargă înainte. Femeia râvnind la puteri în Stat să poată răbda situaţia josnică ce s'a creiat unor semene ale ei? Trebue să îndrăsnească cineva.

Marta rămase puţin, cu ochii micşoraţi cu care se privesc depărtările.

— Pentru a schimba lucrurile, ar trebui o cârmire atât de puternică în moravuri...

— S'o facem. Am siguranţa că aceste schimbări sunt cel puţin tot atât de urgente ca obţinerea dreptului de vot. Şi de realizabile.

— Eşti proaspătă în luptă, doamnă Plopeanu. Vom aduce propunerea unor conferinţi în acest sens şi-ţi promit sprijinul meu. Ana ce părere ai?

Se întoarse spre ea şi tonul i se muie.

— Ce faci? Ce demodată eşti iar cu aerul ăsta de tristeţe!

— E o modă a femeii vesele? se sili să zâmbească Ana.

— Vesele, da, şi nu numai la suprafaţă. Secretul meu e al tuturor. Munca întreţine buna dispoziţie,

— Sau nu dă timp tristeţei.

— Fie şi atât. Dar tu îţi cultivi tristeţea. Ştii că e vacant locul de directoare la Cămin?

Văzând detaşarea Anei, nu mai insistă. Uşa deafară se deschise, modest, aşa cum o deschidea Luca Vladimir când auzea înăuntru glasul de metal al Martei.

— Soţul meu, doamnă Plopeanu...

— Inclină în lucrările sale spre o lărgire a vieţii de femeie. Ştiu.

— Ai citit? întrebă Ana, şi se făcu mai mică pe scaunul ei, urmărind mişcările lui Luca, dincolo în vestiar, unde-şi scotea pălăria şi pardesiul, îşi pipăia automat cărarea şi cravata. Aştepta bătăile inimii, iuţite. Dar nu simţi stabilindu-se ca altă dată, comunicaţia misterioasă. Când intră, Luca era un străin.

— Ce crezi, Luca, îl apostrofă Marta, vioi, să cerem şi dreptul la dragoste?

Neştind dacă era întrebat serios, Vladimir îi răspunse pe un ton glumeţ.

— Cereţi cât mai mult, pentru ca jumătatea ce-o veţi căpăta să fie cât mai mare.

— Doamna Plopeanu e o debutantă, deci vrea tot.

— Mă sprijin şi pe tratatele dv. domnule profesor.

Măgulirea, unită cu greşala titlului pe care Luca nu-l avea, deviară seriozitatea răspunsului.

— E drept că cele unsprezece volume groase puse unul peste altul formează un sprijin bun pentru femeia de azi. Mai târziu, când ea se va ţine pe propriile-i picioare, şi tratatele acestea se vor scrie mai subţiri.

— E fatal, zise doamna Plopeanu. Fenomenele patologice, pentru care v'au trebuit atâtea pagini, se vor împuţina într'o viaţă mai normală. Vedeţi? medicina e cu noi, triumfă ea.

Ana întinse braţele spre uşă. Intra Ita, mai crescută, mai grăsuţă. O guvernantă cu pelerină, fason german, o urma. Dar fetiţa nu veni spre îmbrăţişarea Anei decât cu o singură mână întinsă şi o reverenţă trasă îndărăt ceremonios care eschiva sărutul. Oricât ştia Ana că uită uşor copiii, răceala Itei îi trădă un complot. Il ghici în ochiul mulţumit cu care-i aprobau ţinuta rezervată, vorbele măsurate, mama ei, guvernanta şi chiar Luca. Fetiţa care plânsese sentimental pentru ea într'o după amiază, se alătura în rândul străinilor.

— Insfârşit am găsit o bonă care mă înţelege; zise Ana după ce minutele permise fetiţei pentru salon se scurseseră. Ascultarea, exactitatea, disciplina, chiar le exagerează. Pentru început, e cu atât mai bine.

Un complot. Înţelegea acum îmbrăţişarea fără rancună cu care o primise la uşă, Marta. Voinţa, metoda, judecata ei rece, o vreme în derută, stăpâneau din nou în casă. Luca, prea ocupat, Ita, prea slabă ca să reacţioneze, se încadrau ca doi buni soldaţi în limita tolerată.

Nu mai era loc pentru frumoasele pierderi de vreme ale verii trecute. Nu mai puteau sta în sus nici cioburile vechiului idol pe care Ana, de două luni, le aduna, le lipea, le găsea amăgirea pe care să se ţie câte puţin.

Totuşi, aureola savantului era intactă. Dar omul, înverşunat numai pe studiu şi alinieri de fraze, decepţiona, ca un infirm. Pentru ceea ce îi lipsea, unele sclipiri de melancolie îl umanizaseră în vara trecută. Fusese rolul cu succes al Martei să le şteargă.

Pe stradă, doamna Plopeanu îi luă braţul, plină de bună-dispoziţie.

— Am să-ţi fac într'o zi o vizită lungă, numai pentru dumneata, doamnă Măgură. Cu Corina,

așa-i? O să ne vedem și la nuntă, bineînțeles, dar până atunci mai sunt cinci săptămâni. Îmi place fratele dumitale foarte mult.

— E un băiat prea închis, zise Ana, care abia își ascunsese tresărirea, auzind data nunții fixată.

— E tăcut Radu, nu închis. Eu ador bărbații tăcuți. Numai să ne 'nțelegem. Sunt tăcuți care tac fără să se gândească — stupizii. Și tăcuți care gândesc și nu te plictisești cu ei. Ești ocupată să le captezi gândul pe care și-l apără de noi. Nu-i așa că-i amuzant? Cu cât sunt mai cerebrali, cu doza de reflecție mai puternică, cu atât gândul lor trece mai ușor granițele. Un bărbat vorbăreț te împiedică mai mult să-l cunoști decât tăcerea pe celălalt... Sunt veselă, izbucni ea fără tranziție, cred că o să am succes ca orator. Îmi descoper talent de improvizare. Toate replicile mele nu erau preparate, crede-mă. Am fost bine?

— Dar, la ce servă? îi scăpă Anei gândul, întârziat.

Amalia Plopeanu deschise ochii mari.

— Feminismul? Servă, servă să ne desăvârșim.

— Pentru cine? repetă cealaltă, târînd silabele.

Înapoia ochilor opaci, se lărgeau spațiile unor deșerturi. Tovarășa nu cunoștea mai nimic din viața Anei, dar, instinctiv, înțelese. Mai tânără cu zece ani, ar fi rostit aprig.

„Pentru noi. Ajunge.

Dar maturitatea ei vedea mai larg, mai cuprinzător. Rosti blajin, căutând cuvintele, apăsându-le uşor, ca mici pansamente pe sufletul rănit.

— Pentru noi. Pentru ei. Pentru o lume mai bună.

XVI.

VICTORII

Sosise ziua cea mare. In faţa parlamentului de curând ales, avea să se desvolte din nou, cu seriozitatea acelui areopag rămas celebru —, dacă şi jumătatea de ţară — femei, avea dreptul să se amestece în trebile publice cari erau şi ale lor. Guvernul abia plecat, amânase de două ori admiterea femeii la vot, dar cu promisiuni graţioase, în care se ghicea deruta. Partidul său, hărţuit în lupte electorale, destul de încomodat de colegiul unic al votului masculin, şi de altă parte temându-se că forţa acestei jumătăţi de ţară s'ar putea ralia la acel alt partid care le-o va recunoaşte, căutase, refuzând, să se facă măcar simpatic. In ziua aceea, de pe băncile opoziţiei, se ridicau spre tribuna tixită a doamnelor, priviri ipocrite: „Bazaţi-vă pe noi, V-am

spus când eram la putere. O mică amânare. Dar noi v'am pregătit terenul.

Partidul guvernului de moment, nu înţelegea lucrurile astfel. Lui, trebuia să i se datoreze votarea proectului şi foloasele numai el să le tragă.

In lupta care se desemna de pe acum, deşi nici nu se începuse şedinţa discuţiei proectului, femeile, pe tăcute, se organizau. In dimineaţa acelei zile, comitetele celor trei diferite grupări feministe făcuseră fuziunea atât de necesară. Forţele lor unite înjghebau singure aproape un partid, cu elemente de prima mână strălucind numeroase, depinzând în viitor numai de cele de-a doua şi de-a treia mână ca ele să fie chemate la înfăptuiri.

Prezentându-se astfel, sub prestigiul proaspetei fuziuni, proectul de lege pentru acordarea drepturilor politice femeilor, depus din iniţiativa parlamentului, avea cu totul diferite şanse.

Nici situaţia nu mai era aceeaşi din anii trecuţi. Ţara, covârşită de mizerie şi de politiciani rataţi, simţea nevoia unui suflu curat de regenerare. Nu mai era vremea proectelor şi înfăptuirilor măreţe, hazardate şi remuneratorii, ci exclusiv a unei strânse şi chibzuite gospodării. Rând pe rând, guvernanţii, în anii din urmă, depuseseră mandatul. Ţara primea schimbarea cu uşurare, dar domnii noi n'o bucurau. Erau acei de câţiva ani înainte, şi aidoma

celor cari plecaseră. Se simţea nevoia flămândă de **altceva**.

Flămânzenia aceasta, netăgăduit, influenţa incinta. Chiar vechii deputaţi, cu principii altădată vehement opuse proectului, se lăsau târâţi. Iar peste nesiguranţa şi neprevederea unora, peste vorbăria şi fanfaronada altora, plutea solemnitatea actului, aerul de zile mari al Camerei.

Sus, în tribuna doamnelor, atmosfera era altfel interesantă. Mică în vestmântul ei simplu, mereu negru, doamna Zanta obţinea privirile sălii întregi. Chipul său, căruia vârsta îi accentua noblețea, ochii săi atenţi şi parcă măriţi ca să vadă tot, răspundeau calm şi sigur, căci nu puteau fi modeşti:

„Aveţi încredere. Ştiu ce vreau — şi pot.

Cele două şefe de grupări care-şi cedaseră locul în favoarea doamnei Zanta, nu se simţeau scăzute de a lupta, ascultând. Nu mai erau patimi, rivalităţi şi mândrii, cel puţin pentru clipa splendidă şi unică a idealului pe punct de a fi atins.

— Pentru ce atâtea rochii negre? găsea cusur privirea vioaie a doamnei Plopeanu, prezentă în tribună, îndărătul primului rând de personalităţi feminine. Pentru ziua asta de sărbătoare aş fi voit să fâlfâie voalurile de culori vii.

Lângă ea, Ana şi Natalia, venite împreună. şi amândouă în negru, schimbară un zâmbet.

— Răbdare. Nu putem şti rezultatul votului.

— Nici o îndoială, replică doamna Plopeanu. Se simte în aer rezultatul. Ce zic? e vizibil. Respingerea proectului? Ar fi mai mult decât o decepţie, ar fi un non-sens.

Ea însăşi arbora o rochie şi pălărie verde, în nuanţa închisă a modei, şi obrazul, rămas frumos peste ani, răsărea din acest câmp artificial ca o floare de seră.

O doamnă din faţă care-i auzise observaţia, întoarse spre ea săgeţile a doi ochi prelungi de cadână:

— Nu e numai o zi de sărbătoare astăzi, doamnă. E una de sacrificiu. Jertfim viaţa mult mai uşoară care a fost viaţa femeii de până azi. Ne luăm o mare răspundere.

— Facem jertfa cu bucurie, zise Amalia Plopeanu, surprinsă.

— Noi avem bucuria cuceririlor, care ameţeşte. Femeilor viitoare nu le rămâne decât să primească, supuse, situaţia.

— Acele vor fi mai fericite.

— Credeţi? E destinul lumii ca să caute tot mai multă fericire şi să afle tot mai puţină.

— Cine era doamna? se plecă Amalia Plopeanu

spre prietenele ei, când necunoscuta se întoarse.

Ana şopti numele lung al unei romanciere. Celebritatea şi articolele ei răspândite prin reviste, aduseseră mari servicii cauzei femeii.

— Dacă ne-am încurca singure drumul cu spini psihologici, n'am ajunge niciodată la capăt, zise ca pentru sine doamna Plopeanu, cu puţin necaz pe tonul de observaţie rece al scriitoarei.

După o pauză scurtă, Camera relua şedinţa. Clopoţelul suna poruncitor. Deputaţii îşi găsiră locurile mai iute ca de obicei. La tribună se urca un tânăr deputat, cunoscut de la începutul sesiunii prin logica vehementă a cuvântărilor sale. Ales raportorul legii pentru acordarea de drepturi politice femeilor, punea tot talentul şi autoritatea sa, tinere şi încă fără duşmani, ca să coloreze monotonia textelor. Un ambiţios? Ambiţii binecuvântate, când servă de piedestal cauzei.

— Bun! N'am sosit prea târziu.

Marta Vladimir amânase câteva vizite ca să asiste măcar de la jumătatea desbaterilor. Amalia Plopeanu, care o aştepta, îi păstrase un scaun în înţesarea galeriei.

— Imi pare bine că sunteţi şi voi, zise doctoriţa către Ana şi Natalia pe care nu le văzuse de mult timp. Eram sigură că tot vă interesaţi de mişcare, cu toată lâncezeala aparentă.

— Nu se putea să nu viu, zise Ana.

Zâmbi apoi:

— Am făcut un contract.

— Şi eu am făcut un contract, adăugă Natalia iute.

Câteşi-trele se priviră nedumerite, apoi Marta se hotărî să nu întrebe. Nici nu avu când. Amalia Plopeanu le făcu un semn, chemându-le atenţia.

— Tironi, la tribună!

De la etaj, doamnele ar fi aplaudat zgomotos pe oratorul favorit al întrunirilor lor lunare, dar locul reduse aplauzele la câteva exclamaţii. Pentru incintă, compusă în majoritate din deputaţi care nu trecuseră peste trei scurte legislaturi, Tironi era aproape un necunoscut. Succesele oratoriei politice se uită, doar colecţia Monitorului Oficial păstrează, mumificată în fraze, o glorie veche de zece ani.

Ana întinse gâtul ca să vadă mai bine. Nu-i mai păsa ca altădată de privirea tăioasă a Martei. Toate erau atât de departe în jurul ei.

Dar bărbatul era încă frumos. Purta cu aceeaşi siguranţă virilă părul mai alb, gestul mai potolit, eleganţa mai sobră. Ana îi urmări privirea şi găsi reflexul ei cald, privirea Laviniei Tironi care asculta discursul cu religiozitate.

Doi ani...

Ca şi cum ar fi înţeles întrebarea gândului ei, Natalia, de alături, îl formulă:

— După doi ani de căsnicie, reputat de schimbătorul Tironi mai poate fi îndrăgostit? Ce crezi, doamnă Vladimir, medic şi de suflete?

— Am eu pretenţia de medic de suflete? Într'adevăr o am. Cazul nici nu mi se pare greu. Tironi este pasionatul susceptibil să se dea întreg. Faptul că a intrat din nou în politică, trădează că nici de astădată iubirea nu l-a cuprins până la absolut, că nu-i ajunge.

— Trebue să fie foarte mândră, căci ea l-a legat pe Tironi de mişcare.

— Uită-te puţin la ea. Mândria Laviniei este să-i capete necontenit privirea lui. Atât.

— O îndrăgostită nu mai e bună deci pentru o viaţă largă?

— Faza acută e rar durabilă, glumi doctora. Din fericire.

— Nefericire, zise Ana, de departe.

— Nu, nu, din fericire, aprobă Natalia.

Amalia Plopeanu se întoarse, contrariată de convorbirea şoptită.

— Mă aşteptam ca domnul Tironi să nu se mărginească la elogiul proectului. Ascultaţi!

Vocea caldă, surprinzând alternativ cu inflexiunile-i feminine şi cu tăişuri de sabie, se ridica vi-

brând în aulă. Ana își aminti încăpățânarea insinuantă cu care Tironi știa să voiască ceva. Inadins trecuse numai cu o introducere peste textele proectului depus. Mai trebuia oare demonstrată, certificată, legitimată, încadrarea femeii în rândurile cetățenești? Când pretutindeni munca și inteligența ei erau cerute și folosite, Parlamentul să le nesocotească? Discuția era inutilă, — prelungită, ar fi născut îndoială. Se grăbi să treacă la adevărată problemă a cărei soluționare avea s'o grăbească participarea femeii la conducerea țării.

Problema rasei. Evidența striga că nici o altă chestiune, din câte se desbătuseră vreodată, n'avea importanța acesteia. Cu două săptămâni înainte, Tironi mai făcuse Camerei o comunicare în acest sens. Așezase pe tapet, cum se zice, chestiunea eugenică, și starea de lucruri actuală care duce poporul la degenerare. Înfipsese jaloanele pentru o nouă umanitate: căsătoria controlată medical, avortul obligator, sterilizarea preventivă — nu erau deajuns. Se impunea și ridicarea situației de mamă la rolul social de înaltă funcțiune de Stat.

De data aceasta, Tironi relua subiectul, amplificându-l. Convingerea lui, unită cu talentul oratoric, ținea ascultarea încintei sub genunchi. Capetele mature sau tinere se plecau, covârșite. Într'adevăr, era de necrezut că de sute de ani se legi-

fera asupra oricărei chestiuni, în timp ce problema principală a omenirii rămânea neabordată. Lumea degenera, adevărul nu mai putea fi ocolit. Se risipeau milioanele bogăţiei ţărilor, spre folosul unei populaţii stoarse de vlagă.

Animalele erau supuse acestei legi neapărate a selecţionării, iar oamenii continuau să se reproducă la întâmplare, să crească şi să umple lumea cu valori omeneşti nule.

O anecdotă, deşi cunoscută, o repetă, ca un pinten plăcut dat sălii, — anecdota străinului vizitând un orăşel care era urât, sărac şi prost întreţinut.

— Ce este în casa aceasta unde intră atâta lume? întrebă el, bucuros că-i cad ochii pe o clădire mare şi frumoasă.

— Este spitalul.

— Dar castelul care se vede pe deal, cu parc împrejur?

— Este ospiciul de nebuni.

— Şi cazarma nouă de colo?

— Închisoarea.

Cetăţeanul care dădea lămuririle era mândru de acestei singure trei mari clădiri ale oraşului său. Răspunsul străinului îi căzu, ca un duş rece:

— Bieţii oameni sănătoşi şi de treabă pe care-i mai aveţi!

Legenda nu spune, continua oratorul, dacă revolta străinului a schimbat lucrurile în acel oraş. Schimbarea trebue totuşi începută. Pretutindeni, de sus, cu autoritatea legii înscrise. Să fim pregătiţi Şi să ne grăbim.

Aplauzele prelungi ale sălii întăriră apelul. S'ar fi zis că graba, însfârşit înţeleasă, avea să purceadă la realizări. Dar abia trecuseră câte-va clipe, şi de putaţii, privindu-se unul pe altul, ridicau capul. îl scuturau, golindu-l parcă de gândurile prea grele.

Reformele propuse de Tironi erau frumoase, dar erau utopii, în orice caz erau reforme pentru mai târziu. Pentru sesiunea aceasta era un aflux de proecte de legi. Trebuiau votate în zor legea impozitelor noi, a treia lege pentru restrângerea libertăţii presei, noi modificări de adus legilor votate în graba sesiunii trecute... Urmau pentru şedinţele viitoare interpelarea lui X asupra fraudelor de la cutare instituţiune, răspunsul lui Y asupra dispariţiei unui fond de la cutare minister, apoi chestia personală dintre A şi B pentru insultele ce şi-au adresat în şedinţa trecută...,. toate, chestiuni care nu puteau fi tăiate în bloc, nici măcar amânate. Tironi, cu insistenţa sa, nu-şi dădea seamă că devine inoportun? Că femeile, ajunse în Parlament, vor stărui asupra reformei, era sigur. S'o facă ele. Până atunci, mai era timp.

La tribună, se urcară, unul câte unul, şefii partidelor atestând, gravi şi albi la obraz, ceea ce atâţia ani tăgăduiseră: necesitatea acordării de drepturi politice femeilor. La urmă, golirea urnei nu mai fu o surpriză pentru nimeni. Proectul de lege întrunea bilele albe cu unanimitate.

Se aşteptau deputaţii, la ieşire, la o manifestaţie măgulitoare? Se bucurau sau se temeau anticipat de invitaţii la banchete în care bunăvoinţa lor, substituită refuzului prelungit, avea să fie sărbătorită cu şampania din belşug a toasturilor recunoscătoare?

Retrăgându-se de la şedinţă, femeile uitau acest ritual consacrat al politicei de vreme-pierdută. Pătruns de dreptul tău, nici nu poţi avea recunoştinţă că ţi-a fost acordat, mai ales după atâta amânare.

Se împrăştiau în reculegere, sub voioşia vorbăreaţă a aparenţei. Printre automobilele în şir nesfârşit la intrarea Camerei, câte-va erau ale lor. Celelalte coborau la tramvaie sau porniseră pe jos. Marta Vladimir pofti pe tovarăşe în Cadillac-ul sclipitor care-i înlocuise micul Buick de începătoare. Numai Amalia Plopeanu se urcă, arborând rochia verde lângă locul conducătoarei de la volan. Ana şi Natalia, pe lângă dorinţa de a fi singure, simţeau nevoia unei destinderi fizice.

Marta le râvni libertatea şi mersul lin cu care

siluetele lor subţiri şi graţioase coborau spre oraş. Uneori avea şi ea pofta unei plimbări razna pe străzi fără adrese de clienţi în agendă. Dar era legată de trupul maşinii pe care-o conducea singură, şi era ţintuit timpul de munca-despot cu bună-voe aleasă. Gândul nu-i pornea vagabond decât puţine şi rare clipe. Vioaie, apăsă klacsonul ca o alarmă tot atât pentru stradă, cât şi pentru gândul deviat. Drumul era tras, şi încă mai drept de-acum. Inainte!

Natalia şi Ana merseseră un timp în tăcere. Seara, care cobora leneş, avea în sfârşitul de primăvară, un ton cald şi încurajator de frumoase promisiuni, care le umplea sufletul şi gândul.

— Tironi a fost mai înainte împotriva feminismului, zise Ana cu glas puţin tremurat, ca totdeauna când îi pronunţa numele.

Natalia se opri în loc, ca întoarsă de la gândurile-i proprii. Zise:

— In aparenţă, Tironi e un convertit. In realitate, nu s'a schimbat. Imi lămuream asta pe când vorbea. El voeşte numai, ca, la aceiaşi ţintă—reorganizarea familiei — să ajungă pe alte drumuri. Cu o femee aservită căminului şi bărbatului, s'au văzut rezultatele. Inchipuieşte-ţi însă femeia, nu una, ci milioanele de femei, conştiente de menirea lor, independente de placul bărbatului, sprijinite în materni-

tatea lor luminată şi sărbătorită. E reînvierea splendidă a matriarcatului pentru care feminismul, adică dreptul de vot şi celelalte, nu sunt decât piedestalul necesar.

— Să găsim alt cuvânt, sau o perifrază, zise Ana. Martriarcat e un fel de sperietoare pentru domni.

Adăugă, mai încet.

— Tironi are un deosebit dar de a convinge.

— Mi se pare că era demult în mine o asemenea perspectivă a vieţii, zise Natalia. Dar e drept, Tironi a luminat-o... Sunt aproape, aproape fericită, Ano, adăugă ea, mirând pe tovarăşă cu exaltarea privirii ochilor. Am aruncat un lanţ azi, cel din urmă.

Zâmbi, pentru prima oară în ziua aceea:

— Nu-ţi spuneam că am făcut contract? Ca şi tine. Eu l-am şi ghicit pe al tău. E vorba de postul, din nou vacant, de directoare la Cămin, nu?

Pe Ana o durea animaţia de febră a obrazului Nataliei. Răspunse potolit:

— E un post greu şi nu mă hotăram. Imi trebuia un impuls. Marta, care m'a aşteptat, ştie că atunci când mă înjug la o treabă, duc brazda până la capăt.

Tăcu, aşteptând să vie mărturisirea prietenei.

Aceasta ocoli.

— Când te instalezi la Cămin?

— Săptămâna viitoare, cred.

— Spun numai atât şi ai să înţelegi. Un loc să-l reţii pentru mine.

Ana zâmbi trist, clătinând capul.

— Acum doi ani, tot într'o seară ca asta, ţi-am mai spus: **te aştept.** N'ai venit.

Natalia se împurpură până pe frunte.

— Nu, nu mi-am călcat cuvântul. Ar fi trebuit să explic şi nu era uşor. Ţi-aduci aminte încrederea mea. Toni se întoarce vindecat peste două luni. Nu mai are nevoe de jertfa mea. Acum vezi? Şi după două luni, şi după doi ani, Toni are mereu nevoe de ajutorul meu. O duce bolnav, numai cu îngrijiri care costă, cu odihna care-l ţine inactiv şi inutil. **Inutil,** înţelegi? Speranţa de la început n'o mai mai am. Câtva timp am dus-o încercând s'o am. Nu mai încerc, şi-mi dau însfârşit seama. Imi pierd anii, îmi pierd posibilităţile, mă pierd pe mine ca să ţin în viaţă un om inutil. Ştiu, nobila jertfă a vieţii, pentru altul! Nu mai pot. Am impresia că fac rău îngrijindu-l, nu bine. Uite, îndrăznesc să fiu sinceră, nu mai vreau!

Striga, cu o răzvrătire aproape de ură.

— Şi iubirea ta, zise Ana încet, cu milă.

— Am iubit. Am iubit fiindcă am admirat, am stimat, m'am simţit întrecută de talent, de forţă bărbătească. Asta face căsătoria noastră, a unei inte-

lectuale de azi, cel puţin. Altfel, la ce ne-am încurca drumul în care răzbim şi singure, cu un bărbat pentru totdeauna? Nu mai avem nici nevoie de o fantoşă cu numele căreia, împrumutat la oficiul stării civile, scăpai altădată de călugărit, de ponosul de fată bătrână sau de clevetirile lumii. Slavă Domnului, putem trăi singure.

„Adineauri, la Cameră, zise ea după o pauză, am avut motivul unei discuţii cu doamna Vladimir, dar nu era locul. Spunea doctora: pe Tironi nu-l ocupă destul amorul şi aducea dovada că se cheltueşte în afară. Eu cred că tocmai intensitatea acestui amor şi dorinţa de a-l păstra, îl face să se cheltuiască în afară. Tironi a înţeles că femeii de azi, ca să fie îndrăgostită, nu-i ajunge bărbatul care o satisfăcea altădată, băiat bun, bine crescut, bine făcut şi cu o situaţie stabilă. Ea are nevoe de mai mult ca să iubească şi să rămâie credincioasă. Viaţa o îmbie prea des cu atâtea chemări. Cea mai sigură distragere este prilejul mereu reînoit, pe care numai bărbatul superior i-l oferă, — de a-l admira — silinţa lui de a ţine inteligenţa şi sufletul ei, complexe, sub aceeaşi vibrare fericită ca şi corpul.

— Da, zise convinsă Ana, gândindu-se la iubirile ei înjumătăţite, Tironi, „domnul fără treabă" de atunci, de care o depărtase exclusiva lui

insistență amoroasă, — Luca Vladimir, savantul din care studiul neîntrerupt făcuse o mașină cerebrală călcând peste simțuri și inimă.

— Oricum, reacționă ea, persistând să contrazică revoltele Nataliei ca să le înțeleagă mai bine, — nu poți disprețui un om pentru că, temporar, e bolnav și neproductiv. Talentul soțului tău există, n'a încetat odată cu sănătatea. Chiar și așa, încurajat, ajutat, el ar putea realiza. In orice caz. n'a pierdut dreptul de a fi iubit.

— Nu ți-am spus tot, zise grăbit Natalia.

Se înălță la urechea prietenei mai mari care auzi suflând:

— El știe.

Odată spus greul, Natalia repetă tare.

— Da, știe. Am siguranța că știe.

— Și... iartă? înțelese Ana.

— Ooo! mărinimia nu-și are rostul. Tolerează, tace, se resemnează. N'aș fi crezut să ajungă el, Toni, până aci.

— A înțeles că nu puteai altfel.

— Eu, nu, — dar el! Toată jertfa mea parcă nu mai are preț. Sau dimpotrivă, îmi pare enormă. Pentru cine?

— Ai fi voit să plece? Să se răzbune? Ori să să se împuște?

— Nu ştiu. Aşi fi voit să-l admir. Am nevoe, toate avem nevoe să admirăm.

— Bărbaţii ar putea cere acelaş lucru de la noi.

— Il şi cer. Se tot scrie că amorul e mort, că secolul nostru lucid şi practic nu se mai poate exalta. Replica o dă viaţa, zilnic. Pentru bărbatul cultivat de azi, rafinat intelectualiceşte şi copleşit în acelaş timp de viaţa grea, spiritul şi materia luptă, echilibrându-se, şi cer pentru fiecare, satisfacţii egale. O pereche de pulpe frumoase nu-l mai pot exalta decât pentru cele zece minute. O femee-parazit, sau incultă, ca majoritatea de până ieri, nu mai poate s'o stimeze, şi nici măcar s'o suporte, cu toată activitatea lui fără răgaz, pentru trai. Femeile care se ridică acum, au înţeles ce arme le trebue. Nu vezi universităţile pline de fete din care doar jumătate învaţă pentru carieră, de nevoe, şi cealaltă jumătate numai din dorinţa de a nu le sta mai prejos? Amorul de azi e lucid. El mai poate să se deslănţuie, dar nu să se 'nşele. Deaceea e mai rar, şi psihologii cu monoclu îl neagă, îl reduc la epidermă. Mai mult ca oricând, îi trebue alimentul spiritului în materializarea de azi.

— Hotărîrea ta e de adineauri, de la Cameră?

Intrebarea, care păru ironică Nataliei, îi îndârji vorba.

— Hotărîrea, de adineauri, dar răsvrătirea de mult. Indemnul care-ţi lipsea ţie, îl căutam şi eu. Am sau nu dreptul de a trăi o viaţă proprie? Ţi-aduci aminte ultimul meu examen. Profesorii, şi unchiul, ce entuziasm! Incă mai pot fi ceva. Doi ani goi de femee tânără, nu apasă. Am abia douăzeci şi trei. Mai pot.

Ana plecă capul. Pentru ce, într'adevăr? Nici ea nu se gândise la vre-o răsplată când se jertfea pentru familie, dar nici la golul şi nerecunoştinţa care urmase. Socoti, pentru a câtea oară? — dăţile rare ale venirilor lui Radu, mereu grăbit, trecând cu o scuză abia verosimilă peste lipsa persistentă a Corinei, ceva mai drăguţ când avea de gând să-i ceară împrumut o sumă de bani.

Da, Natalia mai putea încă. Ea nu, doar pentru alţii. In postul de la Căminul fetelor singure, măcar jumătate de muncă va folosi. Altora, bineînţeles. Natalia trebuia să se grăbească. In curând nici ea nu s'ar mai putea sustrage jertfei care te cumpără pentru totdeauna.

— Dacă ai fi avut copii, Natalio?

— A fi mamă, nu-i un sacrificiu. Să naşti, să creşti, să educi un copil e o operă de creaţie, răsplătită zilnic. Nu-i o jertfă, decât atunci când creşti un copil iremediabil bolnav, sau idiot, bun de nimic.

— Tironi are deci încă odată dreptate, zise Ana. Dar te-ai resemna la funcţia de regină termită cum o prevede proectul său?

Natalia ridică mândru fruntea. Silueta ei de tânără Junonă se profilă ca o promisiune. Nimic nu i se părea greu, nimic decât fărămiţarea zilnică pe care o îngăduia de mai mult de doi ani.

— Timpul acela n'a sosit. Suntem încă în faza de tranziţie, a femeii bărbat. Trebue să-mi iau licenţa şi să lupt cu armele ce mi se dau. Ai văzut groaza din ochii „aleşilor naţiunii" după ce Tironi a expus proectul? Lor, să le cadă lor asemenea piatră grea de ridicat? Nici unul n'o să pue umărul. Mai târziu, ceva mai târziu.

— Când vei fi tu în Parlament, zise Ana, şi mângăie prietena cu o privire de admiraţie care corecta gluma.

— Eu şi altele, zise simplu, cu încredere, Natalia.

Tramvaiul în care avea să se urce la staţie, Ana, se vedea sosind cu viteză. In loc să imite pe cei cari se înghesuiau să fie cei dintâi la urcare ca să prindă locuri, Ana zăbovea, prelungind strângerea de mână de rămas-bun.

In sfârşit, se hotărî.

— Natalio... că, după toate jertfele mele nerăs-

plătite, eu mă întorc din nou la ele, tu mă dezaprobi, cred?

Răspunsul veni repede, aproape violent, într'atât era lămurit în cugetul Nataliei.

— Nu răsplata e mulţumirea unei jertfe. E deajuns, e enorm să fi fost rodnică.

Semnalul de plecare al conductorului le despărţi. Urcată pe platforma vagonului, Ana agita mâna peste capul celor cari se mai urcau.

— Te aştept! îi strigă prietenei.

Urare caldă, din care tristeţea se risipise odată cu şovăirile.

S F Â R Ş I T

CUPRINSUL

I.	Grupul de trei	Pag.	5
II.	Căminul	„	13
III.	La al şeaselea op despre dragoste . .	„	26
IV.	Dela „Maison Frank" mai departe . .	„	36
V.	Preludii	„	49
VI.	Drumurile care înşeală	„	63
VII.	Reuniune femenistă	„	74
VIII.	Amurg	„	87
IX.	Natalia Vraca	„	93
X.	Un om a trecut	„	105
XI.	Incă un străin	„	117
XII.	Femenism şi maternitate	„	125
XIII.	Ca să nu piardă tot	„	133
XIV.	Ciocniri într'o seară calmă	„	141
XV.	Sfârşituri, cu cari se încep	„	156
XVI.	Victorii	„	169

COLECŢIA „ROSIDOR"

Apărute:

F. Aderca	Aventurile lui Ionel Lăcustă-Termidor
Ion Călugăru	Omul de după uşe
Romulus Dianu	Nopţi la Ada-Kaleh, ed. II-a
„ „	Târgul de Fete
Al. Lascarov-Moldovanu	Biserica Năruită
Cezar Petrescu	Kremlin
Cezar Petrescu	Nepoata Hatmanului Toma
Cezar Petrescu	Floarea de agave
Sărmanul Klopstock	Feciorul lui nea Tache Vameşul
M. Sadoveanu	Trenul Fantomă
T. Teodorescu-Branişte	Domnul Negoiţă
Al. O. Teodoreanu	Un porc de câine
Dragoş Protopopescu	Condamnaţii la Castitate
Gib. I. Mihăescu	Femmea de ciocolată

Vor apare:

Ion Călugăru	Erdora
Leon Negruzzi	Hoinar prin U. S. A.
Sărmanul Klopstock	Drumul robilor
Paul Sterian	Morgana
Teodorescu-Braniste	Trei femei şi o fată
George M. Zamfirescu	Plâns peste milenii

Toată lumea va citi admirabilele romane din

COLECŢIA „ROSIDOR"

puse în vânzare cu preţ de sacrificiu

Lei 25.— volumul.